

- መምዘኒ ናይ አማሲያ 25:1-4
- ዓወት አብ ልዕሊ ኤዶም 25:5-13
- ምንዝርና ናይ አማሲያ 25:14-16
- ሰዕረት ይሁዳ ብእስራኤል 25:25-28
- ሞት አማሲያ 2:25-28
- 10. ግዝእት ኡዝያ 26:1-23
 - መምዘኒ ኡዝያ 26:1-5
 - ዓወት ኡዝያ 26:6-15
 - ርኽስ መስዋእት ኡዝያ 26:16-21
 - ሞት ኡዝያ 26:22,23
- 11. ግዝእት ዮታም 27:1-9
- 12. ግዝእት አሃዝ 28:1-4
 - መምዘኒ አሃዝ 28:1-4
 - ሰዕረት ይሁዳ 28:5-21
 - ምንዝርና አሃዝ 28:22-25
 - ሞት አሃዝ 28:26,27
- 13. ግዝእት ሀዝቅያስ 29:1-32:33
 - መምዘኒ ሀዝቅያስ 29:1,2
 - ምሕዳስ አብ ትሕት ሀዝቅያስ 29:3-31:21
 - ወራር አሰር 32:1-22
 - ምምላስ ሀዝቅያስ 32:23-26
 - ሃብቲ ሀዝቅያስ 32:27-36
 - ሓጢአት ሀዝቅያስ 32:31
 - ሞት ሀዝቅያስ 32:32,33
- 14. ግዝእት ምናሴ 33:1-20
- 15. ግዝእት አሞን 33:21-25
- 16. ግዝእት ዮሴያስ 34:1-35:27
 - መምዘኒ ዮሴያስ 34:1,2
 - ቀዳሞት ምሕዳስ ዮሴያስ 34:3-7
 - ምሕዳስ ቤት መቐደስ 34:8-13
 - ምርኅብ መጽሐፍ ሕጊ 34:14-33
 - ምብዓል ፋሲጋ 35:1-19
 - ሞት ዮሴያስ 35:20-27
- 17. ግዝእት ዮአሓዝ 36:1-3
- 18. ግዝእት ዮአቂም 36:4-8
- 19. ግዝእት ዮአኪን 36:9,10
- 20. ግዝእት ጸዴቅያስ 36:11-21
 - መምዘኒ ጸዴቅያስ 36:11-12
 - ዕንወት ዮሩሳሌም 36:13-21
- 21. አዋጅ ንጉስ ቂርስ ምምላስ ንዮሩሳሌም 36:22,23

መጽሐፍቲ ዘመነ ምርኮን ምምላስን (መጽሐፍ እዝራ፤ ነህምያ፤ አስቴር)

መጽሐፍቲ ዘመነ ምርኮን ምምላስን ተባሂለን ተጠቒሰን ዘለዋ፡ መጽሐፍ እዝራ፡ መጽሐፍ ነህምያን መጽሐፍ አስቴርን ከኸና እንከለዋ እዞን መጽሐፍቲ እዚኣን ካብ ምዕናው ዮሩሳሌም 586 ቅ.ል.ክ. ከሳብ ብክህምያ ምህናጽ መንደቕ እታ ከተማ፡ 444-432 ቅ.ል.ክ. ንዘሎ ታሪኽ ይኸፍና። ብፍላይ ከኣ ናይ አስታት 100 ዓመት (536-432) ታሪኽ ምምላስ ደቂ እስራኤል የጠቓልል። መጽሐፍቲ

ኣብዚ ጊዜ እዚ ዝነበሩ ነብያት፡ ኤርሚያስ፡ ሀዝቅያስ፡ ዳኒኤል፡ አንባቆም፡ ኦብዲያ፡ ሃኒ፡ ዘካርያስ፡ ከምኡውን ሚልክያስ እዮም።

እዞን መጽሐፍቲ እዚኡን መደምደምታ ታሪኽናይ ብሉይ ኪዳን እየን። ነዚ ዚስዕብ ታሪኽ ድማ የጠቓልላ፡

- ብዛዕባ ምምላስ ኣይሁድ ካብ ባቢሎን
- ብዛዕባ ምህናጽ ቤተ መቐደስን ዮሩሳሌምን
- ብዛዕባ ምዕባለን ናብራ ህይወት ኣይሁድ

ክልተ ፍሉጥት ዘበናት ናይዚ እዋን እዚ፡

1. 536-516 ቅ.ል.ክ. ኣብዘን 20 ዓመታት፡ ዘሩባቤል ከም ምስለኔ፡ እያሱ ከኣ ከም ሊቀ-ካህን ኮይኖም፡ ቤተ መቐደስን ቀንዲ መነባብር ህይወቶምን ሃነጹ። ኣብዚ ጊዜ እዚ ሃኒን ዘካርያስን ነበሩ።
2. ካብ 457 ክሳብ 432 ቅ.ል.ክ - ኣብዘን 25 ዓመታት ነህምያ ከም ኣመሓዳሪ፡ እዝራ ከም ካህን ብምጻን ነቲ መንደቕን ንዮሩሳሌምን ሃነጽዋ። ኣብዚ ጊዜ እዚ ሚልክያስ ከም ነበዪ ምስኡም ነበረ።
 - እዝራ ብዛዕባ ክልቲኡ ዘበናት ይጽሕፍ።
 - ነህምያ ብዛዕባ እቲ ካልኣይ ዘበን ይዛረብ።

• አስቴር አብ መንጎ ክልቲኦም ዘሎ ዘበን ትርጉም ኣብዚ ዘበን እዚ ዛን ታ ዓለም፡-

- ኣብ ግሪክ-ሶቅራጥስን ፕሪክተስ (Socrates, Pericles)
- ኣብ ህንዲ-ቡድሃ (Buddha)
- ኣብ ቻይና-ኮንፊሻሽ. (Confucius) ፍሉጥ ዝኹነሉ ዛንታ እዩ።

እተን ሰለስተ ዘበን ካብ ምርኮ ምምላስ

- 536 ቅ.ል.ክ. ብዘሩባቢል
- 457 ቅ.ል.ክ. ብእዝራ
- 444 ቅ.ል.ክ. ብክህምያ።

ነገስታት ፕሮቪያ ናይቲ ጊዜ እቲ

1. ቂሮስ ካብ 538 ክሳብ 529 - ኣይሁድ ንዓይም ኪምለሱ ዘፍቀደ።
2. ኣርታሕቫስታ ካብ 529 ክሳብ 522 (እዝራ 4፡7,11,23)
3. ዳርዮስ ካብ 521-485 ኣብ ግዚኡ እታ ቤት መቐደስ ተሃንጸት።
4. ኣሕሽዌርስ ሰብኣይ ኣስቴር
5. ኣርታሕቫስታ ካብ 465 ክሳብ 425
 - ንእዝራ ለኣሾ.....
 - ክህምያ ንዩሩባሌም ኪሃንጽ ስልጣን ሃቦ።

ጸሓፊ

መጽሐፍ እዝራ፡ እዝራ ከምቲ ኣፋ (7፡27-9፡15) ጠቐስዎ ዘሉ፡ ከም ቀዳማይ ኣ ካል ካብ ተዘክሮኡ ኩይኑ ይጽሕፎ እኳ እንተሎ ነቲ ቅድሚኡ ዝነበረ ታ ሪኽ ኣሻኪቡ ብሓደ ዝጠርነፎ ኪኸውን ይከኣል። ከም ባህሊ ዜና መዋእል እንተደኣ እዝራ ጸሐፊ ካብ (430-400 ቅ.ል.ክ.) ቀጺሉ ድሕሪ ዜና መዋእል ጸሐፊ ኪኸውን ዝከኣል እዩ።

መጽሐፍ ክህምያ፡ ብዛዕባ ጸሓፍ ናይ መጽሐፍ ክህምያ ዝተፈላለየ ግምታት ኣሎ። ገሊኦም እዝራ ከይኮነ ኣይተርፍን ክብሉ እንከለዉ ገሊኦም ድማ ክህምያ ባዕሉ እዩ ይብሉ። ካልኣትውን ነቲ ኣብ ክህምያን እዝራን ብዛዕባ መዝገብ ወለዶ፡ ብዛዕባ እቶም ካብ ምርኮ ዝተመልሱን ካልእን ክነጸጸር እንከሎ ክህምያን እዝራን ብጸሓፋይ 1ይን 2ይን ዜና መዋእል እየን ተጸሓፊ ን ይብሉ።

ኣብ ክህ.1፡1 እኳ ብንጽር ዘረባ ክህምያ ወዲ ሓካልያ ብምባሉ፡ ካብ መጀመርታ እዞን መጻሕፍቲ ዝተፈላለያ ከም ዝነበራ ክትርጽእ ዝገብረካ እንተኾነ፡ ካብ ቀዳሞት ጽሑፋት እብራይስጢ ካብ እንግሊዝክ ክልቲኦን መጻሕፍቲ ብሓደ ከም ዝነበራ እዩ ዝፍለጥ። ትርጉም ሰብን ሊቃውንቲ ብሉይ ኪዳን ናብ ግሪኮውን ክህምያን እዝራን ብሓደ መጽሐፍ ገይሩ እዩ ዝጥምተን። ኣሪጀን (185-235 ዓ.ም) እቲ ቀዳማይ ዝተፈልጠ ጸሓፋይ ነዘን መጻሕፍቲ ከም ክልተ ገይሩ 1^ይ እዝራ 2^ይ እዝራ ኢሉ ይጽውዩን ነበረ። ዮሮምውን

ንክህምያ ካልኣይ መጽሐፍ እዝራ ኢሉ ይጽውዓ ነበረ። ቀዳማይ መፈላልዮ እዞን መጻሕፍቲ ኣብ ናይ እብራውያን መጽሐፍ ቅዱስ ብ1448 ተገልጸ።

መጽሐፍ ኣስቴር፡ ጸሓፊኡ ፍሉጥ ኣይኮነን ኣብ ፋሪስ ዝነበር ዝነበረ ኣይሁዳዊ ምዃኑ ግና ካብ ውሽጢ ትሕዝቶ እታ መጽሐፍ ክትግንዘብ ይከኣል።

ጊዜ

መጽሐፍ እዝራ፡ እዝራ ንዜና መዋእል እንተደኣ ጸሐፊ (430-400 ቅ.ል.ክ.)፡ ቀጺሉ ድሕሪ ዜና መዋእል ጸሐፊ ኪኸውን ዝከኣል እዩ።

መጽሐፍ ክህምያ፡ ኣርጊጽና ዝተጸሕፈትሉ ጊዜ እዜ እዩ ክንብል እኳ እንተዘይ ካልኣና ካብ ባህሊ ናይ ኣይሁድ ዝዝንቶ ብ330 ቅ.ል.ክ ኣብ መጀመርያ ን ግስነት መንግስቲ ግሪኽ ከይኮነ ኣይተርፍን እዩ ዝብሉ ክህልዉ እንከለዉ ካብ ትሕዝቶ ኣጸሓፊኡ ግና ባዕሉ ከም ቀዳማይ ኣካል (1፡1-7፡) ብምዝራቡ ኣብ ሓሙሻይ ክፍለ ዘበን ዝተጸሕፈ ይመስል።

መጽሐፍ ኣስቴር፡ መጽሐፍ ኣስቴር እተጸሕፈትሉ እዋን 460 ቅ.ል.ክ ኣቢሉ ይኸውን።

ተገዲ ቃል

መጽሐፍ እዝራ፡ ቤት-መቐደስ

መጽሐፍ ክህምያ፡ መናድቕ ዮርሳሌም

መጽሐፍ ኣስቴር፡ ኣምላኻዊ ሓልዮት

ተገዲ ጥቕሲ

መጽሐፍ እዝራ፡ (1፡3,7፡10)

መጽሐፍ ክህምያ፡ (6፡15-16)

መጽሐፍ ኣስቴር፡ (4፡14,8፡17)

ዕላማ

መጽሐፍ እዝራ፡ ምምላስ ህዝብን ምህናጽ ቤት-መቐደስን።

መጽሐፍ ክህምያ፡ ምዕራይ መካብብያ ዮሩሳሌምን ሃይማኖታዊ ምንቕቓሕን።

መጽሐፍ ኣስቴር፡ ሕመረት ዕላማ ናይቲ ጸሓፊ፡ መሰረት ናይ ዓመታዊ በዓል ጵራም ንምዝጋብን ዓወት ኣይሁድ ብዘበን ኣሕሽዌርስ ንምዝኸኻር ን ነበረ።

መግለጺ

ሀ. እዝራ እቲ ጸሓፊ

እዝራ እቲ ኣብ ካልኣይ ጉጅለ ምምላስ ካብ ምርኮ ባቢሎን ናብ ጳላሲና ዝተመልሰ ካህን እዩ። እዝራ ካብ መስመር ወለዶ ፊንሃስ ወዲ ካህን ኣሮን ኩይኑ

(እዝ. 7:1-5) ወዲ ሳራያ ወዲ ወዱ ንሒልቅያ አብ ጊዜ ዮአስ ዝነበረ ሊቀ ካህን እዩ። ከም አብ (7:6) ከኣ አብ ሕጊ ኣምላኽ ከም ፍጡን ጸሓፊ ነበረ። ከም አብ (7:10) ንሕጊ ኣምላኽ ከምኡምርን ክገብርን፡ ስርዓትን ፍርድን ከምህርን ልቡ ኣዳ ለው ይብል። ምስ ነህምያ ኩይኑ ኣገልገለ። ድሕርቲ ምምራቅ እቲ መካበብያ የሩሳሌም መዓስ ከም ዝሞተ ኣይንፈልጥን።

አብ ናይ ጥንቲ ቅዱሳት ጽሑፋት እብራይስጢ፡ እዝራን ነህምያን አብ መጽሓፍ እዝራ ተባሂለን ከም ሓደ መጽሓፍ ይገጃላ ነበራ። ካብ 1448 ድ.ል.ክ. መጽሓፍ እብራይስጢ አብ ክልተ ተመቂለን እዝራን ነህምያን ከም አብ መጽሓፍ ቅዱስ ተሰርጓን ዘለዎ ኩፍ።

ለ. ነህምያ እቲ ሰብኣይ

ነህምያ ወዲ ሓካልያ ዛንታ ህይወቱ አብታ ብስሙ እተሰምየት መጽሓፍ እንረኽቦ ኣይሁዳዊ ሓርበኛ እዩ። ኩሉ ብዛዕባኡ ዚጠሃል ካብታ አብ መጽሓፍ ተሰኒዱ ዘሎ ንላዕሊ ከብርሃልና ዝኸለል ካልእ መስታ ጽሑፍ የልቦን።

1. ትርጉም ስሙ፡ እግዚአብሄር ኣጸናኒዑኒ ማለት እዩ። ነህምያ ዝብል ስም አብ መጽሓፍ ቅዱስና አብ መጽሓፍ ነህምያን እዝራን ጥራይ ንሰለስተ ዝተፈላለዩ ሰባት ተሞሂቡ ንረኽቦ።

- ካብ ባቢሎን ምስ ዘሩባቤል ዝተመልሰ ሰብኣይ (እዝ.2:2 ነህ 7:7) ብ536 ቅ.ል.ክ
- ነህምያ ወዲ ዓዝቡቅ ሓለጃ ፍርቂ ግዛት ቤት-ጽር (ነህ. 3:16)
- ነህምያ ወዲ ሓካልያ እቲ ቲርሻታ (ኣማሓዳሪ/መስፍን) (ነህ.1:1, 7:1, 1:2)

2. ጊዜ ኣገልግሎቱ ካብ 444-432 ቅ.ል.ክ. ከምኡውን ካብቲ ካልኣይ ምምላሱ ክሳብ 407 ቅ.ል.ክ. እዩ። ክሳብ መንግስቲ ዳርዮስ ብዓል ፋርስ። (12:22)

3. ቦታ ኣገልግሎቱ አብ ሱሳንን (ፋርስ) አብ የሩሳሌምን። ብዘበኑ ዝነበረ ንጉስ ፋርስ (ፐርሺያ) ኣርታሕሻስታ - ኣርታሕሻስታ ዝብል መጽዊዒ ስም ናይ ነገስታት እዩ። ንኸልተ ወይስ ሰለሱተ ነገስታት ፋርስ ከኣ ዘመልክት ይመስል። እዝ 4:7-23,7:6 ነህ 2:1-8

4. ብዛዕባ ስድራቤቱ ንጽርን ሰፊሕን ሓበሬታ እኳ እንተዘይብልና ካብታ ጸሐፉ እንረኽቦ ወዲ ሓካልያ ምኳኑ ሓደ ካብ ኣሕዋቱ ከኣ ሃናኒ ንፈልጥ። ብመሰረት ነህ 10:1-8 ገሊጹም ካህን ከም ዝነበረ ከብርሁ እንክለው፡ እቲ ስም ዝርዝር ካብ ነህምያ ጀሚሩ አብ መወዳእታ ጥቕሲ " እዚኣቶም ካህናት እዮም" ኢሉ ብምጽውዑ ካብ ካህናት እዩ ይብሉ። ገሊጹም ከኣ ብመሰረት ነህ.2:3 "መቐብር ኣቦታተይ" ብምባሉ ካብ ንጉሳዊ መስመር ናይ ይሁዳ ከም ዝኾነ ይሓስቡ። እዚ ሓቂ ክገብር ዘኸለሎ ግና የሩሳሌም መቐብር እቶም ነገስታት ጥራይ እንተኔራ እዩ።

5. ነህምያ ንእስኩሉ ኣብዚውን ብዙሕ ጸቂጥና እንዛረበሉ እኳ እንተዘየለ ካብቲ ቅን ኣት ብዛዕባ የሩሳሌም ተሰሚዖም ዝጓዩ ንህን ካብ ኣፍልጦ ቃል ኣምላኽን ካብ መንፈሳውያን ስድራቤት ከም ዝመጸ ክንርዳእ ይክእል። አብ ምርኮ ዝተወልደን ኣብኡ ዝዓቦየን ክይኮነ ኣይተርፍን።

6. ነህምያ ኣሰላፍ ሚስ ንጉሱ ብዝነበሮ ቅንዕናን ክኣለትን ንጉስ ኣርታሕሻስታ ንጉስ ፋርስ ካብ ጊዜ ንእስኩሉ ከም ዝመረጸ ዘጠራጥር ነገር ኣይራኣየኹን። መዝነቱ ኣቃሊልካ ዘይረኣ ነበረ። ከመይሲ ቀንዲ ዕዮኡ ነቲ መስተ ንጉስ ከይምረዝ ምኸትታል ነበረ። ቀረባ ንጉስ ነበረ።

7. ነህምያ መስፍን ናይ ይሁዳ ነህምያ ጅግና መራሒ ብራእይ ተደሪኹ ምልውዋጥ ዘይነበሮ፡ አብ ርትዑ ጽኑዕ፡ ጊዜን ዘነታትን ዘይልውጦ ኣብነታዊ መራሒ ኣብ መንፈሳዊ ኣገልግሎት፡ ብፍላይ ጽልውኡ ነዛ ሎሚ ዘላ ማሕበር ክርስቶስ ኣገዳሲ ዛንታ ኣለዎ። ነህምያ ብ444-432 ቅ.ል.ክ ኣብ ቀዳማይ እግሩ፡ ናብ ባቢሎን ተመለሱ ድሕሪ ቕሩብ ጊዜ ከኣ ናብ የሩሳሌም ተመለሱ (ነህ13:6) ክሳብ 407 ቅ.ል.ክ ኣቢሉ ከም ዝጸንሐ ይኣመን።

ሐ. ትንታኒ ምምላስ ናብ ጳሊስጢና

1. ዘሩባቤልን እያሱን ከምኡውን ምህናጽ ቤት መቐደስ። (እዝ1-8)

1. ብንጉስ ቂሮስ ዝተሞህበ ኣዋጅ ምምላስ። (ምዕ. 1)
 - ንጉስ ቂሮስ ንኣይሁድ ናብ ዓይም ኪምለሱ የፍቅዶሎም።
 - እዚ ድሕሪ ቁሩብ ጊዜ፡ ዳንኤል ነታ ኣብ መንገደቕ እተጸሕፈት ጽሕፈት፡ ውድቀት ብዛዕባ ባቢሎን ዘንበባን ዝተርጎማን እዩ። (ዳን. 5:25-31)
 - መፈጸምታ ናይ ትንቢት ኤርምያስን (ኤር.25:11-12፤ 29:10) ከምኡውን እቲ ስሙ ከይተጠቀሰ ቅድሚ 200 ዓመት ኢሳይያስ ብዛዕባኡ ዝተነበዮ ትንቢትን (ኢሳ.44:26-28 45:1,13) ነበረ።

2. ምምዝጋብ ናይቶም ዚምለሱ። (ምዕ. 2)
 - ኣይሁድ ምስ ኣገልገልቶም ዳርጋ 50,000 ዝኾኑ ንምኻድ ተዳለዉ።
 - ኪኸድም ዝነበሮም ጉዕዞ 1450 ኪ.ሜ ዝምንውሉ ነበረ።
 - ዘሩባቤል ከም ኣመሓዳሪ ኮይኑ ተንስኦ። ንሱ ካብ ነገድ ዳዊት ዝሓዘ መስመር ወለደ ነበሮ። ግናኽ ከም ንጉስ ዘይኮነስ ከም ናይ ፋርስ በዓል መዚ ብምኳን ኣመሓዳሪ (ምስሌን) ኮነ።
 - ምስ ዘሩባቤል ተሓባቢሩ ዝዓየየ እያሱ ወዲ የሆጸዳቅ ነበረ።

3. ምስራት ቤት መቐደስ (ምዕ. 3)
 - ኣይሁድ ኣብ የሩሳሌም እትው ምስ በሉ ድሕሪ ቀሩብ ዓመታት ኣባይቶም ምስ ሃንጹ ነታ ቤት መቐደስ መሰረት ኣወደቑላ።
 - ነታ ቤት መቐደስ ዚፈልጥዎ ዝነበሩ ኣቦታት ግርማኣ ብምዝካር ዓው ኢሎም በኸዩ። እቶም ናእሸቱ ወለደ ግና ይዝምሩን ይሕጉሱን ነበሩ።

4. ምቁራጽ ምህናጽ ቤተ መቅደስ (ምዕ. 4)

- እታ ቤተ መቅደስ ክትህነጽ ምስ ጀመረት ቡቶም ከባቢ ይሁዳ ዝነበሩ ሰማርያውያን እንጻርነት ተላዕለ።
- ናብ ንጉስ ዳርዮስ ከኣ ሓሳዊ ጸብጸብ በጽሐ።
- በዚ ምክንያት እዚ እቲ ሰራሕ ክሳዕ 520 ቅ.ል.ክ (ን15 ዓመት) ዝኣክል ቆመ።

5. መፈጸምታ እታ ቤተ መቅደስ (ምዕ. 5,6)

- ዳርዮስ ዓርኪ ኣይሁድ ኩነ።
- ኣብ መበል 2ይ ዓመት ንጉስ ዳርዮስ (520 ቅ.ል.ክ) 16 ዓመት ኣይሁድ ናብ ሃገሮም ምስ ተመልሱ፡ ብምክንያት ነብዪ ሃጌን ዘካርያስን ነታ ቤተ ኪሃንጽ ተተባብዑ።
- ካብ ንጉስ ዳርዮስ ዝተረኸበ ሓገዝ ነታ ቤተ መቅደስ ንምፍጻሚ ደረኸም።
- ብ4 ዓመት (520-516 ቅ.ል.ክ) እታ ቤተ መቅደስ ተሃጊጸ ተፈጸመት።
- ብገለ ምክንያት ግና ምህናጽ የሩሳሌም ን70 ዓመት ደው በለ።

ቤተ መቅደስ ዘሩባቢል፡ መግለጺ

ብዛዕባ እዛ ቤተ መቅደስ እዚኣ ብጀካ እቲ ኣይሁድ ካብ ባቢሎን ካብ ቤተ ባር ነት ተመለሰም ብ536 ቅ.ል.ክ መሰረታ ከም ዘውደቁን፡ ሰርሖም ብምክንያት ተቓውሞ ተገብዮሲ ብ516 ቅ.ል.ክ ከም እተፈጸመትን እንተዘይኮይኑ ካልእ ብዙሕ ዓሚቀ ኣፍልጦ የብልናን።

ብ168 ቅ.ል.ክ ኣንጢቆስ ኣኢፋኒስ፡ ዘመታን መስዋእቲ ጣኦት ኣብኣ ብምቕራብን ኣርከሳ። ድሕሪ ሰለሱተ ዓመት ግና ይሁዳ መቃባዊ፡ ኣጽረያን ኣሓደሳን። ብ63 ቅ.ል.ክ ፖምፕ ገዮሩሳሌም ክሕዛ ከሎ እታ ቤተ መቅደስ ጄይማ ከም ዝነበረት ይንገረላ። ብ54 ቅ.ል.ክ ከኣ ካብ መዛግብታ ተሰርቀ።

II. ጉዕዞ እዝራን ዕዮኡን (እዝራ 7-10)

1. ጉዕዞ እዝራ ናብ የሩሳሌም፡-(እዝራ 7-8)

- ኣይሁድ ከም እንደገና ኣብ ሃገሮም ኪምዕብሉ ቀለል ኣይነበረን።
- ብምክንያት እቶም ኣብ ጊዜ ምርኮ ኣብ ዓዶም ተሪፎም ዝጸንሑ ሰባት ዕርክነትን መውሰዮን ምስ ከባቢኦም ዝበሩ።
- ፍረ ናይዚ ከኣ ሸለልተነት ኣብ ሰግደትን ኣብ ሃይማኖታዊ ናብራን ኣኸተለ።
- ነቶም ኣብ ባቢሎን ዝተረፉ ኣይሁድ ብዛዕባ እዚ ኩነታት እዚ ዘረባ በጽሖም።
- ድሕሪ 80 ዓመት ኣቢሉ (457 ቅ.ል.ክ) እዝራ እቲ ካህንን ጸሓፍን ካብ ንጉስ ኣርታሕቫስታ ፍቓድ ኣውጹኡ ካልኣይ ጋንታ 1700 ሰብኡት ዚእኸሉ ሓዙ ናብ የሩሳሌም ብዛዕባ ሕጊ ኣምላኽ ኪምህሮም ተበገሱ።

2. ዝተደባለቐ መውሰዮ (እዝራ 9-10)

- እዝራ ናብ የሩሳሌም ምስ መጸ ሕማም ልቢ ዝኸነ ኩነታት ጸንሖ።
- እቶም ካህናትን ሌዋውያንን መሳፍንትን ዓበይትን መውሰዮ ምስቶም ሰብ ጣኦት ጉረባብቶም ገይሮም ጸንሖም።
- እቲ ኩነታት ከምኡ ይኸን እምበር፡ እዝራ ነቶም ካህናት፡ ነተን ኣረማውያን ኣንስቶም ኪፈትሖን ኣገደዶም።
- ኣብ የሩሳሌም ን13 ዓመት ጸንሖ። ኣብዚ ጊዜ እዚ ምናልባት ነቲ ናይ ቀደም ዝነበረ መጻሕፍትን (ብሉይ ኪዳን) ምእካብን ኣምልኾ ቤተ ጸሎትን ኣሰለጠ።
- እዝራ ኣብ በዓል ቅጫ ናይ መወዳእታ ምስ ነህምያ ይርእ። (444 ቅ.ል.ክ)

III. ነህምያን ምህናጽ እቲ መንደቕን (ነህ 1-13)

1. ነህምያ ካብቶም ኣብ ባቢሎን ዝለዓለ ቦታ ሓዘም ዝነበሩ ኣይሁድ ሓደ ነበረ። ነህምያ ናይ ጸምን ጸሎትን ሰብ ነበረ። ብዛዕባ ኩነታት ዓዱ ምስ ሰምዐ ፍቓድ ካብ ንጉስ ኣርታሕቫስታ ብምውጻእ ናብ የሩሳሌም ገጹ ኣምርሖ። እቲ ንጉስ እቲ ዝዘሩባቢል ከም መራሒ ኮይኑ ከገልግል ስልጣን ሃቦ። ነቶም ኣብ ከባቢ የሩሳሌም ዝነበሩ መሳፍንቲውን ትእዛዝ ኣመሓላለፈሎም።

2. ምህናጽ እቲ መንደቕ (4-6)

ነህምያ ምዕያይ ምስ ጀመረ እቶም ናይ ቀደም ጸላእቲ ኣይሁድ (ሞኣባውያን፡ ዓሞናውያን፡ ኣሾዶዳውያን፡ ኣዕራብ) ከምኡውን ናይቲ እዋን ዝነበሩ ጸላእቶም ሳምራውያን፡ ተጻርርሮም ወተሃደራቶም ኣኸቲቶም ኪቃወም ተንስኡ። ንሱ ግና ኣብ ኣምላኽ እምነት ብምግባር ሰራዊት ብምስራዕ ለይትን መዓልትን ነቲ ሰራሕ ከየቋረጹ ሰርሖም። እቲ መንደቕ ምስቲ ሹሉ ተቋውሞ ብ52 መዓልቲ ተወድኦ። ድሕሪ 142 ዓመት የሩሳሌም ከም ቅድሚያ ምዕናዋ ኮነት።

3. ህዝባዊ ምንባብ መጽሓፍ ሕጊ ኣምላኽን ዘኸተሎ ምንቕቓሕን (ምዕ.7-9)

- ድሕሪ ምህናጽ እቲ መንደቕ ነህምያን እዝራን ነቲ ህዝቢ ኣከብሮም ብዛዕባ ናብራ ሀይወቶም ከኣ ኣዛረብዎም።
- ን7 መዓልቲ ካብ ንግሆ ከሳዕ ፍርቂ መዓልቲ እዝራን እቶም ሓገዙቲን ነቲ መጽሓፍ ሕጊ ነቲ ህዝቢ ኣንበቡሎም። ብውጽኢት ናይዚ ከኣ ጊዜ ምንቕቓሕን ምላሳን ኣብቲ ህዝቢ ተራእየ።

4. ብማሕተም ዘጽንዕዎ መደብ (ምዕ. 10)

- ኣባላት ናይቶም ዝሓተሙ ሰባት ነህምያ ከም ኣማሓዳሪ ጸድቂያ ከም ጸሓፊ ካህናት፡ ሌዋውያን፡ ሓላቂ ህዝቢ።
- እቲ ዝሓተምዎ ኪዳን (10፡29-39)
 - ምስ ካልኦት ዓሌት ከይዋሰቡ
 - ብመዓልቲ ሰንበት ከዕርፉ
 - ዓመት ሰንበት ዕረፍቲ ኪዝክሩ

- ንኣገልግሎት ቤት ኣምላኽ ዚኸውን መባእዚ ኪህቡ።
- ንመስዋዒቲ ዚኸውን ዕንጾይቲ ከቕርቡ።
- በኩራት ናብ ቤት ኣምላኽ ከምጽኡ.
- ዕሽር ኪህቡ.
- ቤት ኣምላኽ ከይኣድጉ.

5. ተቆማጦ የሩሳሌምን ካልአት ከተማታትን ዓድታትን (ምዕ.11)

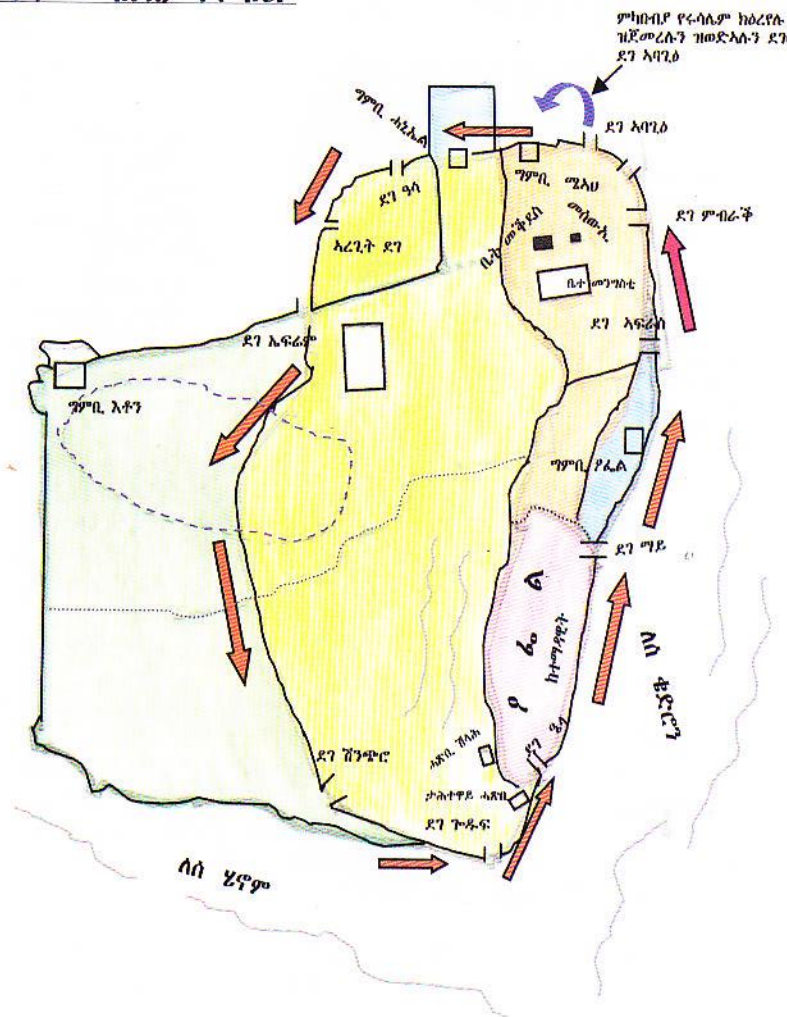
6. መዝገብ ካህናትን ሌዋውያንን፡ ምኞቶቻቸውን መከብብያ የሩሳሌምን (ምዕ.12)

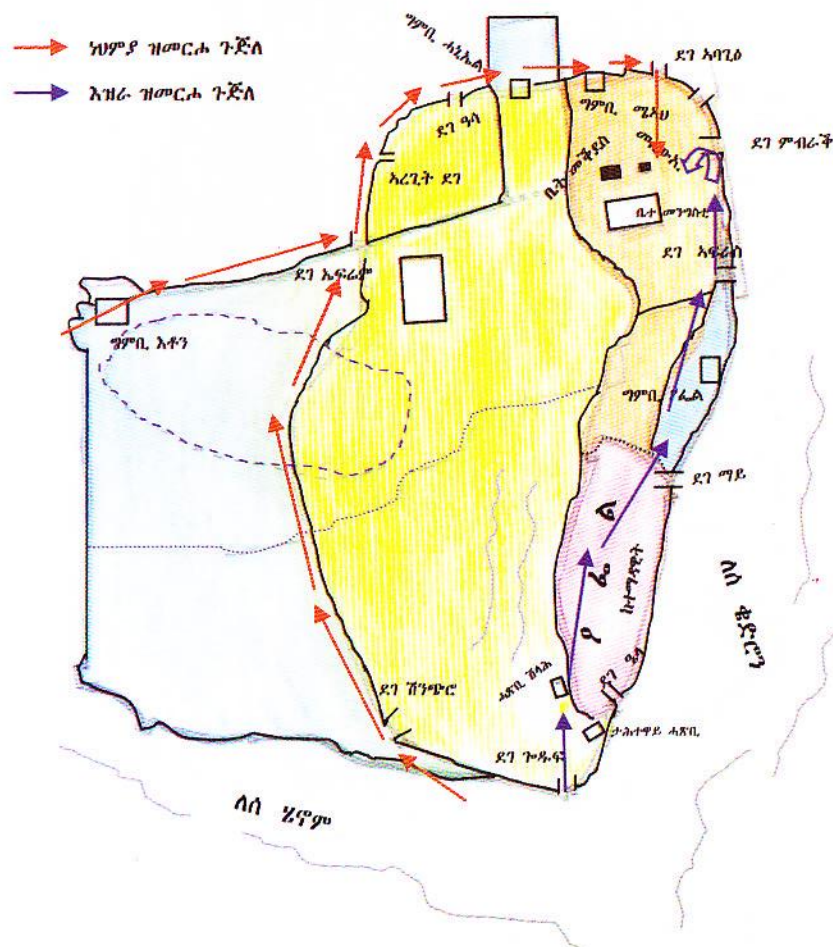
- መዝገብ ኣኣሉቕ ካህናትን ሊዋውያንን ኣብ ዝተፈላለዩ እዋን፡- (12:1-26)
 - ናብ የሩሳሌም ዝተመልሱ ሓላቕ ካህናትን ሊዋውያንን
 - ተካእቲ ካህናት ካብ እያሱ ክሳብ የዱዓ (ገጽ 92 ተመልከት)
 - ብዘበን ሊቀ ካህን ዮዮቂም ዝነበሩ ሓላቕ ማይ ቤት ካህናት
 - ሓላቕ ማይ ቤት ሊዋውያን ብዘበን ሊቀ ካህን ኤልያሺብ
- ምቕዳስ መካብብያ የሩሳሌም (12:27-47)
 - ዘመርቲ
 - ኣብ ምቕዳስ መካብብያ ዝተገብረ ስርዓት
 - ፍረ ናይዚ ከምዚ ዝበለ በዓል ምቕዳስ

7. መደምደምታ ዕዮ ነህምያ። (ምዕ.13)

- መክሪያታ ናይ ዕሽርን ሰንበትን መርዓን ገበረ።
- ነጭ ደንተውሓደ ን12 ዓመት ኣብ ይሁዳ ከም ምስለኔ ኮይኑ ጸንሐ። (5:14)
- ዮሳፍጥ ዚበሃል ጸሓፊይ፡ ነገሥት ንተረፈ ዘበን ህይወቱ ጽቡቕ ዘበንን ኣማሓዳሪ ናይ ይሁዳን ኮይኑ ከም ዘሕለፈ የዘንቱ።
- መቃባውያን ከኣ ዓቢዩ ቤተ መጻሕፍቲ ከም ዝገበረ ይዛረቡ። ብዛዕባ ነገስታትን ነብያትን ዳዋትን መልእኽታት ናይ ነገስታትን ኣኻኸበ ይበሃል።

ምዕራፊ መካቡብያ የሩሳሌም

መ. ሓጺር ጽሟች መጽሐፍ አስቴር

- እዛ መጽሐፍ እዚኣ ናብራን ባህልን ፋርሳውያን (ፐርሻውያን) ብሰጸላዊ መገዲ ተቐርቦ።
- ኣይሁድ ኣብ ማእከል ፖለቲካ ኣህባብ ከይተዋሕሙ ከም ፍሉያት ህዝቢ ይልለዩ።
- ኣብዛ መጽሐፍ እዚኣ ስም እግዚኣብሄር እኳ እንተዘይተጠቐሰ ኣብ ኰሉ ወገና ግና ኣይሉን ሓልዮትን ትምልከት።
- ምስ ካልእ ቅዱስ ጽሑፍና ገለ ርክብ የብላን። እንተኾነ ብዘይ ብእኣ ኸኣ ብዞሕ ሓቂ ኣብ ምምላስ ንዩሩሳሌም ካብ ምርኮ ከንፈልጦ ዝግብኣና ምጠፍኣና ነይሩ።
- ኣይሁድ ብዛዕባ እዛ መጽሐፍ እዚኣ ዓብዪ ሓበን እዩ ዚስምዖም፡ ምኽንያቱ ብዛዕባ ዓወቶም፡ ንጸላእቶም ምስያፎም ዝውቀሱላ እኳ እንተኾነ፡ እታ ሓንቲ መገዲ ንሕጊ ሜዶ ፋርስ (ዘይልውጥ ሕጊ) ክትግበር፡ ብርእስ ምክልኻል ንጸላእቶም ኪገጥሙ፡ ዝተኣወጀት ኣዋጅ እቲ ንጉስ ክወስዱ እታ እንኮ ኣማራጺ ነበረት።
- ሃማን ሕኒኢ ክፈዲ ንማርዶካይ ምቕንጻል ንእሽቶ ኮይኑ ተራእዮ። ብሰንኩ ኸኣ ንኹሉ ዓሌት ኣይሁድ ከጥፍእ መደበ። ንኣምላኽ እዚ ህዝቢ እዚ ግና፡ ኣብ ገምጋሙ ስለ ዝረሰዐ ፈሸል።
- ኣስቴር ኣርብዓ ዓመት ድሕሪ ምህናጽ ቤት መቐደስን ከምኡውን 30 ዓመት ቅድሚ ምህናጽ መካብብያ የሩሳሌምን ተጋህደት። ዛንታ ኣስቴር ብዛዕባ እቶም ኣብ ባቢሎን ዝተረፉ ኣይሁዳውያንውን ዘጠቓለለ እዩ። (473 ቅ.ል.ክ)
- ዝተፈጸመሉ ቦታ፡ ሱሳን እትበሃል ከተማ ኣብ ኡላም (Elam) ዝበሃል ሃገር 320 ኪሎ ሜትር ብምብራቕ ባቢሎን ዝርከብ እዩ።
- ንግስቲ ዋሽቲ ንዕድመ ንጉስ ምስ ነጸገት፡ ኣስቴር ካብተን መልክዒን ዝጸበቓ ኣዋልድ ኣይሁድ፡ ንቦታኣ ተከአት። ስድራ ኣስቴር ኣብ ጊዜ ቊልዕነታ ሞቱ፡ ማርዶካይ ከኣ ኣዕበያ።
- ትርጉም ኣስቴር - ብናይ ፋርሳውያን ኣጸዋውዓ ኮኹብ ማለት እዩ
- ማርዶካይ ነቲ ንንጉስ ኣኣሸዌሮስ ኪበጽሖ ዚኸክል ዚተፋሕሰሉ ተንኩል ፈለጡ ብመገዲ ኣስቴር ነቲ ንጉስ ኣድሓና። እቶም ነዚ ነገር እዚ ዝሓሰቡ ሰባት ከኣ ተቐትለ። ትጽቢት ዘይተገብረሉ ድንገት ግና ብሃማን ኣጋጋዊ ኣብ ልዕሊ ኣይሁድ ተላዕለ። (ምዕ.3-7) ኣስቴር ምእንቲ ህዝባ መስዋእቲ ብምኽፋል ድሕሪ ናይ ሓሙሽተ ዓመት ንግስቲ ምዃና፡ ናብቲ ንጉስ ኣትያ፡ ጥበብ ዝመልኦ ምድገታ ህዝባ ዝበረት።
- ሃማን ኣብቲ ንማርዶካይ ዘፋለም መስቀል ምስ ስድራቤቱ ተሰቐለ። ኣብ ክንድኡ ከኣ ማርዶካይ ንቦታኡ ተከአ። ሃማን ካብ ወለዶ ኣማሊቅ ንጉስ ኣጋግ ከይኮነ ኣይተርፍን ይበሃል።
- ንጉስ ነቲ ብሃማን ዝተገብረ ኣንጻርነት ኣይሁድ ብቐለቢቱ ሓተሞ። እዚ ክታም እዚ ከኣ ኪልወጥ ዘይከኣል ነበረ። ይኹን እምበር ብጥበብ ኣምላኽ ነዚ ዘፍርስ ካልእ ክታም በቲ ንጉስ ተገብረ። እቶም ኣይሁድ ከኣ ካብቲ ድንገት ሓረ

ወጽዞ

- አስቴር ጽብቂቲ ጥራይ ዘይኮነትስ ጥበበኛውን ነበረት።
- አይሁድ ነዛ ኡሪም እትብሃል በዓሎም፤ ነዚ ነገሳት ብምዝካር ዝጀመርዎ እያ። ዕቤት ማርዶካይ አዝዩ እናዓባዩ መጽ። ካልኣይ ነቲ ንጉስ ከኣ ኮነ። ከም ቀዳማይ ሚኒስተር ኮይኑ ተረኽበ። ሰለዚ ናይ ኣሓሽዌርስ ቀዳማይ ሚኒስተር ኣይሁዳው ን፡ ደጊ ኣይሁዳዊት ሰበይቲ ንጉስን፤ ማርዶካይን ኣስቴርን ነበሩ።
- ኣብ ጊዜ ነህምያ፡ ኣስቴር ንግስቲ ስለ ዝነበረት፤ ሓገዝ ናይ ነህምያውን ካብ ኣስቴር ከይኮነ ኣይተርፍን።

ረ. ኣወንታዊ ገጽ ናይ ምርኮ

1. ፋሕ ምባል ኣይሁድ
 - ፋሕ ምባል ናይ ኣይሁድ ኣብ በብዓዱ ነቲ ወንጌል ክርስትና ኣዝዩ ጠቓሚ ኮይኑ ተረኽበ።
 - እቶም ፋሕ ዝበሉ ኣይሁድ ናብ ዩሩሳሌም ዚሰድዎ ዝነበሩ ገንዘብ በብበዓሉ ኣዝዩ ዓቢዩ ሓገዝ ነበረ።
2. ቤት ጸሎት
 - ቤት ጸሎት ኣብ ምርኮ ከለዉ ንስግደት ኣምላኽ ዝተጀመረ እዩ።
 - እዚ ቤት እዚ ንተራ ኣኼባ ናይ ሃይማኖት ይጥቀሙሉ ነበሩ።
 - እዚ ቤት እዚ ብሰለስተ መገዲ የገልግል ነበረ።
 - ንስግደት
 - ንቤት ትምህርቲ
 - ንምምሕዳር
 - ጸሎት ኣብዚ ቤት እዚ፤ ብስንበት መዓልቲ ነበረ። ነቲ ሕጊ ንምንባቡ ከኣ በታ ካልኣይትን ሓመብይትን መዓልታት ይእከቡ ነበሩ።
 - ኣብዚ ጊዜ እዚ ከይተረፈ ኣይሁድ ኣብ ዘለዉሉ ቦታ፤ ከምዚ ዝበለ ቤት ጸሎት ይካየድ ነበረ።
3. ምፍዋስ ምንዝርናእም
 - ምንዝርና - (ምምላኽ ንኻልእ ጣኦት) ናብ ምርኮ ኣብጽሖም ምርኮ ከኣ ንምንዝርናእም ፈወሰ።
 - ኣይሁድ ኣብቲ ዳሕረዋይ ዋንታ ሃይማኖቶም ናይ ቅርጽን ድቃስን ዘለዎ እኳ እንተኹን እንደገና ጣና ናብ ምምላኽ ጣኦት ፈጸሞም ኣይተመልሱን።
 - ገዛእ ርእሶም ከላዕ ንመስገሞትን ንደም ኣሕሊፎም ምሃብን ንስም ኣምላኽም ኣጽኒዖም ሓዘዎ።
4. ተስፋ ናይቲ መሲህ
 - ብምኸንያት ምርኮ ነቲ ተስፋ ምድሓን ናይቲ መሲህ ኣርሒቕም ኪጥምቱ ጀመሩ።

ረቂቕ መጽሓፍ እዝራ

- I. ቀዳማይ ክፋል፡ ዳግመ ህንጻ መቐደስ እግዚአብሔር
 1. ቀዳማይ ምምላስ ናብ ዩሩሳሌም ኣብ ትሕቲ ዘሩባቤል
 - ኣዋጅ ቂርስ 1:1-4
 - ህያባት ካብ እስራኤልን ቂርስን 1:5-11
 - ምቁጻር እቶም ዝተመልሱ ሰባት 2:1-63
 - ምምላስ ተፈጸመ 2:64-70
 2. ምህናጽ እታ መቐደስ
 - ምህናጽ መሰረት ቤት መቐደስ 3:1-13
 - ምቁጻር ምህናጽ ቤት መቐደስ 4:1-24
 - መፈጸምታ ቤት መቐደስ 5:1-6:18
 - ምብዓል ፋሲጋ 6:19-22
- II. ካልኣይ ክፋል፡ ትሃድሶ ህዝቢ ኣምላኽ
 1. ካልኣይ ምምላስ ንዩሩሳሌም ብእዝራ
 - ኣዋጅ ኣርታሕሻስታ 7:1-28
 - ምቁጻር ዝተመልሰ ህዝቢ እስራኤል 8:1-14
 - መንፈሳዊ ምድላው ንምምላስ 8:15-23
 - እቲ ምምላስ ኣብቐዕ 8:24-36
 2. ምምላስ ናይቲ ህዝቢ
 - እስራኤል ምስ ካልኣት ተዋሰበ 9:1-10:44
 - ጸሎት እዝራ 9:1,2
 - ምምላስ እስራኤል 9:3-15
 - ምምላስ እስራኤል 10:1-44

ረቂቅ መጽሐፍ ነህምያ

- I. ምምላስ ነህምያ ናብ የሩሳሌም
 • ጸሎት ነህምያ
 • መልሰ ጸሎት ነህምያ
 • ጉዕዞ ነህምያን ምጅማር ዕዮሉን
- II. ምዕራይ መካብብያ የሩሳሌም
 • ፍርቂ ምብራኽ መካብብያ የሩሳሌም
 • ካብ ጸላእቲ ግዳም ዝተጓነፎም ዕንቅፋት
 • ካብ ውሽጢ ዝተጓነፎም ዕንቅፋትን ካልኣይ ተጸይነት ናይቶም ጸላእትን
 • ብዓወት ምውዳእ መካብብያ የሩሳሌምን
- III. መዝገብ ናይቶም ብዘመን ዘሩባቤል ዝመጹ ሰባት
- IV. ምንቕቓሕን ምሕታም እቲ ኪዳንን
 • ምንባብ ሕጊ ኣምላኽ
 • ካብ ዝሓለፈ ተሞክሮ ዝተረኸበ ትምህርቲ
 • ብማሕተም ዘጽንዕም መደብ
- V. ተቐማጦ የሩሳሌምን ካልኣት ከተማታትን ዓድታትን
 • ጥርኑፍ መእተዊ ብዛዕባቲ ዝኾነ ነገራት
 • ኣብ የሩሳሌም ዝተረፉ ተቐማጦ
 • ኣብ ካልኣት ከተማታት ዝተቐመጡ ክበርቲ
- VI. መዝገብ ካህናትን ሌዋውያንን ምቅዳስ መካብብያ የሩሳሌምን
 1. መዝገብ ካህናትን ሌዋውያንን ኣብ ዝተፈላለዩ እዋን
 • ናብ የሩሳሌም ዝተመልሱ ሓላቕ ካህናትን ሌዋውያንን
 • ተካእቲ ሊቀ ካህናት ካብ እያሱ ክሳብ ያዱዓ
 • ብዘበን ሊቀ ካህን ዮዮቂም ዝነበሩ ሓላቕ ማይ ቤት ካህናት
 • ሓላቕ ማይ ቤት ሌዋውያን ብዘመን ሊቀ ካህን ኤልያሺብ
2. ምቅዳስ መካብብያ የሩሳሌም
 • ዘመርቲ
 • ኣብ ምቅዳስ ዝተገብረ ስርዓት
 • ፍረ ናይዚ ከምዚ ዝበለ በዓል ምቅዳስ
- VII. ካልኣይ ምምላስ ነህምያን ምጽራይ ጋሻ ነገርን
 • ካልኣይ ምምላስ ነህምያ
 • ነህምያ ዘጸረዮ ጋሻ ነገራት
 • መደምደምታ

ረቂቅ መጽሐፍ ኣስቴር

- I. ቀዳማይ ክፋል፡ ንኣይሁድ ዝመጸ ምፍርራህ
 1. ምምራጽ ኣስቴር ከም ንግስቲ
 • ምፍታሕ ዋሽት
 • ንኣስቴር ምምርዓው
 2. ብሃማን ዝተኣልመ ውዲት
 • ማርዶካይ ንቕትለት ንጉስ ዝተሓሰበ ኣጋለጸ።
 • ሃማን ንምቕታል ኣይሁድ ውዲት ኣለመ
- II. ካልኣይ ዓወት ናይ ኣይሁድ
 1. ዓወት ማርዶካይ ኣብ ልዕሊ ሃማን
 • መስርሕ እቲ ዓወት
 • ማርዶካይ ክብ በለ
 • ሃማን ኣብቲ ንማርዶካይ ዝተዳለወ ጉንዲ ሞተ
 • ማርዶካይ ቤት ሃማን ተዋህበ።
 2. ዓወት እስራኤል ኣብ ልዕሊ ጸላእታ
 • ምድላው ንዓወት እስራኤል
 • ዓወት እስራኤል ኣብ ልዕሊ ጸላእታ

10. መጻሕፍቲ ቅኔ

መጻሕፍቲ ቅኔ ዝበሃላ መጻሕፍቲ፡ መጽሓፍ እዮብ፡ መዝሙር ዳዊት፡ መጽሓፍ ምሳሌ፡ መጽሓፍ መክብብ፡ መጽሓፍ መሃልዮ-መሃልይ እየንዞ እብራዊ ቅኔ መጽሓፍ ቅዱስ ሓሙሽተ ኮይነን ሰለስተ ዓይነት ቅኔ የቃልሓ፡

1. **ግጥማዊ ቅኔ (Lyric Poetry)** ብመጀምርታኡ ብበገና ወይ ክራር መሰል መዝሙር ተሰንዩ ዝተገብረ እዩ። እዚ ቅኔ እዚ መብዛሕትኡ ብርቱዕ ሰሚዕታዊ ባእታታት ዘለዎ እዩ። (መብዛሕትኡ መዝሙር ዳዊት)

2. **ትምህርታዊ ቅኔ (didactic poetry)** መትከል ወይ መምርሒ ናይ ህይወት ብመገዲ ብሂል ወይ ምሰላ ዘስተምህር እዩ። (ምሳሌ፡ መክብብ)

3. **ድራማዊ ቅኔ (dramatic poetry)** ዝርርብ ብመልክዕ ቅኔ።

ንእብራዊ ቅኔ ቀንዲ መፍትሒኡ ተመሳሳሊነት ቅኔ እዩ። ምውህሃድ ድምጺ ናይ ዱቡዕ ኣብ መወዳእታ ናይ ተሽታተልቲ መስመራት ናይ ግጥሚ ዘለዉ ቃላት ወይ ሓሳባት ብጥንቃቄ ሰሪዑ ይርከብ።

ኣብ እብራዊ ቅኔ እንተወሓደ ሽዱሽተ ዓይነት ቅኔ ክጥቀሱ ይካላል፡-

1. **ተግሳሳሊ ተግዳደውቲ ሓሳባት (Synonymous parallelism)** ኣብዚ እቲ ካልኣይ መስመር ነቲ ቀዳማይ ብሓሳብ ወይ ብቻላት የጽንዖ። (እዮብ 38፡7፤ መዝ. 3፡1፤ 25፡4፤ 49፡1፤ ምሳ. 11፡7, 25፤ 12፡28)

2. **ጽግሬአዊ ተግፃደውቲ ሓሳባት** (Synthetic parallelism) አብዚ እቲ ካልኣይ መስመር ነቲ ቀዳማይ ይምልላሉ ወይ ይፍጽሞ (መዝ. 1:1,2 ፣ 23:1,5 ፣ 95:3 ፣ ምሳ. 4:23)
3. **አንጻራዊ ተግፃደውቲ ሓሳባት** (Antithetic parallelism) አብዚ አብቲ ቀዳማይ መስመር ዘሎ ሓሳብ ምስቲ እብ ካልኣይ መስመር ዘሎ ሓሳብ ይነጻጸር። (መዝ. 1:6 ፣ 18:27 ፣ ምሳ. 10:1 ፣ 14:34 ፣ 15:1)
4. **ምልክታዊ ተግፃደውቲ ሓሳባት** (Emblematic parallelism) አብዚ እቲ ቀዳማይ መስመር ስእላዊ ዝኾነ ዘረባ ነቲ እብ ካልኣይ መስመር ተሳንዩ ዚመጽእ ነዋቢ የብርሃ። (መዝ. 42:1 ፣ ምሳ. 11:22 ፣ 25:25 ፣ 27:17)
5. **እድላዊ ነዋቢ ናይ ተግፃደውቲ ሓሳባት ዘስምር** (Climatic parallelism) አብዚ እቲ ካልኣይ መስመር ብፍሉይ ነቲ መወዳእታ ሓሳብ ናይ ቀዳማይ መስመር ይደግሞ። (መዝ. 29:1 ፣ ምሳ. 31:4)
6. **ቅርጻዊ ተግፃደውቲ ሓሳባት** (Formal parallelism) አብዚ እተን መስመራት ብምውህሃድ እብ ግምት ዘእቱ እዩ። (መዝ. 2:6)

መጽሐፍ እዮብ

ጸሓፊ ጽሓፊ መጽሐፍ እዮብ ፍሉጥ ኣይኮነን። ከም ባህሊ ግና ሙሴ ከይጽሓፍ ኣይተርፍን እዩ ዚብሃል።

ዝተጻሕፈትሉ ጊዜ እዮብ ዝነበረሉ ጊዜን እዛ መጽሐፍ እተጻሕፈትሉ እዋኑን ንጹር ኩይኑ ዝተቐመጠ የልቦን። ካብቲ ውሽጣዊ ትሕዝቶ እታ መጽሐፍ ግና እዮብ ኣብ ዘበን ኣቦታት ይነበር ከም ዝነበረ በዚ ዚሰዕብ ነጥብታት ከንግንዘብ ትሕግዘና።

- ነጥታት ሰድራ ቤት እዮብ ንሱ ካብ ኣቦታት ከም ዝኹነ ዘመልከተ ካ ይመስል።
- እዮብ እስራኤላዊ ወይስ እብራዊ ምዃኑ ዚገልጽ ንጹር ነገር የልቦን።
- ኣብ እዮብ ዝኾነ ጽሑፍ ንሕጊ ሙሴ ዝተጠቐሰ ብዘይ ምምዝጋቡ ቅድሚ ሕጊ፡ ኣቐዲሙ ምንባሩ የረጋግጽልካ።
- እዮብ 38:8-11 ዘሎ ጽሑፍ እታ መጽሐፍ፡ ድሕሪ ማይ ኣይሂ ከም እተጻሕፈት ይሕብረካ።
- መጽሐፍ እዮብ ቅድሚ (ዘፍ. 12 ምዕራፍ) ምዃናውን ትመስል። ካብ ኩለን ጽሑፋት ጥንታዊት ምዃና ሽእ ኪድምደም ይከኣል።

ቀንዲ ቃል፡ ልሉላውነት ኣምላኽ

ቀንዲ ጥቕሲ (13:15, 37:23-24)

ፅላግ ሰብአዊ መከራ (ስቓይ) ሕመረት ግድል ናይ መጽሐፍ እዮብ እዩ። ስለ ምንታይ ትነፃት ሰባት ይላቐቁ! ናይ ዘበናትን ናይ ብዙሓትን መፅለቢ ዘይርከቦን ሕቶ እዩ። ኣብ መጽሐፍ እዮብ ስለምንታይ ስቓይ! ኣብ ሓድሽ ኪዳንውን ብዙሕ

መከራ፡ ዘይንርድኦ ምስጢር፡ ግናኽ ኣብ (ሮሜ 8:28) ዘሎ ቃል ንኣምን። “ኩሉ ን ሰናዮም ከም ዚድግፎም ንፈልጥ ኢና።”

መጽሐፍ መጽሐፍ እዮብ ብምኽንያት ነዊሕ ዝርርብ ኣብ መንጎ እዮብን ሰለሱት ኣ ፅሩኹቲን፡ እቲ ዛንታዊ ነገራቲ ንምስዓቡ ኣዝዩ ከበድ እዩ።

ንምጥርናፋ ዝእክል ግና በዘን ሰለሱት ነጥብታት፡ መጽሐፍ እዮብ ክንከታ ተላ ይከኣል።

- እዮብ ተሳቓዩ
- ሰቓይ እዮብ ተዘትይሉ
- እዮብ ተመጥሱ

ኩነታት እዮብን ጠባያቱን

- እዮብ ሃብታም ሰብኣይ ነበረ።
- እዮብ ክቡር ሰብ ነበረ።
- እዮብ ጸድቅ ሰብ ነበረ።
- እዮብ ዝተፈተነ ሰብ ነበረ።
- እዮብ ዕዉት ሰብ ነበረ።

ብሓፈሽኡ እዛ መጽሐፍ እዚኣ ኣብ ሓቀኛ ታሪኽ ዝተመርኮሰት ድራማ ዊት ግጥሚ እያ።

ረቲቕ መጽሐፍ እዮብ

I. መእተዊ (ምዕ.1-3)

- ቀዳማይ ምርኢት ኣብ ምድሪ - እዮብ ሃብታምን ሕጉስን።
- ካልኣይ ምርኢት ኣብ ሰማይ - ሰይማን ኣብ ቅድሚ ዝፋን ኣምላኽ ንእዮብ ብ ሰሰዐ ይኸሶ።
- ሳልሳይ ምርኢት ኣብ ምድሪ - እዮብ ተሳቓዩ፡ ሰበይቱ ከኣ ንኣምላ ኽ ኪኸሕ ድ ትደፋፍኡ።
- ምብጻሕ ናይቶም ሰለሱት ኣዕሩኽቱውን ይርከብ።

II. ዓውዲ ዘተ (ምዕ. 4-31)

ሰለሱት ዙር ዓውዲ ዘተን ኣርባዕተ ተዛረብቲ ኣብ ነፍሲ ወከፍ ዙርን ይምልከ ቱ። እዮብ፡ ኤልፋጌ፡ ቢልፋድ፡ ሶፋር እዮም። ኣብ መወዳእታ ዙር፡ ሶፋር ካብ ምዝራብ የቋርጽ።

ቀዳማይ ዙር ዓውዲ ዝርርብ (ዘተ) (ምዕ.4-14) ሰለሱት ፈተውቲ እዮብ ኩሉ ሰቓይ ሳዕቢን ሓጢኣት ምኒኡ እናተበራረዩ ድሕሪ ምግላጽም፡ ንእዮብ ዝገበሮ ሓጢኣት ኪእመነሉ ይጸቅጡ። እዮብ ምርድኡን ቅንዕንኡን ኣ ምላኽ ድማ ጸድቕ ምኒኡን የረጋግጽ።

ካልኣይ ዙር ዓውዲ ዘተ (ምዕ.15-21) እቶም ተዛረብቲ ነቲ ኣቐዲሞም ሒዞም

ዚጸንሑ ስርዓት ይቅጽልዎ። ምኽንያት ዓቢዩ ሰቓይ እዮብ ዓቢዩ ኩ ንኔ ዝተፈጸመ ሓጢኣት ምኒኡ ይጸቕጥሉ። ንተቓውምኡ ከኣ ካብ ኣ ምላኽ ምዕላው ምኒኡ ንጥፍኣት ከም ዚወስዶን ይሕብርዎ። እዮብ ግና ብዛዕባ ንጽህንኡ የረጋግጽ። ኩሉ ሰቓይ ካብ ኢድ ኣምላኽ ምኒ ነ፡ እንተኹን ግና ብምኽንያት ሓጢኣቱ ዝመጸ መቐጸዕቲ ከም ዘይኩ ነ የረድእ። ንመድሓኒኡ ነቲ ኣብ ዳሕሮት መዓልታቱ ኣብ ምድሪ ደ ው ዚብላሉ ይልምን።

ሳልሳይ ዙር ዓውዲ ዘተ (ምዕ. 22-31) ቅዲ እቲ ሒዞም ዚጸንሑ ቀጸሉ። ሶ ፋር ከኣ ኣጽቐጢ ተቓውምኡም ናብ ዝኸፍኦ ጥርዚ ኣብጽሖ። እዮ ብ ሶቤት ኣምላኽን ግርማኡን ኣብ ቦቱኡ ምህላው ጠቂሱ፡ ሰብ ብፍል ጠቱ ነቲ ኪብጸሕ ዘይከኣል ጥበብ ኣምላኽ ዝፈልጦ ኣዝዩ ሒደት ም ኒኡ ይገልጽ።

III. ዘረባ ኤሊሁ (ምዕ. 32-37)

ኤሊሁ እቲ መንእሰይ ዘመድ እዮብ ኣብቲ ምርኢት ይመጽእ። ነቶም ሰለሱት ኣ ፅሩኽ እዮብ ዘምጽእዎ ክሲ ውዱቕ ምኒኡ ይገልጽ። ከምኡውን እዮብ ኣብ ጽ ድቁ ኣትኪሉ፡ ጽድቂ ኣምላኽ ከሲሱ ይብል።

IV. መለኮታዊ ምምንጋው (ምዕ.38-41)

- ቀዳማይ መደረ።
 - እግዚኣብሄር ካብ ንፋስ ንእዮብ ይዛረቦ
 - ክብሪ ናይ ፍጥረት ንእዮብ ይግለጻሉ።
- ካልኣይ መደረ።
 - እግዚኣብሄር ንእዮብ ኣምላኽ ፍትሐኛ ከም ዝኾነ ንፍጥረትውን ኪገዝእን ስ ርዓታቶም ከትሕዞም ከም ዚግብኦ የርእዮ።
 - እንተድኣ ሰብ ብንእሽቶ ሽግር ዚግረም ኾይኑ ከመይ ገይሩ ምስ ኣምላኽ ኪከራኸር ወይ ኪወዳደር ይኸእል፤

V እዮብ ተመኅሰ (ዝኸበሮ ተመልሶ) (ምዕ.42)

- እዮብን ኣዕርኹቲን ጌጋኦም ክርእዩ ከኣሉ።
- ጥበብን ሓይልን ፍትሕን ክብርን ናይ ኣምላኽ ተገልጸ።
- እቶም ሰለሱት ኣዕሩኽቱ ነቲ ዕንወትን ሰቓይን ናይ እዮብ ክበጽሖም ስለ ዘይከ ኣሉ ተገንሱ።
- እዮብ ካብቲ ቀዳማዩ ዳሕራዩ ዝበለጸ ሃብትን ስልጣንን ተመልሰሉ።

መዝሙር ዳዊት

መለተዊ፤

መዝሙር ዳዊት ሓደ መጽሐፍ ኩይኑ ሓሙሽታ ዝተለኸሸቡ ዝተፈላለዩ ቅዱስ መጻሕፍቲ ግጥሚ እዩ።

ካብ 150 መዝሙር፡

- 100 ኣሰማት ሰባት ዝሓዘላ እየን
- 16 ኣርእስቲ ብዘይ ኣሰማት
- 34 ኣርእስቲ ዘይብልን
- 73 መዝሙር ንዳዊት ይምልከታ
- 12 ንኣሳፍ
- 12 ንደቂ ቆራሕ
- 1 ንሂማን
- 1 ንኤታን
- 1 ንሙሴ
- 2 ንሰሎሞን

መዝሙር ዳዊት ብሙዚቃ በገና ኪዝመር እተጸሕፈ መዝሙር እዩ። ዓብላሊ ትሕዝቶ መዝሙር ዳዊት፣ ሰብኣዊ ስምዒት እዩ ዚገልጽ። ሓቀኛ ታሪኽ ክኣ የሰፍር። ብዘይ መዝሙር ዳዊት ምልኣት ዛንታ መጽሐፍ ቅዱስ ኣይምተረኽበን።

መዝሙር ዳዊት ብዛዕባ ሓቀኛ ሰብኣዊ ተመክሮ ናይ ሰባት ብመገዲ እዞም ዚሰፀቡ የሰፍሮ።

- ኣረኣእያና (attitudes)
- ሞላ ወይ ምስጋና

- ድልየታት (ተገዳሰነት) ናይ ማእከሎት ሰባት
- ዓወትን ሓጉሰን
- ምሽቻላት
- ንብዓት
- ሕርቃን ኣብ ጸላእቲ ሰባትን ኣምላሽን
- ሰምዒታት።

መዝሙር ዳዊት ብዛዕባ ሓድሽ ኪዳን ብተደጋጋሚ ዘማዕደዎ ኣሎ። ካብ 287 ጥቕስታት ብሉይ ኪዳን ኣብ ሓድሽ ኪዳን እተን 116 ንመዝሙር ዳዊት ዚምልከታ ጥቕስታት እየን። እዞን 150 መዝሙራት ናይ ዳዊት ኣብ ናይ 1000 ዓመት ዝርጋሖ ጊዜ እተጸሕፋ እየን። መበል 90 መዝሙር ብሙሴ ኣብ 1400 ቅ.ል.ክ ዝተጸሕፈ ፊት እያ። መዝሙር 1 ከምኡውን መዝሙር 119 ብእዝራ ኣብ መበል 444 ቅ.ል.ክ ዝተጸሕፈ ከይኩና ኣይተርፋን።

ሴላ ዚብል ቃል ኣብ መዝሙር ዳዊት ካብ ቃል እብራይስጢ ኮይኑ ናይ ሙዚቃ ዕረፍቲ ዘመልክት እዩ። መጽሐፍ ቅዱስና ዓው ኢልና ከንንብብ ከሎና ከኣ፡ ከን ድምጽ ወይስ ከንንብብ ኣይግባእን።

ኣብ ነፍሲ ወከፍ 26 ጥቕስታት ናይ መዝሙር ዳዊት 136 ብመግለጺ ይውድእ።

እታ ዝሓጸረት መዝሙር ዳዊት 2 ጥቕስታት ዘለዋ ኮይና መዝሙር 117 እያ። እታ ዝነውሐት መዝሙር 119 ኮይና 176 ጥቕስታት ይርከብላ። ነፍሲ ወከፍ ጥቕስ ናይ መዝሙር 119 ፡ ሕጊ ዝጠቐሳ እየን። ነቲ መንፈስ ናይ ሕጊ የብርሆ። ኣምላሽ ብመንፈስ ከምላሽ ከም ዘለዎ ይገልጽ።

ተንዲ ቃል፡ ኣምላሽ

ተንዲ ጥቕሲ (19:14, 145:21)

I. ረቂቕ መዝሙር ዳዊት ብመስርዕ ጊዜ

ኣብ ናይ እብራውያን ጽሕፈትን ካልኣት ጥንታውያን ጽሕፋትን ብሓሙሽተ ነጥብታት መስርዕ ጊዜ የርቅቕዎ። ዘመናዊ ጽሕፋትውን ዓቂቦምዎ ኣለዉ።

- ቀዳመይቲ መጽሐፍ መዝሙር 1-41
- ካልኣይቲ መጽሐፍ መዝሙር 42-72
- ሳልሳይቲ መጽሐፍ መዝሙር 73-89
- ራብዓይቲ መጽሐፍ መዝሙር 90-106
- ሓሙሽይቲ መጽሐፍ መዝሙር 107-150

II. ረቂቕ መዝሙር ዳዊት ብኣርእስቲ

ንመዝሙር ዳዊት ከትጉሻጅሎ ኣዘዩ ሓያል እዩ። ብኣርእስቲ ኩነ ብሓሳባት ብዙሕ ፈተነታት ተሻይዱ ኣሎ።

- እምነት (ተእማንነት) 11,16, 23, 27,34,56,57,62,71,139
- ምጽንናዕ 37,42,43,46,47,91,94,97,116
- ካንታዊ 78,83,105,106,114,135,136,137
- መርገም 3,5,7,10,35,36,52,58,64,109
- ህይወት 39,49,90,102,103,144
- ተልእኾታት (missions) 2,50,72,96,97,98,115
- ተፈጥሮ 8,29,65,104,147,148
- ምምስጋን (ሞላ ምሃብ) 75,92,100,118,136,146
- መዝሙር ምድያብ 120-134
- ፍቕሪ ሃገር (patriotism) 33,68,74,76,87,144
- ጣዕላ 6,32,38,51,88,130
- ጸሎት (ጥርዓን ኣቤቱታ) 41,13,17,25,28,54,55,61,86,141
- ምስጋና (ውዳሴ) 9,18,30,40,47,66,95,107,138,149,150
- ሕጊ (መምርሒ) 1,12,19,33,119
- ትንቢት
 - ብዛዕባ ክርስቶስ
 - (1) ትሕትንኡ 22,31,41,69
 - (2) ሓለዋኡ 8,16,24,45,46,47,110
 - (3) መንግስቱ 9,67,72,89,93,132,145
 - ብዛዕባ እስራኤል 14,44,60,80,85
 - ብዛዕባ የሩሳሌም 48,79,87,102,122,126

III. ጸብላልታ ዘለዎም መሃመር መሃመር ጥደት

1. መዝሙር "መንጭ ሰብ" መዝ. 8:3-4
2. መዝሙር "ጋላ" መዝ. 23:1
"እግዚአብሔር ጓሳየይ እዩ ዚጐድለኒ ዮብሊይን"
3. መዝሙር "ሓንቲ ነገር" መዝ. 27:4
"ንእግዚአብሔር ሓንቲ ነገር ለሚነዮ ውቃስ እግዚአብሔር ንምርኣይ መቐደሱውን ንምምርማር ምሉእ ዕድመይ ኣብ ቤት እግዚአብሔር ክነብር ደልየ ኣለኹ።"
4. መዝሙር "ይቅሬታ ምሕታት" መዝ. 32:1-2
"ኣበሳኡ እተሓድገሉ ሓጢአቱ እተሰወረሉ..."
5. መዝሙር "ዘይምሽቃል" መዝ. 37:1
"በቶም ዓመጽቲ ኣይትቐናእ"
6. መዝሙር "ወሓይዝ" መዝ. 46:4
"ወሓይዙ ንከተማ ኣምላኽ ነታ ቐድስቲ ቦታ ማሕደር እቲ ልዑል ዘሓጐስ ርባ ኣሎ።"
7. መዝሙር "ንሰሓ" መዝ. 51:1
"ዎ ኣምላኽ ከም ሳህልኻ ምሓረኒ፤ ከምቲ ዓብዪ ርሕራሔኻ ኣበሳይ ደምሰሰ።"
8. መዝሙር "ንኣምላኽ ምድላይ" መዝ. 63:1
"ዎ ኣምላኽ ንሰኻ ኢኻ ኣምላኽይ፤ ኣንጊህ እደልየካ ኣለኹ።"
9. መዝሙር "ጐሶ ናብ ኣምላኽ" መዝ. 84:7
"ካብ ሓይሊ ናብ ሓይሊ ይሸዱ ኣብ ጽዮን ኣብ ቅድሚ ኣምላኽ ይጄሙ።"
10. መዝሙር "መሉኮታዊ ሓለዎ" መዝ. 91:2
"ንእግዚአብሔር ጸግዔይን ዕርደይን ዝውክሉ ኣምላኽይን እዩ ኣብሎ ኣለኹ።"
11. መዝሙር "ሓድሽ መዓልቲ" መዝ. 118:24
"እታ እግዚአብሔር ዝገበራ መዓልቲ እዚኣ እያ ብእኣ ንተሓጐስን ባህ ይበለናን።"

መጽሐፍ ምሳሌ (መጽሐፍ ጥበብ)

ጸሓፊኡ ኣብዛ መጽሐፍ እዚኣ ዚፍለጡ ውሩያት ጸሓፍቲ ሰሎሞን፣ ህዝቅያስ፣ ኣጉር፣ ንጉስ ልሙኤልን እዮም። ጥበበኛታት ሰባት (wise men) ካብ ነብያትን ካህናትን ዝተፈለዩ ክፍላ (መደብ) እዮም። ኣብ ርሒቕ ምብራቕ ዙሪያ ዝምድናታት ናይ ሀይወት ብምምርማር ከኣ ይፍለጡ። እዞም ሰባት እዚኣም ኣብ ሃይማኖታዊ ሀይወት ጥራይ ዘይኩነስ ኣብ ስነ-ኣእምራዊ ሀይወት ዝነጥፉ ነበሩ። ብዙሕ ዝተፈላለዩ ነገራት የወዳድሩ። ንኣብነት፡ ጥበብን ዕሸነትን፣ ሃብታምን ድኻንን፣ ብፍላይ ከኣ ብዛዕባ ትዕቢት፣ ሕርቃን፣ ቅንኢ፣ ጽልኢ፣ ጸቂጦም ዝሃረብሉ እዩ።

እዞን ዚስዕባ ጥቕስታት መን ከም ዘበርከተ የመልክታ። ምስላ ሰሎሞን (1:1-10:1) ቃላት ጥበበኛታት (22:17) ምስላ ሰሎሞን ብህዝቅያስ (25:1) ቃላት ኣጉር (30:1) ቃላት ልሙኤል (31:1)

ዝተጻሕፈትሉ ጊዜ ምሳሌ ናይ ሰሎሞን ብ931 ቅ.ል.ክ. ተጻሕፈ። ካብ 25-29 ዘለዎ ምሳሌታቱ ድሓሪ 230 ዓመት ብህዝቅያስ ተሓኸፍ። (715-686 ቅ.ል.ክ)

ተንዲ ቃል ጥበብ

ተንዲ ጥቕሲ (1:5-7, 3:5-6)

ዕግዝ ሞራላዊ ትምህርቲ ብፍላይ ንመንእሰይ ወለዶ

መግለጺ

እዛ መጽሐፍ እዚኣ ሓደ ክፋል ናይ ጥበብ ስነ-ጽሑፋት እያ (wisdom litera-

ture)። ካብ ትርጉም ቃል እንግሊዝ እንረኽቦ ከእ “እኩብ ናይ እኩባት” ማለት እዩ። እዛ መጽሐፍ እዚአ ናይ ብዙሓት ጥበበኛታት ዝተሃረብዎ መብዛሕትኡ ግና ን ንሰ ሰሎሞን ዝዓመዎ ዝተኣከቡ ጽሑፋት እያ ትጥርን።

Mashal (ማሻል) ዚብል ቃል እብራይስጢ ኣብ እንግሊዝኛ Proverb ዝትርጉሙ ብትግርኛ ምሳሌ ተባሂሉ ዘሎ ዘስምዖ ቃል ኣያል እዩ። ካብ ጽቡቕ ዘረባ ዝብል ኣሳብ ንሳሳሊ ከእ የስምዖ።

መዝሙር ዳዊት ብዛዕባ “ናይ ህይወት ኣምልኾ” ከንጸባርቅ ከሎ ምሳሌ ድማ “ተግባራዊ ህይወት” የዘንቁ። ቀንዲ ኣሳብ ናይዛ መጽሐፍ እዚእ “መጀመርታ ጥበብ ንእግዚአብሄር ምፍራህ እዩ። ነቲ ቅዱስ ምፍላጥ ከእ ምስትውዓል እዩ።” (ምሳሌ 9:10)

ኣብዛ መጽሐፍ እዚአ ክልተ ዓበይቲ ግድላት ይኸሰቱ። ሞራላዊ መንግስቲ ናይዛ ዓለምን ኣላፍነት ወዲ ሰብ ኣብዛ ክምዚ ዝበለት ዓለምን እዮም። እዛ መጽሐፍ እዚአ ኣብ ሸውዓተ መለሊይ ክፍልታት ትምቀል።

ረቂቕ መጽሐፍ ምሳሌ

1. ናእዳ ናይ ጥበብ	ምዕ. 1-9
2. ምስላ ሰሎሞን	ምዕ. 10-22:16
3. ዘረባ ጥበበኛታት	ምዕ. 22:17- 24:34
4. ካልኣይ እኩባት ምስላ ሰሎሞን	ምዕ.25-29
5. ቃላት ናይ ኣጉር	ምዕ. 30
6. ቃላት ንጉስ ልሙኤል	31:1-9
7. ግጥሚ ናይ ደገኛ ሰበይቲ	31:10-31

መጽሐፍ መክብብ (ምኽሪ ሓቀኛ ተመክሮ ህይወት)

ዘኣራ ብኣወዳድቃ ቃላት እብራይስጢ ናይዛ መጽሐፍ ተመርኩሶም እዚ ጽሑፍ እዚ ኣብ ጊዜ ሰሎሞን ዝነበረ ቋንቋ እብራይስጢ ኣየመልክትን እዩ ብምባል፡ ጸሓፊኣ ሰሎሞን ዘይምዃኑ ዚጠራጠሩ ሰባት እኳ እንተላዉ፡ ካልእውን እንተ ዚጽሕፎ ትሕዝቶ ወይ ትምህርቲ እዛ መጽሐፍ ብዘይ ጥርጥር ናይ ሰሎሞን እዩ። ሰሎሞን ጽሓፊኣ ምዃኑ እዞም ዝሰዕቡ ጥቕስታት ብዕቲብ ይሕብሩና። (1:1,2,16፤ 2:4-9፤ 7:26-29፤ 12:9፤ 1^ኛ ነገ2:9፤ 3:12፤ 4:29-34፤ 5:12፤ 10:1-8)።

ዝተጸሕፈትሉ ጊዜ ብግምት 935 ቅ.ል.ክ

ቀንዲ ቃል ከንቲባት። ኣብዛ መጽሐፍ ካብ 36 ግዜ ንሓሳል ተጠቂላ ንረኽባ።

ቀንዲ ጥቕሲ (12:13-14)

ዕገጉ ኣስተንትኖ ህይወት ወዲ ሰብን ሕብረተ ሰቡን ወይ ከባቢኡን ኣብ ኣፍ እቲ ጥበበኛ ይርእ። ብዘይ ኣምላኽ ከእ ኩሉ ከንቱ ምዃኑ ይዛረብ።

መግለጺ

ትርጉም 'መክብብ'

“መክብብ” ዚብል ቃል ካብ ቋንቋ ኣምሓርኛ ወይውን ካብ ቋንቋ ግእዝ ዝመጸ ኩይኑ ነቲ ብእብራይስጢ “ኮህለት” (קובץ) ዚብል ቃል፡ ትርጉሙ “ሰባኺ” ካብ “Septuagint” (ሰባን ሊቃውንቲ ዝተሓተፉዎ፡ ትርጉም ካብ እብራይስጢ ናብ ግሪኽ) ተለቂሑ። መጽሐፍ ቅዱስ እንግሊዝ Ecclesiastes (ሰባኺ / መምህር) ዚብል ስም ሂብዎ ይርከብ።

ትምህርቲ እዛ መጽሐፍ

ኣብ ኣምላኽ ጸግዑ ዘይገበረ ህይወት፡ ዕላማን ትርጉም ዘይብሉን እዩ። ብዘይ ብእኡ ሓንቲ እኳ ዘዕግብ የልቦን። (2:25) ምስኡ ኩሉ ህይወትን ካልእ ጽቡቕ ህያባቱን ተሓጉሶና ክንቅበሉን ክንጥቀመሉን ብምልኣት ባህ ክብለናን ይግባእ። (2:26-11:8)። እዛ መጽሐፍ ብዛዕባ ፍልስፍናውን መለኮታውን ነጸብራቕ (12:1-7) ብምኽንያት ኣብ ኣምላኽ ዘይምዕራፉ ኣብ ህይወቱ ትርጉም ዝሰለነ ናይ “ኣረጊት ሰብ ባህርይ ትዛረብ።”

ኣረጊት እዛ መጽሐፍ

ኣብ መጀመርያ እዚ ጸሓፊ ጸሊም ጐኒ ወይ ዘይትሰፋውነት እዩ ዘርእ። ኣብ ህይወት ብኹሉ መዳዩ ተመልኪቲ፡ ኣብ ዕርክነትን ፍቕርን ተስፋ ይቐርጽ። ስነ-ጥበብ፡ ባህሊ ሓጐስ ከዕግብም ኣይተረኽቡን። “ኩሉ ክንቱን መጥሃይ መንፈስን” “ኩሉ መወዳእታኡ ለውጢ ዘይብሉ”። ኩሉ ኣብ መወዳእታ ዘይብሉ ዓንኪል ዚዘውር። “ኣብ ትሕቲ ጸሓይ ሓድሽ ነገር ክቶ የልቦን” ጸዕሪ ሰብ ኩሉ ረብሓ የብሉን።

ኣብ መወዳእታ እቲ ጸሓፊ ጥበብ ዝመልእ ዕላማ ኣብ ሓሳቡ ትምልኮት። መግለጺ ናይ ብዙሓት ሓሳብ ይህብ። ዘይማዕርነትን ጭቆናን ከምኡውን ኩሉ ጌጋታት ናይ ህይወት ይሰምዩ። ኩሉ ሓሳባት ሰብን ባህግታቱን ተስፋታቱን ኣብ ምድሪ እንተ ዚረብሑ ወይስ እንተ ዚግንዘብ ንመንፈሱ ከዕግቡ ብቐዓት ኣይኩኑን እዮም። ናብ ዝለዓለ ተስፋ ከማዕዱ ድማ ይዳሎ። ኣብ መደምደምታ ከኣ “መፈጸምታ ኩሉ እቲ ነገር ሰማዕ፡ እዚ ናይ ሰብ ኩለንትና (ሓላፍነት) እዩ እም ንኣምላኽ ፍርሃዮ፡ ንትእዛዛቱውን ሓልዎ” (12:13) ይብል።

ረቂቕ መጽሐፍ መክብብ

- I. ክፍሊ ሓደ፡ መርትዖ ናይ “ኩሉ ክንቱነት እዩ” (1:1-11)
 1. መእተዊ ናይ ክንቱነት 1:1-3
 2. መረዳእታ ናይ ክንቱነት 1:4-11
- II. ክፍሊ ክልተ፡ መርትዖ ናይ “ኩሉ ክንቱነት እዩ” (1:12-6:12)
 1. መርትዖ ናይ፡ “ኩሉ ክንቱነት እዩ” ካብ ተሞክሮ (1:12-2:26)
 - ክንቱነት ቃልሲ ንጥበብ 1:12-18
 - ክንቱነት ቃልሲ ንብልጽግና 2:1-3
 - ክንቱነት ናይ ዓብዪ ፍጻሜ 2:4-7
 - ክንቱነት ናይ ብርቱዕ ጸዕሪ 2:18-23
 - መደምደምታ፡ ዕጉብ ኩን 2:24-26
 2. መርትዖ ናይ “ኩሉ ክንቱነት እዩ” ካብ ትዕዛብቲ (3:1-6:12)
 - ዘይቅዩር መደብ ኣምላኽ 3:1-22
 - ዘይምዕራይነት ናይ ህይወት 4:1-16
 - ዘየዕግብ ሃይማኖት ወዲ ሰብ 5:1-7
 - ዘየዕግብ ሃብቲ 5:8-20
 - ክትሃድመሉ ዘይክኣል ክንቱነት ናይ ህይወት 6:1-12
- III. ክፍሊ ሰለስተ፡ ምኽሪ ንናብራ ምስ ክንቱነት (7:1-12:4)
 1. መዛዘሚ ኣብዛ ርኽብቲ ዓለም (7:1-9:18)
 - ጥበብን ዕሽነትን ኪነጸጸራ 7:1-14
 - ጥበብ ናይ ማእከላይ ምጻን 7:15-18
 - ጽንዓት ናይ ጥበብ 7:19-29
 - ንስልጣናት ምእዛዝ 8:1-9
 - ፍርዲ ንኹሉ ሰብ ይበጽሖ 9:1-6
 - ህይወት ምላኽ እንክሉ ተሓጐሰሉ 9:7-12
 - ዋጋ ናይ ጥበብ 9:13-18
 2. ምኽሪ ንናይ ዘይርጉጽነት ህይወት (10:1-12:8)
 - ጠባያት ጥበብ 10:1-15
 - ዝምድና ጥበብ ምስ ንጉስ 10:16-20
 - ዝምድና ጥበብ ምስ ዋኒን 11:1-6
 - ዝምድና ጥበብ ምስ መንእሰይ 11:7-12:8
 3. መድምደምታ፡ “ንኣምላኽ ፍርሃዮ፡ ትእዛዛቱውን ሓልዎ” (12:9-14)

መጽሐፍ መሃልየ መሃልይ
(መግለጺ ሐቀኛ ፍቕሪ)

ጸሐፊዱ ከም ኣብ ቀዳማይ ምዕራፍ ቀዳማይ ጥቕሲ እንረኽቦ ጸሐፊኡ ሰሎሞን ምዃኑ ይሕብረና። ኣብዛ መጽሐፍ ሸውዓተ ጊዜ “ንሰሎሞን” ዘመልከታ ጥቕስታት (1፡1,5፣ 3፡7,9፣ 11፣ 8፡11-12) ገለ ካልኣት ጥቕስታት ከኣ “ንጉስ” ዝብላ (1፡4,12፣ 7፡5) ኣለዋ። ካብ ባህሊ ኣይሁድን ክርስትናን ድማ ሰሎሞን ከም ዝጸሓፈ ይድምድሙ።

ዘተገሕፈትሉ ጊዜ ምናልባት ኣብ ፈለማ ግዝኣቱ ብ965 ቅ.ል.ክ

ተንዲ ቃል፡ ፍቕሪ

ተንዲ ጥቕሲ (7፡10, 8፡7, 12፡13)

ፅሑፍ እዛ መጽሐፍ እዚኣ ብሰለስተ ዓይነት ኣመላኻኽታ እያ እትጥመት። ከም ልቢ ወለድ፣ ከም ተምሳል ናይ ሓደ ፍጻሜ፣ ወይ ድማ ከም ታሪኻዊት። እንተ በዚ እንተ ቦቲ ከምቲ ፍቕሪ ኣምላኽ ኣብ ካልኣት ጽሑፋት (ህዝ. 16 ፤ 23 ሆሴእ 1-3) ከም ፍቕሪ ሰብኣይን ሰበይትን ተገሊጹ ዘሎ፡ እዛ መጽሐፍ ክንዮ እቲ ፍቕሪ ሰሎሞንን ሺናማዊትን ዘምልክቶ ፍቕሪ ኣምላኽ ንህዝቡ ንእስራኤል። ብሓድሽ ኪፋን ክትርኣ ከላ ከኣ ፍቕሪ ክርስቶስ ንማሕበሩ ተመልክት።

መግለጺ

መሃልየ - መሃልይ ካብ (Songs of Solomon) ወይ ድማ (Song of Songs) ዚብል ቃል እንግሊዝ ዝተተርጎመ ኮይኑ፡ መዝሙር ናይ መዝሙር (Song of Songs) ዘብላ ምኽንያት ብምሁራት መጽሐፍ ቅዱስ ክትንተን ከሎ፡ ሰሎሞን ካብተን

1005 መዛሙራቱ፡ እታ ዝበለጸጉ ወይ ዝጸበቑት መዝሙር ኢሉ ስለ ዚመርጽ እያ ይበሃል። ኣብ ናይ እብራይስጢ ጽሑፋት መዝሙር፡ መዛሙር ናይ ሰሎሞን ዚብል ኣርእሱቲ ይወሃባ። እዚ ከኣ ከም "አምላኽ አማልኸቲ" "ጉይታ ጉይቶት" "ንጉስ ን ገሰታት" ከሰምዕ ይከኣል (ዘፍ.10:171 1ይ ጢሞ.6:15)። ኣብዛ መጽሓፍ እዚ ኣብ ባሕር ጽሑፋታ እግዚአብሄር ዚብል ስም ኣይጠቅሰን። ኣብ ናይ ትግርኛ መጽሓፍ ቅዱስ ኣብ 8:6 ነቲ "Mighty fire" ተባሂሉ ኣብ ናይ እንግሊዘኛ ተተርጉሙ ዘሎ፡ ኣብ እብራይስጢ ድማ ነቲ ጽዑቕ ሓዊ፡ ሓዊ እግዚአብሄር ዝቆጽርዎ ዘሰምዎ "ሃልሃልታ እግዚአብሄር" ብምባል እንኮ ስም እግዚአብሄር ተጠቒሱ ይርከብ። በዚ ምኽንያት እዚ ከኣ ንብዙሓት ነዛ መጽሓፍ እዚ ኣብተን ቀኖና ንኪሕውስዎ ኣብ ሕቶ እተእትዎም እኳ እንተኹነት ትሕዝቶ ትርጓሜኣን (different interpretations) እቲ ግንኙ ዝኾነ መንፈሳዊ ስምዒታን ኣብ ባህሊ ኣይሁድ ኣብ ጊዜ ፋሲጋን፡ ተቐባልነታ ኣብ ቦትኣ ኪኸውን ይሕግዛ። ነዛ መጽሓፍ እዚ ኣብተርጓሚ ቃል ብቃሉ (literal interpretation) ብዛዕባ ሰብኣዊ ፍቕሪ እተዘንቱ እኳ እንተኹነት፡ ኣይሁድ ኣብተን መጻሕፍቲ ቀኖና ምጽንባርም ብዘይዋርጥር መንፈሳዊ ምግላጽ ስለ እትህበዎ ምኳ ኑ ጥራይ ኪትርፍእ ትኸእል።

መንፈሳዊ ጥቕምን ተግባራዊ መግላታት እዛ መጽሓፍ እዚ ኣብ ጠሰሰቡት መገድታት ተተርጉማ ክትርእ ይገብራ።

1. ቀዋታዊ መግላ ንመርፍ

ኣይሁድ ነዛ መጽሓፍ እዚ ኣብ ናይ ዝተመርፀው ቅዲ ፍቕሪ፡ ብልዑል ኣረኣእያ ይምልከትዎ። መርፍ ብአምላኽ ዝተሰርሮ እዩ። ካብቲ ሓደ ክፍሊ ዕላምኡ ከኣ ሓጉስ ሰብ እዩ። ስእሊ ናይ ቅኑዕ ፍቕሪ ኣብ መንጎ ሰብኣይን ሰበይትን። መግለጺ ታሕጓስን ፍሰሃን ናይ መርፍኦም ጋሻ ነገር ኣይኮነን። አምላኽ ከኣ ኣብ መጽሓፍ ኪጽምብሮ ግቡእ እዩ።

2. መንፈሳዊ መግላ - አምላኽን እስራኤልን

አምላኽ ኣብ ብሉይ ኪዳን ፍቕሩ ንእስራኤል ከም ስእሊ ናይ መርፍ ገይሩ ይምስሎ ወይ መረድኡ ይህበሉ። መሃልዩ - መሃልይ ከኣ ለውፃት ናይቲ ሕብረትን ምላሽ እስራኤል ንአምላኻዊ ፍቕርን ይገልጽ።

3. መንፈሳዊ መግላ - ክርስቶስን መርፍቱን

እቲ ሕያዋይ ንሳ ነታ መርፍቲ የናድያ። ጸኒሕና፡ እቲ ንሳ ኣብታ መጽሓፍ ነቲ ንጉስ ምኳኑ የመልከተና፡ ወይ ድማ ፍቕሪ ሱላሚት ነቲ መፍቀሪ ንሳ ኣብ ከንዲ ብዙሕ ህያባት ንጉሱ እንተ በዚ እንተ ቦቲ ብኸልቲኡ ትርጉም ቀንዲ ወይ ሕመረት ሓሳቡ፡ ሓጉስ ናይ ሓቀኛ ፍቕሪ፡ ምስ ሱላሚት እታ መርፍት ሕብረት እታ ነፍሲ ምስ መድሓኒኣ ምኳኑ ይገልጽ። (7:1)

ረቂቕ መጽሓፍ መሃልዩ መሃልይ

ኣብዛ መጽሓፍ እዚ ኣርባዕተ ግሩም ዝኾኑ ክፍልታት ተመልኪቶም ኣለዉ።

I. ቀዳማይ ፈተን ንጉስ ንምምራሽ ፍቕሪ ሱላሚት (1:1-2:7)

- ዝርርብ ሱላሚትን አዋልድ የሩሳሌምን (1:2-8)
- ሰሎሞን ንፍቕሪ ኪማርኽ ይፍትን። እንተ ኾነ ብምኽንያት በኹሪ መፍቀሪኣ ኣይዕወትን። ንፍቕሪ ኪሰጋገር ፈተነ፡ ከይትግበር ከኣ ትልምን። (1:9-2:7)

II. ካልኣይ ፈተን ንጉስ፡ እታ ጉርዞ ክትፈትዎ ደፋፍኣ። (2:8-5:8)

- ሱላሚት ነቲ ምስ ንሳ መፍቀሪኣ ኣብ ሰሜናዊ ቤታ ዘሕለፈቶ ኣብ ስእላዊ ሓሳብ ትጽውዕ (2:8-17)
- ሱላሚት ኣብ ሕልማ ንመፍቀሪኣ ክትደሊ ከም ዝኸደት ይመስላ 3:1-5
- ሰሎሞን ንሱላሚት ኩሉ ክብሩን ዕቤቱን ኣብ ቤተ መንግስቲ ከርእያ ይፍትን (3:6-11)
- እታ ጉርዞ ዋላ ብመልክዓ እንተ ተናእደት ገና ግና ንፍቕሪ ንጉስ ትነጽግ (4:1-7)።
- ሱላሚት ናብቲ ዘየለ እትናፍቕ መፍቀሪኣ ትምለስ (4:8-5:1)
- እንደገና ነቲ መፍቀሪኣ ኣብ ከተማ ንኸንቱ ከም ዚደለየቶ ትሓልም (5:2-8)

III. ሳልሳይ ፈተን ንጉስ ንምምራሽ እታ ጉርዞ (5:9-8:4)

- እተን አዋልድ የሩሳሌም ንሱላሚት ፈታዊኣ ካብ ካልእ ፈታዊ ስለምንታይ ከም ዝበልጽ ይሓትኣ (5:9-6:3)
- እቲ ንጉስ፡ ኣብዛ ሰበይቲ ፍቕሪ ኪምስረት፡ ናይ መወዳእታ ፈተን ይፍትን ምምላሳን መልክዓ ብምድናቕን እንተ ፈተነ እኳ ከምቲ ቀዳማይ ፈተንኡ ኪዕወት ኣይከኣለን። ብዛዕባ እቲ ዘየለ ፍቕሪ ምስኡ ከም እትጸንዕ ትእውጅ (6:4-8:4)

IV. ዓወት ሱላሚት (8:5-14)

- ናብቲ ሰሜናዊ ቤታ ትምለስ
- ንጽህናኣን ጽንዓታን ተዘንቱ
- እታ መዝሙር ብመግለጺ ሓጉስ ናይ ሱላሚትን መፍቀሪኣን ትድምደም።

11. መጻሕፍቲ ነብያት

አብ መጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍቲ ነብያት ተባሂለን ዝፍለግ 17 መጻሕፍቲ ኣለዎ። እዞን መጻሕፍቲ እዚ እን ብምኽንያት ትሕዝቶ እን ማለት ብዝሒ ጽሑፈን፣ ዓበይቲ ነብያትን ናእሽቲ ነብያትን ተባሂለን ኣብ ክልተ ይኸፈላ።

ዓበይቲ ነብያት፡

- ኢሳይያስ
- ኤርምያስ
- ድጉዓ ኤርምያስ
- ሀዝቅኤል
- ዳንኤል

ናእሽቲ ነብያት፡

• ሆሴእ	• ዮናስ	• ጸፎንያስ
• ዮኤል	• ሚክያስ	• ሃጌ
• አሞጽ	• ናሆም	• ዘካርያስ
• አብድያ	• አንባቆም	• ሚልክያስ

1. ትንቢት እንታይ እዩ፤

ትንቢት ብሓፈሻዊ ኣመለኻኸታ፡ “ቃል ኣምላኽ” ወይ ድማ መልእኽቲ ኣምላኽ ማለት እዩ። ትንቢት ንህልዊ ነገታት ናይቲ ጊዜ ማለት መንፈሳዊ፣ ማሕበራዊ፣ ፖለቲካዊ ናብራ ኣመልኪቲ ንመራሕቲ ሃይማኖት፣ ንሰበ ስልጣን፣ ንሃብታማትን

ድኻታትን ዓበይትን ናእሽቱን ብዘይ አፈላላይ ሓበሬታኡ ወይ መልእኽቱ ብምሃብ ናይ ዚመጽእ ዜፍጽም ነገራት፡-

- ብዛዕባ ዚመጽም ድንገት (ፍርዲ)
- ብዛዕባ ቀዳማይ ምጽኣት እቲ መሲህ
- ብዛዕባ ካልኣይ ምጽኣት ክርስቶስ ኣርሒቐ ይጥምት።

II. ነብዩ መን እዩ

ሓፈሻዊ መግለጺ ነብዩ ኣብ ልኡኽ ኣምላኽ ኪጥቕለል ይከኣል። ነብዩ በበይኑ ዝኾነ ኣስማት ኣለዎ፡-

- ተዛራቢ፡ ዘረባ ኣምላኽ (ካብ ኣምላኽ ዚዛራብ)።
- ረእዪ፡ ኩነታት እቲ ትንቢት ብሓፈሽኡ ዚርእን ዚቋመትን እዩ። ራእይ ዚብል ቃል 12 ጊዜ ኣብ መጽሐፍ ቅዱስ ተጠቒሑ ንረኽቦ።
- ሓላዊ፡ እዚ መብዛሕትኡ ኣብ ዓበይቲ ነብያት ተደጋጊሙ ይርከብ።

III. ነብያታዊ ስርዓት (prophetic order)

ከምቲ ስርዓት ካህናት፡ ሌዋውያን፡ ከምኡ ድማ ስርዓት ነብዩ ኣሎ።

- ኻህን ኣብ ቤት መቐደስ ንዝተሰርዐ ስርዓት ይደጋግም
- ጸሓፊ ንዘሎ ነገራት ተርጓሚ እዩ።
- ነብዩ ግና ቃል ኣምላኽ ካብ ኣፍ ኣምላኽ ዚዛረብ እዩ። ቀጥታ ካብ ኣምላኽ ይዛረብ።

ቀዋሚ ትምህርቲ ነብያት

- ከምቲ ካህናትን ሌዋውያንን ቀዋሚ ስርዓት ዘለዎም፡ ነብያት ከምኡ የብሎም ንዞ ግናኽ ሃንደበት ይጽውዑ። ይኹን እምበር ቀዋሚ ትምህርቲ ከኣ ነበሮም። (1ሳሙ.19:19-20)
- ኣብ ራማ ጉባኤ ነብያት ነበረ። (2ነገ.2:3)
 1. ደቂ ነብያት - ኣቦታቶም ነብያት ዚነበሩ
 2. ኣብ ትሕቲ ነብያት ዚመሃሩ ማለትውን እዩ። እቶም ነብያት ከም ስርዓት ናይ ነብያት ይመሃሩ ነበሩ።
 - * ኣብ ያሪኮ - (2ነገ.2:3)
 - * ኣብ ጊልጋል - (2ነገ.4:38)
 - * ቦታኡ ዘይተፈልጠ (2ነገ 6:1) - ምናልባት ኣብዘን ካብ ሳዕሊ ዘለዎ ወይ ድማ ኣብ ካልእ ኪኸውን ዚከኣል እዩ። ካብዚ ከግንዘቦ እንኽእል ቤት ትምህርቲ ነብያት የሰፋሕፍሕ ነበረ።

ክስተት (ምግላጽ) መልእኽቲ ኣምላኽ -

- ንሓሰውቲ ነብያት ንምቅም ዚወሃብ መግለጺ ነበረ።
- ራእይ ናይ ኣምላኽ፡ ካብ ልቢ ኣምላኽ ዝወጸ ቃል ዘርኢ ምግላጽ ዚወሃብ እዩ።

- እቶም ናይ ሓቂ ነብያት ንመንፈስ ኣምላኽ እዮም ዚሰዕቡ። (ሀዘ.13:3) -

ብኣወንታዊ መገዲ እቶም ነብያት ተግባሮም እንታይ እዩ፤

- (2ኦክጥ.1:21) - ብመንፈስ ቅዱስ ተመራሕም ዚጽሕፉን ዚዛረቡን እዮም።
- (ዘሁ.12:1-8) - ነብዩ እንተድኣ ኣሎ ብሕልምን ብራእይን እዛረቦ
- (ዘሁ.12:6) - ከምዚ ናይ ምርያምን ኣሮንን ደይመደይ ኢሎም ሓሰውቲ ነብያት ኪኾኑ ዘይኩነትንምግናሕ ስልጣን ብግበሩ መታን ኪጥቀሙሉ ዚወሃብ እዩ።

IV. ነብያት ብብራሕያ

ናይ ቃል - ነብያት ዚበሃሉ ኣለዉ፡- (oral prophets)

- ነቲ ካብ ኣምላኽ ዝረኽቡም ቃል ብዘይ ጽሑፍ ዚዛረቡ ማለት እዩ።
- ሳሙኤል፡ ናታን፡ ጋድ፡ ኤልሳኢ፡ ኤልያስ ካብኣቶም እዮም።

ናይ ጽሑፍ - ነብያት (writing prophets)

- ርእሱ ዚኸኣለ ጽሑፍ ወይ መዝገብ ወይ ትንቢት ወይ ድማ መልእኽቲ ዘለዎም እዮም።
- ዓበይትን ናእሽቱን ነብያት ኢልና እንሰምዮም እዮም።
 1. ናይ ቃል ነብያት 1100-800 ቅ.ል.ክ ነበሩ
 2. ናይ ጽሑፍ ነብያት 800-400 ቅ.ል.ክ ነበሩ
 3. ቅድሚ ምርኮ ዚነበሩ ነብያት ኣብ እስራኤል ዚተነበቡ- ዮናስ፡ ኣሞጽ፡ ሆሴኢ፡ ሚካያስ፡ ኣብ ይሁዳ - ዮኤል፡ ኢሳይያስ፡ ናሆም፡ ጸፎንያስ፡ ኣንባቆም
 4. ናይ ምርኮ ነብያት - ሀዘቅኤል፡ ዳንኤል፡ ኦብድያ
 5. ድሕሪ ምርኮ ዚነበሩ ነብያት - ሃጌ፡ ዘካርያስ፡ ሚልክያስ

V. ጽኑ ነብያት ኣብ ዘኹ - ሓፈሻዊ መግለጺ

- ካብ መሰሪ ክሳብ ሳኦል ዘሎ ጊዜ ነብያት ከም መራሕቲ ሃገር ወይ መራሕቲ ህዝቢ ነበሩ።
- ኣብ ጊዜ መንግስቲ እስራኤል ከም መዓድትን መኸርትን ናይ ነገስታት ኣብቲ ዚተመቐቐለ መንግስቲ እስራኤል፡ ከም ገናሕትን ኩነትን ብዘይ ምሕረት ዚዛረቡ ነብያት ነበሩ።

VI. ነብያት ተገዲ መልእኽቲ ጽኑዎሉ

1. ናብ እስራኤል.	ኣሞጽ፡ ሆሴኢ
2. ናብ ነገዩ	ዮናስ፡ ናሆም
3. ናብ ባቢሎን	ዳንኤል
4. ናብ ኣብ ምርኮ ባቢሎን	ሀዘቅኤል
5. ናብ ኤደም	ኦብድያ
6. ናብ ይሁዳ	ዮኤል፡ ኢሳይያስ፡ ሚካያስ፡ ኤርምያስ፡ ኣንባቆም፡ ጸፎንያስ፡ ሃጌ፡ ዘካርያስ፡ ሚልክያስ።

VII. ናይ ነፍሲ ጠቕላላ ክፍል ምልእኹ ብሓጺሩ ኪገለጽ ከሎ

- የኤል: ራእይ ናይ ዘመነ ወንጌልን፡ ምትእኸኻብ ሃገራትን።
- የናቡ: ተገዳስነት ኣምላኽ ኣብ ጸሓጲት እስራኤል።
- ኣሞጽ: ቤት ዳዊት ገና ንዓለም ክትገዝእ እያ።
- ሆሴኢ: ኣምላኽ ሓደ ጊዜ፡ ኣምላኽ ኩሎም ህዝብታት ኪኸውን እዩ።
- ኢሳይያስ: ኣምላኽ ገለ ተረፍ ኣለውዎ፡ ንኣኡም ክኣ መጻኢ ክብሪ ይህበም።
- ሚካያስ: እቲ ዚመጽእ መስፍን ቤትልሄምን ዓለም-ለኻዊ ግዝኣቱን።
- ናሆም: ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ነፃ።
- ጸፎንያስ: ብሓድሽ ሰም ዚጽዋዕ ሓድሽ መጻኢ ራእይ።
- ኤርምያስ: ሓጢአት፡ ጥፍኣትን መጻኢ ክብርን የሩሳሌም።
- ህዝቅኤል: ውድቀት፡ ምትንሳእን መጻኢ ክብርን የሩሳሌም።
- ኦብድያ: ኤዶም ፈጸማ ኪትጠፍእ እያ።
- ዳንኤል: እቶም ኣርባዕተ መንግስታትን ዘለኣለማዊት መንግስትን
- ኣንባቆም: እታ ናይ መወዳእታ ዓወት ደቂ ኣምላኽ።
- ሃጌ: እታ ካልኣይቲ መቐደስ፡ መጻኢት ዝዓበየ መቐደስን።
- ዘካርያስ: እቲ ዚመጽእ ንጉስ፡ ቤቱን መንግስቱን።
- ሚልክያስ: መዕጻዊ መልእኽቲ መሲሃዊት መንግስቲ።

ትንቢት ኢሳይያስ

I. ድሕረ ባይታ እቲ ነቡ

ትርጉም ስሙ እግዚአብሔር (ያህወህ) የድሕን፤ እግዚአብሔር ምድሓን እዩ ወይ ድማ ምድሓን እግዚአብሔር ማለት እዩ

- ወለዶሎ፡ 1) ኣቦኡ ኣሞጽ - ንእሽቶ ወዱ ንንጉስ ዮሐን
 2) ኣሞጽ - ሓጢ ንንጉስ ኣማሰያ
 3) ኡዝያ ወዲ ሓጢ ንኣሞጽ እዩ።
 4) ኡዝያን ኢሳይያስን ድማ ደቂ ሓወቦታት ማለት እዮም

ሰባይቲ ሰባይቲ ኢሳይያስ ነብዩት ነበረት (ኢሳ.8:3)

ደቂ (ሸኣርያሹብ) እቲ ተረፍ ኪምለስ እዩ (ኢሳ.7:3) ማህር-ሻለኣል-ሃሸባዝ-(ቀልጢ ፍካ ዝመት ፈጢንካ ማርኽ) (ኢሳ.8:34) ንሱን ደቁን ንትእምርቲ ኮኑ። - ኣስማቶም ነቲ መልእኽቲ ናይ መልእኽቱ ነበረ።

ጽውዓኡ

ኣብ መንጎ ቀዳማይ ምዕራፍን ሳድሳይ ምዕራፍን ዘሎ ብምንጽጻር ገለጻም ን ሳድሳይ ምዕራፍ ቀዳማይ ምዕራፍ ገይሮም ይወስድዎ። ነታ ሞት ኡዝያ ኣብታ ዓመት እቲኣ ብምባሉ ኢሳይያስ ኣቐዲሙ ኣብታ ዓመት እቲኣ ምስ ተጸውዒ ኡዝያ ብድሕሪኡ ዝሞተ ኪኸውን ዚከኣል እዩ።

ገለጻም ከኣ 1-5 ምዕ. ጽወዕ ኮይኑ ብዘበን ኡዝያ ይነብር ነበረ፡ ካብ ሳድሳይ ምዕራፍ ንንዮው ግና ካልኣይ ርግጽነት ዘለዎ ጽውዓ እዩ ይብሉ። ምናልባት ኣብ እዋን ተስፋ ምቕራጽ ወይ ድማ ኣብ እዋን ጸሎቱ ዶኾን ተዋሂቡ ይኸውን ዚብል ርእይቶውን ኣሎ። (ኢሳ.6:8)

አገልግሎት (740-680 ቅ.ል.ክ)

በዘበን ኡዝያ፡ የታም፡ አሃዝ፡ ሀዝቅያስ የገልግል ነበረ

ፓለቲካዊ አማካሪ ኮይኑ ዚሰርሕ ዝነበረ ይመስል። ንኣብነት ካብ ካልኦት ሓገዝ ከይጽበዩ የማኸር።

ጸሓፊውን ነይሩ ይብሉ። ገቢኦም ክልተ ጸሓፍቲ ማለት 2 ኢሳይያስ - እቲ ሓደ ካብ (1-39) እቲ ካልኣይ ካብ (40-66) ዚጸሓፉ እዮም ይብሉ። ግና ካብቲ ኣጸሓፊኡ ናይ ሓደ ሰብ ዓይነት ኣጸሓፊ እዩ። ብተወሳኺውን ካልእ መጽሓፍ ጸሓፊ ኣሎ።

- ብዛዕባ ንጉስ ኡዝያ 2ይ ዜና. 26:22

- ብዛዕባ ንጉስ ሀዝቅያስ 2ይ ዜና. 32:32

ሞቲ ወዲ 120 ዓመት ምስ ኮነ ብንጉስ ምናሲ ተመጊዙ ሞይቲ ዚብል ብሂል ኣሎ። ዕድሚኡ፡ ኣገልግሎት ናይ ሓሙሽተ ነገስታት ዘጠቓለለ ነበረ።

ጸሓፊኡ በመሰረት ፍልልይ ኣረኣኦሪ ኣብ ምዕራፋት 1-39 ምስ 40-66 ጸሓፍቲ እዛ መጽሓፍ እዚኣ ዝተፈላለዩ ምዃናም እኳ ዝንገረሎም እንተኾነ፡ ብትሕዝቶ ስነ-መሎኮታዊ እታ መጽሓፍ፡ ብዝጸንሓ ቅቡል ባህሊ መን ጸሓፊኡ ብመሰረት ካልእ መጽናዕታዊ መርቶሮታት፡ ካብ ኢሳይያስ ሓሊፊ ካልእ እዩ ጸሓፊኡ ከብላ ዝኸለል ነጥቢ የልቦን።

ቀንዲ ቃል፡ ምድሓን

ቀንዲ ጥቕሲ፡ (9:6-7, 53:6)

ዕላማ፡ ምድሓን ናይ እግዚአብሄር እዩ። ኣብዛ መጽሓፍ እዚኣ 'ምድሓን' እትብል ቃል 326 ጊዜ ተጠቒላ ትርክብ። ኣብ ካልኦት ነብያት ግና ብድምሩ 37 ጊዜ ጥራይ ተጠቒላ ኣላ።

II. ኩነታት እቲ ዘመን

- ኣያላት መንግስታት ናይቲ ጊዜ እቲ
 - ብደቡብ - መንግስቲ ምስረ (ግብጺ)
 - ብሰሜን - መንግስቲ ኣሶር ነበረ።
- የሩሳሌም ማእከል ዓዲ ስለ ዚነበረት መንግስታት ከገዝኣኣ ናይ ግዲ ነበረ።
- ሰሜናዊ መንግስቲ ኣብ ትሕቲ ኣሶር ነይራ።
- ብ721 ሰማርያ ኣብ ትሕቲ ኣሶር ወደቐት።
- ድሕሪ ሓዶት ጊዜ ኣብ ይሁዳ 46 ከተማታት ብምፅናው 200,000 ምሩጳት ወሰዱ።
- ብ701 ቅ.ል.ክ ናብ የሩሳሌም ቀሪቦም ነበሩ። እግዚአብሄር ግና ኣብዚ ጊዜ እዚ ንየሩሳሌም ብዘገርም ተኣምራት ሓለዋ። እዚ ቃልሲ ናይ ነብዩ ኢሳይያስ ነበረ።

III. ትገታኒ እታ መጽሓፍ

1. ኩነታት ይሁዳ ከብኢን (ምዕ 1-39)

ሀ. ይሁዳ ብዘመን ንጉስ ኡዝያን የታምን (ምዕ.1-6)

ብዛዕባ ንጉስ ኡዝያ ኣብ ኢሳይያስ ብዛዕብኡ ተተንቲኑ እንረኽቦ ነገራት የልቦን ግናኹ ኣብ (2ነገ.15፣ 2ይ ዜና. 26) ከም ዚሕብረና፡

1. እቲ ንጉስ - ኡዝያ - (ዑዝያ)

1) ኣጺር ዛንታ ሀይወቱ

- ኣዛርያ ካልኣይ ስም ዑዝያ እዩ።
- ዑዝያ ወዲ 16 ዓመት ነጊሱ ወዲ 68 ዓመት ድማ ሞይቲ
- 52 ዓመት ገዝኡ።
- ኣብ ቅድሚ እግዚአብሄር ቅኑዕ ይገብር ነበረ።
- ብምኸንያት ትዕቢቱ ግና እግዚአብሄር ብለምጺ ወቐዮ።

2) ኣብ ጊዜ ዑዝያ ዝነበረ ፖለቲካ፡

እስራኤል ኣብ ልዕሊ ፍልስጤማውያን፡ ኣብ ልዕሊ ዓረባውያን ሰልጢና ነበረት። ስለዚ ብፖለቲካ ወገን ኣዝያ ኣያል ነበረት። ስም ዑዝያ ከኣ ከላ ዕርሖቹ ወጸ። ዚሰልጠኑ ወትሃደራትን መሳርሕን ነበሮ። እዚ ኩሉ ንኣ ምላሽ ይደልዮ ስለ ዚነበረ እዩ።

3) ቁጠባዊ ኩነታት - ዑዝያ፡

- ኣጽብታት ሰርሖ
- ግምብታት ኣቐመ
- ሕርሻታት የካይድ ነበረ
- ብዙሓት ኩባቲ ነበራ። ስለዚ ብወገን ኤኮኖሚውን ኣዝዩ ዓብዩ ነበረ።

4) ሃይማኖታዊ ኩነታት (መንፈሳዊ ኩነታት ናይቲ ህዝቢ)

- ዓበይቲ ረኣይቲ ከም በዓል ዘካርያስ ከምኡውን ዓበይቲ ካህናት በዓል ኣዛርያ ዚነበሩሉ እዋን እዩ።
- እቲ ህዝቢ ግና ኣብ በረኸቲ ይሰውእ ነበረ።

2. ንጉስ የታም-

1) እቲ ንጉስ ወዲ 25 ዓመት ነገሰ። 16 ዓመት ከኣ ገዝኡ።

- የታም፡ ኣቦኡ ዑዝያ ለምጺ ምስ ሓዞ ኣብ ከንዲ ኣቦኡ ከም ወኪል ኮይኑ ይፈርድ ነበረ።
- ኣብ ቅድሚ እግዚአብሄር ከኣ ቅኑዕ ነበረ።

2) ፖለቲካዊ ኩነታት ፡-

- ከተማታት ሰርሖ።
- ኣብ ዱር ዕርድታት ሰርሖ።
- ንዓምናውያን ኣብ ትሕቲ ቁጽጽሩ ገደርዎም ነበረ።
- መከባብያታትውን ሰርሖ።

3) ቁጠባዊ ኩነታት ፡-

- ግምብታት ሰርሐ
- 4) ብወንን ሃይማኖት (መንፈሳውነት) እቲ ህዝቢ
 - ንሱ ኣብ ቅድሚ ለግዚኣብሄር ቅኑስ ይግበር እምበር ነቲ ህዝቢ ኣይተኸታተሎን።
 - እቲ ህዝቢ ይእብስ ነበረ።
- 3. ኢሳይያስ ዝረእዮ ራእይ። (ምዕ. 1-6)
 - ኣብ ትንቢት ኢሳይያስ (ምዕ. 1-6) ዘሎ ኩሉ ክፋእ ኩነታት ካብ ቅድሚ ንጉስ ዑዝያ ጀሚሩ ክሳብ ንጉስ ዮታም ዚነበረሉ እዋን እዩ። (2ነገ. 15:4) ዚቅጽል ኩነታት ይሕብር። (2ነገ. 15:35) ሃንደበት ዚመጽ ዘይኮነስ ዚቅጽል ዝነበረ እዋን ኢኹም ነገሳታት ሰጉምቲ ዘይወሰድሉ እዩ ነይሩ።
 - ቍጥዓ ኣምላኸን ነድሩን ብምኽንያት ይሁዳ ጥራይ ዘይኮነስ ንእስራኤል ዘመቐልል ነበረ። (ኢሳ. 1:31-32; 5-6) ስለዚ ካብ (1-6 ምዕራፋት) ዘሉ፡ ኢሳይያስ ምስ መጽሓፍ ነገስት ብምውድዳር እቲ ዚነበረ ህልዊ ኩነታት ኣብቶም ነገሳታት (ዑዝያን ዮታምን) ዚገልጽ እዩ።
 - ካብታ ኢሳይያስ ዚተጸወዓ ጊዜ ኣትሒዞ እቶም ነገሳታትውን ቅኑስ ይግበሩ እምበር ኣብ ሃገር እስራኤል ቅኑስ ዚበሃል ነገር ኣይነበረን። (ኢሳ. 6:9-13)።
 - ካብቶም ኣርባዕተ ነገሳታት ብጀካ ኣሃዝ ከም ውልቂ ቅኑዓት ነበሩ።
- 4. ትንታኔ እተን ቀዳምት 6 ምዕራፋት ናይ ኢሳይያስ።
 - 4.1. ጉዳይ ኣምላኸ ኣብ ልዕሊ ይሁዳ ምዕ. 1
 - 1) ክሲ ኣምላኸ (ጥ. 2-6)
 - ደቂ እስራኤል ከም ዓለወኛታት
 - ደቂ እስራኤል ካብ ብዕራይን ኣድግን ዘይሓይሽ ህይወት ስለ ዘርእዩ።
 - ሓጥእ ዓሌት - ካብ ቀደም ዝመጸ ሓጢአት
 - ንድሕሪት ዝተመልሰ ህዝቢ - ካብቲ ናይ ጥንቲ ዝጸንሐ ሓጢአት ጥራይ ዘይኮነስ እናወሰኸሉ ይኸዱ ነበሩ።
 - 2) መቐጸዕቲ ኣምላኸ (ጥ. 7-9)።
 - ምስፍሕፋሕ ኣሰር ዮርኢ።
 - ድሮ እቲ ሳዕለዊ መንግስቲ እናተጨርመ ይኸይድ ነበረ።
 - 3) ጽልኣት ግዳማዊ ሃይማኖት (ጥ. 10-15)።
 - ከም ሶዶምን ጎሞራን ገይሩ ይምስሎም።
 - ዘይረብሕን ብግቡኡ ዘይትግበር ስርዓት ሃይማኖት ነበረ። እቲ ምስጋድን ምምላኸን ንኻልኣት ኣማልኸቲ፡ ኣብቲ ብግቡእ ዘይግበር ስርዓት ኣምላኸ ተጠቐሊሉ ኣሎ ይብሉ ጸሓፍቲ።
 - 4) ጽውዓ ንጉሱን ትሕድስትን እቲ ህዝቢ። (ጥ. 16-20)
 - ተሓጸቡ፡ ንጽሁ፡ ነቲ እከይ ግብርኹም... (ጥቕሲ-16)።
 - ብዛዕባ ንስሓ - (ጥ. 12-20)።
 - 5) ኩነታት ዮሩሳሌም ካብ ዝሓለፈን ዝነበረን (ጥ. 21-23)

- እቲ ናይ ቀደም ዝነበረ ኩነታት - እቲ ሰናይ ጊዜ።
- እቲ ህልዊ ኩነታት - ክፋእ ዘበን ከም ዝኾነ የነጻጽር።
- 6) ቁጥዓ ኣምላኸን ምሕረቱን (ጥ. 24-31)
 - እግዚኣብሄር ቀጺዑ (ንምርኮ ኣሕሊፋ ብምሃብ) ተስፋ ናይተን ሰናይ ዘበን ይህበም።
 - እዚ ክሳብ እቲ ዳሕረዊይ ሰናይ ዘበን ዘመልክት ምዃኑ ዮርኢ።
- 4.2. መዓልቲ ጉይታ ምዕ. 2-4

ብዛዕባ 'መዓልቲ ጉይታ' ንዚብል ቃላት በበይኑ ዚኾነ ትርጉማት ዚሓዘኩ ከኸውን ዚከኣል እዩ።

መዓልቲ ፍርዲ፡ ጽቡቕ መዓልታታት ኣብ ጊዜ ሽሕ ዓመት፡ ነቲ እዋን ዝነበረ ዘመልክት፡ መዓልቲ ምርኮ - (ዘጽሪ ኩነታት) ክትርጎም ይከኣል።

 - 1) ዮሩሳሌምን ጽቡቕ ዘበንን (2:1-5)
 - ነዘን ጥቕስታት ምልኣተን እንተድኣ ሓቲትካ ጌና ዘይተፈጸመ ከም ዘለዎ እዩ ዚሕብር።
 - ነቲ ፍጻሜ ጽቡቕ ዘበናት ናይ ዮሩሳሌም ዘርኢ ምዃኑ ይሕብር።
 - ገሊኡ ነቲ ናይ ሃገር ክርስትና ዘመልክት እንተለዎ እኳ መፈጸምታኡ ግና ነቲ እዋን 'ሽሕ ዓመት' እዩ ዘርኢ።
 - 2) መዓልቲ ፍርዲ (2:6-22)
 - ቃል ፍርዲ ዮርኢ።
 - ነቲ በቲ ዘበን እቲ ዚቐጽዕ ፍርዲ ነበረ።
 - ነቲ መጻኢ ዘበን እስራኤል በዚ ከምዚ ኩነታት ከም ዚቐጽዎም ዮመልክት።
 - ንመዓልቲ ጉይታውን የመልክት።
 - 3) ሓጢአት ይሁዳ (ምዕ. 3)
 - 3.1) ሳዕቢን ናይዚ ሓጢአትዚ
 - ብቑጢባ ውድቀት (ጥ. 1-3)
 - ብፖለቲካ ዘይምርግጋእ (ጥ. 2-4)
 - ብማሕበራዊ ናብራ ሕንፍሽፍሽ (ጥ. 5-7)
 - 3.2) እቲ ሓጢአት (ሓጢአት ይሁዳ) (8-29)
 - ዓበይቶምን ናእሽቶምን ኣንስቶምን ሰብኡቶምን ኩሎም ካብ ኣምላኸ ዝዓለዉ እዮም ነይሮም።
 - እዚ ኩነታት እዚ በቲ ዘበን እቲ ብመጠኑ ተፈጸሙ ኣሎ።
 - እተን ኣዋልድ... ኢሉ ዚገልጽን ነዚ ኩነታት ጊዜና የመልክት።
 - 4) ክብርን በረኽትን እቶም ተረፍ ምዕ. 4
 - ሕሩዖት ናይ ኣምላኸ እዮም።
 - ኣብታ ቀዳማይቲ ጥቕሲ ገሊጸም ክፋእ ዘበን ምድልዳል ንገ ኣንስቲ እዩ ዚብሉ ኣለዉ። ገሊጸም ከኣ እቶም ንሽሕ ዓመት ዚኣትዉ ደቂ እስራኤል ሓደ ካብ ሸብዓተ ሰባት ከም ዚኣትዉ

የመልክት ይብሉ።

- እቶም ተረፍ ንየሱስ ኪቅበልዎ እየም።
- እቶም ተረፍ ይነጽሁን ይልወጡን። (ጥ. 3-4)
- እቶም ተረፍ አብ ትሕቲ ጽላልን ጸግዕን ናይ ኣምላኽ ይኹኑ። (ጥ. 5-6)

4.3. ሓጢአት እስራኤልን ሳዕቤኑን (ምዕ. 5)

1). መግለጺ ሓጢአት እስራኤል ብምስላ (5:1-7)

- ምስላ ኣታኸልቲ ወይኒ።
- ንምፍራይ ኣታኸልቲ ወይኒ ዝተገብረሉ ዝግባእ ክንክን
- ፍሪኡ መጽጽ ዚሃበ ኣታኸልቲ ወይኒ።
- ስእሉ ስእሊ እስራኤል ዘመልክት ኣታኸልቲ ወይኒ።
- ብምኽንያት ክፍላቱ ዚበረሰ ኣታኸልቲ ወይኒ።

2). ዝርዝር እቲ ሓጢአት (5:8-23)

- ብዓመጽ ምድላብ
- ሰኽራን
- ሓሶት
- መላገጽቲ
- ኣንጾር እቲ ቅኑዕ ዚዓይ
- ብገዛእ ጥበብም ዚኸዱ
- መማለጃ (ጉብ) ዚቅበሉ።

3). ሳዕቤን ናይዚ ሓጢአት፡ ምርኮ ነበረ (5:24-30)

- ካብ 26-30 ንባቢሎናውያን ዘመልክት እዩ።
- እስራኤል ከማረኹ እየም።

4.4. ጽውዓን ተልእኾን ነብዩ ኢሳይያስ ምዕ. 6

1) እቲ ነብዩ ንኣምላኽ ይርእዮ (ጥ. 1-4)

- ኣብ ቤት መቐደስ እናተጸበዩ ከሎ ወይ ድማ ኣብ ዝኾነ ቦታ ናይ ጸሎቱ ከሎ ኪኸውን ይከኣል።
- መንፈስ ናይ ሰግደት ዝነበሮ ራእይ ነበረ።
- ቅዱስ ቅዱስ ቅዱስ ዚብል ናይ ምስጋና ድምጺ ሰምዐ
- እዚ ብ740 ቅ.ል.ክ ኩነ።

2) እቲ ነብዩ ንገዛእ ርእሱ ይርእያ (ጥ. 5)

- ንገዛእ ርእሱ ቦቲ ምኽንያት ራእይ ኪርእያ ከኣል።
- ንህዝቡ ቦቲ ምኽንያት ራእይ ቅድስና ኣምላኽ ርኽበት ገዛእ ርእሱ ን ህዝቡን ኪርእዮ ከኣል

3) እቲ ነብዩ ከም ዝነጽሃ ይንገረሉ (6-7)

- ብምኽንያት ልመናኡ ይነጽህ።
- ንጽህንኡ ብመለኮታዊ መገዲ ተፈጸመ።

4) እቲ ነብዩ ተልእኹኡ ይፍጽም። (ጥ. 8-10)

- እቲ ነብዩ ንኸልእኽ ድልዊ ነበረ።

- ኣምላኽ ከኣ ጸውዖን መልእኽቲ ሃቦን።

5) ፍረ ተልእኽ እቲ ነብዩ። (ጥ.11-13)

- እቲ ተልእኽ ምስ ተነግረሉ ፍሪኡ ተሰፋ ዘቐርጽ ከይኑ ምስ ረእየ "ክሳብ መዓስ" ኢሉ ይሓትት።
- እቲ ጊዜ ክሳብ መዓስ ምዃኑ ተነግረሉ
 - ክሳብ ... እትባድም
 - ክሳብ ዚማረኹ
 - ክሳብ ዚጠፍሉ
- ተልእኽ እዚ ነብዩ ፍረ ዘይብሉ ይመስል። ግናኽ ፍረ ናይ ሓደ ሰባኺ (እንተ ንፍርዲ እንተ ንበረኸት) ተልእኽኡ ምስ ዘበል ጥ እዩ።

ሲ ይሁዳ ብዘመን ንጉስ ኣሃዝ ኢሳ.7-12፣ 2ኃገ.16፣ 2ይ ዜና.28

1. እቲ ንጉስ - (ንጉስ ኣሃዝ)

- ቅንዕና ዝነበሮ ንጉስ ኣይኩነን።
- ብመገዲ ነገስታት እስራኤል (ጣኦትን መስዋእታትን ናይ ውልቁም ከም ድልዩቶም ዝኸዱ) ተመላለሰ።
- ክፉእ ኣረማዊ ሃይማኖት ነበሮ።
- ኣብ ጊዜኡ ብወገን ፖለቲካ ዝገበረ እንተገበረ ንደቂ ይሁዳ ኣዝዩ ድኣ ጸበም እምበር ምምሕያሽ ኣየምጽእን። ብሰፊሖ ንምርዳእ ኣብ መሓበርታ ርእ - (2ኃገ.1-16 2ይዜና.28) ምስ (ኢሳ. ምዕ. 7-14) ተመልከት።

2. "መጽሓፍ ኣማኑኤል" ተባሂሉ ይጽዋዕ። ምዕራፋት (7:1-12)

1) ዓብዩ መሲሃዊ ትእምርቲ ምዕ. 7

- ነቲ መሲሃዊ ትእምርቲ ኪኸውን ዘገደደ ኩነታት (7:1-2)
- ብምኽንያት ንጉስ ሶርያ
- ብምኽንያት ንጉስ እስራኤል።

- መልእኽቲ ምትብባዕ (7:3-9)

- እቲ ትእምርቲ (7:10-16)

- ኣብቲ ጊዜ እትን ዚመጽእ ዘበንን
- ኣብ መበል 14 ጥቕሲ ንየሱስ ዘመልክት እዩ
- ኣብ ጥቕሲ 16 ንወዲ ኢሳይያስ ዘመልክት እዩ
- ድሕሪ ሰለስተ ዓመት እተን መንግስታት ጠፊኤን (እስራኤልን ሶርያን)
- ነቲ ህዝቢ (ብንጉስ ኣሶር) ከወርዶ ዚነበሮ መቐደቲ (7:17-25)
- ብምኽንያት እዚ ንጉስ እዚ መቐደቲ እናበርቶ ከደ።

2) ኣብቲ እዋን ዚግበር ምድሓን፡ ምልክት ናይቲ ዚመጽእ

- ምድሓን እዩ። (8:1-9:7)

- ውድቀት ሰማርያ (8:1-22)

- ብምኽንያት ትዕቢታ (1-4)

- ብምኸንያት ዘይምእማና (5-8)
- ጸጋ እግዚአብሔር ንምድሓን እቲ ህዝቢ ዓብይ ከም ዝኾነ (9-22)
- ብዛዕባ እቲ መሲህ (9:1-7)
 - አማኑኤል (መሲህ) ከም ዓብይ ብርሃን (1-2)
 - አማኑኤል ከም ዓብይ ሓራ መውጽኡ (3-7)
 - አማኑኤል ከም ዓብይ ጐይታ (6-7)
- ትዕቢተኛ ሰማርያ ከም እትድምሰሰ (9:8-10:4)
 - ትዕቢታን ዘይምእማናን (9:8-10)
 - ብሰርያን ፍልስጥኤምን ከም እትውረር (9:11-12)
 - ብናይ ሓድሕድ ውግእን ጥሚትን ከም እትድምሰሰ (9:13-21)
 - ሰማርያ ናብ ምርኮ ትኸይድ (10:1-4)
- አሶር፡ ምድሪ አማኑኤል (ቦታ እስራኤል ወይ ድማ(10:5-34) ንሓዋሩ እታ ምድሪ ብምኸንያት አማኑኤል ከም እትድሕን ርእይቶ ይህብሉ) ከም ትወርር።
 - አሶር ከም ቀጻዕን ከም ተቐጻዕን (10:5-19)
 - ምምላሰ እቶም ተረፍ። ገለ ጸሓፍቲ ነቲ ዳሕረዋይ ዘበን የመልክ ት ይብሉ። (10:20-22)
 - ብምኸንያት እዚ ተሰፋ እዚ ኪፈርሁ ከም ዘይግብኦም ይንገረሎም (10:23-34)
- ንጉሰ አማኑኤልን መንግስቱን (ምዕ.11)
 - አማኑኤል ዘርኢ ዳዊት ከም ዝኾነ (11:1)
 - ዕጥቂ ንጉሰ አማኑኤል (11:2)
 - መንግስቱ ፍትሓዊት መንግስቲ እያ (11:3-5)
 - መንግስቱ ሰላም ዝመልኦ መንግስቲ እያ (11:6-9)
 - እዛ መንግስቲ እዚኣ ንእህዛብ እትሕውስ መንግስቲ እያ (11:10)
 - ነቶም ተረፍ ከም ዚእክቦም። ካብ ዝኹነ ይኹን ቦታ ፋሕ ንዝበሉ ኪኣኻኸቦም እዩ (11:11-16)። ንአሶር ከም ውልቀ ሰብ ገይሩ ስለ ዚሃረበላ ገሊኦም ምናልባት እቲ ጸረ ክርስቶስ ካብ አሶር ከይኮነ ኣይተርፍን ይብሉ።
- መዝሙር ድሕነት ናይቶም ተረፍ (ምዕ.12)

ሐ. ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ዝተፈላለዩ መንግስታት ምዕ. 13-23

- 1) ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ባቢሎን (ምዕ. 13,14)
 - ገሊኦም ቃል ብቃላ ነታ ትመጽእ ባቢሎን እዩ ይብሉ።
 - ገሊኦም ከኣ ነታ መንግስቲ ጸረ ክርስቶስ እዩ ይብሉ።
 - ሕንፍሽፍሽ ናይ ኣህዛብ። ሕንፍሽፍሽ ዚብል ቃል ካብ ትርጉም ናይ ባቢሎን ዝተወሰደ እዩ። (Political Babylon) (13:1-16)
 - ኣብቲ ጊዜ እቲ እትጠፍእ ባቢሎን ነታ 605-562 ቅ.ል.ክ ዚነበረት ዘመልክት እዩ። (13:17-22)

- እቲ ንጉሰ ባቢሎን ከምቲ ድያብሎስ ዝተዓበዮ እሞ ዝወደቐ፡ ከምኡ ኪኸውን እዩ። (ዝተፈጸመ እዩ) ነቲ ዘይተፈጸመ ድማ ንዳሕራይ ዘበን ከምኡ ኪኸውን እዩ።
 - ኣወዳድቑ ባቢሎን (ናይታ ዳሕረወይቲ ባቢሎን ዘመልክት እዩ (13:18-14:27)
 - ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ፍልስጥኤም (14:28-32)
- 2) ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ሞኣብ (ምዕ. 15-16)
 - ሞኣብ ብዘይ ምሕረት ክትጠፍእ ከም ዘለዋ። (15:1-16:5)
 - እዚ ጥፍኣት እዚ ብአሶር ተፈጸመ። (1701 ቅ.ል.ክ)
 - እዚ ብምኸንያት ትዕቢት ተፈጸመ። (16:6-14) መንግስቲ አሶር ኣብ ስልጣን ዝነበረሉ ጊዜ 900-607 ቅ.ል.ክ መንግስቲ ባቢሎን ኣብ ስልጣን ዝነበረሉ ጊዜ 600-536 ቅ.ል.ክ
 - 3) ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ደማስቆን ሰማርያን (ምዕ.17) ጥፍኣት ንህዝቢ ደማስቆን እስራኤልን ዘመልክት እዩ። 721 ቅ.ል.ክ
 - ደማስቆን ኤፍራምን ይጠፍኡ። (17:1-3)
 - ተረፍ ከም ዚህልዉ ይትስፎ። (17:4)
 - እቲ መጥፍኢ መንግስቲ አሶር እዩ።
 - 4) ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ኢትዮጵያ (ምዕ. 18)
 - ከባቢ ግብጽን ጐረባብታን ዘመልክት እዩ።
 - ኢትዮጵያ ብመንግስቲ አሶር ዝወረዳ ጉድኣትን ስዕረትን ብዙሕ ነበረ። (18:1-6)
 - 185,000 ወትሃደራት አሶር ኣብ የሩሳሌም ብመለኮታዊ መገዲ ምስ ተወቐዕ፡ ዚኸውን ገጸ በረኽት የርኢ። ዝተፈጸመ ትንቢት እዩ። ገሊኦም ነቲ ኣብ ሽሕ ዓመት ዚኸውን ነገራት ዘርኢ እዩ ዚብሉውን ኣለዉ። (18:7)
 - 5) ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ግብጽ (1713 ቅ.ል.ክ) ተነብዩ (ምዕ.19,20)
 - ኣብዚ ጊዜ እዚ ህዝቅያስ ነጊሉ ኣሎ።
 - ኣብ ግብጽ ፍርዲ ኪኸውን እዩ እሞ ኣብ ግብጽ ኣይትወክል ኢሉ እግ ዚኣብሂር ንህዝቅያስ ይነግሮ።
 - ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ግብጽ 701 ቅ.ል.ክ ተፈጸመ።
 - ኣብ (19:1-11) ጥሚት፡ ደርቂ፡ ውግኢ፡ ሕንፍሽፍሽ ከም ዚኸውን ይንገር።
 - ትዕቢትን ዕሽነት ጥብብ ግብጽን። (19:11-25)
 - ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ግብጽን ኢትዮጵያን። (ምዕ. 20)
 - 6) ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ባቢሎንን ኤዶምን ዓረብን (ምዕ. 21)
 - ውድቀት ብዛዕባ ባቢሎን። (1-10)
 - እዚ መቐጻዕቲ እዚ ብሚዶንን ፋርስን ዝተፈጸመ እዩ።
 - ጊዜ ድሕሪ 200 ዓመት ካብቲ ራእይ ዝተሞህበሉ።
 - ፍርዲ ኣብ ልዕሊ ኤዶም (11-12)

• ፍርዲ አብ ልዕሊ ምድሪ ዓረብ (13-17)።

ይሁዳ ብዘበን ንጉሰ ህዝቅያስ

(ኢ.ሳ.15-39፤ 2ይ ነገ.17-20፤ 2ይኤ.29-32)

1. ህዝቅያስ ወዲ 25 ዓመት ነገሱ ን29 ዓመት ከእ ገዝአ።
2. ነቶም ሌዋውያን ምጽራይ ቤት መቐደስ ኪገብሩ መዓዶም።
3. አብ ጊዜኡ ምጽራይ ቤት መቐደስ በቶም አገልገልቲ ተገብረ።
4. መንፈሳዊ ምንግስቲ አብቲ መጀመርታ መንግስቲ ኩነ።
5. ድሕሪ ናይ 16 ዓመት ናይ ምምላሽ ጣኦት (አብ ዘበን አሃዝ) አብቲ መጀመርታ መንግስቲ ህዝቅያስ ተነቓቐሱ።
6. ህዝቅያስ ነቶም ካብ ምርኮ ዝኸዱ ተረፍ እስራኤላውያን ሓቢሮም አብ የሩሳሌም በዓል ከብሐሉ መጽዋዕታን መጠርንፍታን ክገብር ተጋደለ።
7. ካብቶም ቅድሚኡ ዝነበሩ ነገሰታት አዝዩ ቅኑስ ነበረ። ነቲ ካልኦት ከልግስም ዘይከኣሉ ጣኦታት በዓል ወገደ።
8. አብ ግዚኡ ደረጃ ቁጠባ ኣዚዩ ሓፍ በለ።
9. እታ ሃገር አብ ቅድሚ እግዚአብሔር አዝያ ባህ እተባላ ነበረት።
10. እብ ጊዜ ህዝቅያስ ብዛዕባ ይሁዳ ዘተነበዩ ብዛዕባ እቲ ምስ ግብጺ ኪሓብሩ ዚተገብሩ አንጻሩ ነበረ።

7) ፍርዲ አብ ልዕሊ የሩሳሌም። (ሸንጭሮ) (ምዕ. 22)

- ብሸንጭሮ ዚተኸበት ሰለ ዝኹነት
- አብኡ ዘሎ ኩነታት ንየሩሳሌም (ንእስራኤል) ዘመልክት እዩ።
- ምሽጋርን ምጭናቕን መንግስቲ አሰር አብ ልዕሊ የሩሳሌም።

8) ፍርዲ አብ ልዕሊ ጢሮስ። (ምዕ. 23)

- ማእከል ናይ ንግዲ ነበረት።
- ሰልጥንቲ ሃገር ነበረት።
- 12 ዓመት ብባቢሎን ተኸበት።
- ሚዶንን ፋርስ ምስ ሓለፉ መንግስቲ ኣሊክሳንደር ምስ መጸ ብ332 ቅ.ል.ክ እቲ ፍርዲ አብ ልዕሊ ጢሮስ ተፈጸመ።

መ. መጽሐፍ ፍርድን ተስፋታትን ምዕ. 24-27

1) ፍርዲ አብ ልዕሊ ኣህዛብ (ንጉሳ ዓለም) (24:1-13,17-22)

- ነቲ ዳሕራይ ኪኸውን ዘለዎ የመልክት።
- ገለእም ምስ መንግስቲ ጸረ ክርስቶስ የተሓሕዘዎ።
- መዝሙር ናይቶም ተረፍ (24:14-16) (ብምኽንያት እቲ ኣምላኽ ዚገብር ዘሎ ፍርዲ)
- ንግስት ናይቲ መሲህ (24:23) (ምልባስ ዓብዪ ግርማ ናይቲ መሲህ)

2) ምስጋና እስራኤል (ምዕ. 25)

- እስራኤል ትዝምር። (1-5)
- ኣህዛብ ናብቲ በረኽት ይጽውዑ። (6-8)
- ጸላእቲ እስራኤል ከም ዚድምስሱ የመልክት። (9-12)

3) መዝሙር ይሁዳ አብ ምንጋስ ሽሕ ዓመት (ምዕ. 26)

- ሰለ ምሕረትን ተአማንነትን ኣምላኽ። (1-6)
- ካብ ብርቱዕ ጸልማት ሰለ ዘውጽእም። (7-11)
- ሰለ ሰላምን ድሕነትን ትንሳኤን። (12-19)
- ቊጥዓ ኣምላኽ። (ቅድሚ መንግስቲ ኣምላኽ ምትካላ) (ራእይ 6-19) (ምዕ.20-21)

4) ፍርዲ አብ ልዕሊ ጸላእቲ እስራኤል። እታ መንግስቲ

- ክርስቶስ ሰዓሪት ከም ዝኸነት። (ምዕ. 27)
- መቐጻዕቲ እግዚአብሔር ንእስራኤል ሓልዮቱ የመልክት። (2-9)
- ጸላእቲ እስራኤል ከም ዚጠፍኡ። (10-11)
- ምትእኽኻብ እቶም ተረፍ። (12-13)

ሰ. መጽሐፍ ወዮን ምምላስ ክብርን (ምዕ. 28-35)

ንኸልቲኡ የመልክት። ናይቲ ዘበን ምምላስን ነቲ ዳሕረዋይ ዘበንን (ሸሕ ዓመት)

1) ወዮ አንጻር ኤፍሬም (ምዕ. 28)

- ኤፍሬም - ንእስራኤል የመልክት።
- ብምኽንያት ስኽራንን ትዕቢትን ኤፍሬም። (28:1-13)
- መጠንቀቕታ ይሁዳ። (ብመቐጻዕቲ እስራኤል) (14-19)

2) ወዮ አንጻር ይሁዳ (ምዕ. 29-31)።

- አንጻር ምስ ግብጺ ምሕባር።
- ንኣምላኽ ኪኣምኑ ከም ዚግብእም ይንገረሎም።
- የሩሳሌም ክትከበብን ክትጭንቕን ምዃና። (ምዕ.29)
- ምስ ግብጺ ምሕባራ ዕሸነትን ዘይምእማንን። አብ ስጋ ምውካልን ገይሩ የቐርቦ። (ምዕ. 30-31)

3) መሲህን መንግስቲን (ምዕ.32)

- ምውጻእ ሓራጉ ነቶም ተረፍ ናብ መንግስቲ ምእታውን። (1-14)

- አብቶም ዘድሐኖም፡ ምውራድ መንፈስ ቅዱስ። (15-20)።
- 4) ወዮ አንጻር መንግስቲ አሰር (ምዕ. 33)
 - ብምኸንያት ዌኮናኦን ዘመትኡን ጥበራኡን። (1-12)
 - መንግስቲ አሰር ነቲ ዚመጽእ መንግስቲ ጸረ ክርስቶስ የመልከት። ምኸንያቱ እቲ መሲህ አብዚ ይጥቀስ ስለ ዘሎ። መንግስቲ ጸረ ክርስቶስ ከምቲ ንባቢሎን ከምሉ ከአ ንአሰር ይምሰል።
- 5) ወግእ አርማጊዶንን መፈጸምታ ዘበን አህዛብን (ምዕ. 34)።

ጊዜ አህዛብ ካብ 606 ቅ.ል.ክ ከሳዕ ካልኣይ ምጽአት ክርስቶስ ይዝርጋሕ። ነቲ ዘበን እቲ ተዛሪቡ ናይቲ ዚመጽእ ምምልኮቱ መደብ እምላኽ ብርግጽ ከም ዘይጠፍእ ዘርእ እዩ። ገሊኦም ብኻልእ መገዳ ይርእይዎ እዮም ግና ኸ መብዛሕትኦም ናይ አርማጊዶን ምጻኑ ይገልጹ። (ጳላም ምዕራፍ ኢሎም ድማ ይጽውዕዎ።

ረ. ምጽኖ እታ መንግስቲ (ናይ ብርሃን ምዕራፍ) (ምዕ. 35)

ሸ. አብቲ ጊዜ እቲ እተፈጸመ ታሪኽ (ህጽጽ ዝኾነ ኩነታት) (ምዕ. 36-39)

- 1) ውድቀት መንግስቲ አሰር (36-37)
 - መጀመርታ ብፕሮፖጋንዳ ገይሮም አፈራርህዎም
 - እቶም ህዝቢ ኣብ ክልተ ጋንታ ገሊኦም ንግብጺ ገሊኦም ናብ እግዚአብሄር ተኸፋፈሉ።
 - ብምኸንያት ጸሎት ህዝቅያስን ኢሳይያስን፡ ነቲ ሚላ ዝመልእ ጥበብ ንጉስ አሰር፡ እግዚአብሄር ብመለኮታዊ መገዳ አብረሎ።
- 2) ሕግም ህዝቅያስ ናብ ሞትን ምፍዋስን (38-39 ምዕ.)
 - ብሕግም ምኸንያት ናብ ሞት ዘብጽሕ እኳ እንተነበረ ህዝቅያስ ብርቱዕ ጸሎት ጸለየ፡ እግዚአብሄር ከአ ን15 ዓመት ኪጸንሕ ፈቐደሉ።
 - ነቶም ማረኹቱ ኪኾኑ ዝነበሮም ህዝቢ ነቲ ኩሉ ነገራት፡ ልቡ ከፊቱ ኣርአዮም። በዚ ምኸንያት ከአ እግዚአብሄር ኩነኖ።
 - ህዝቅያስ ነቲ ተግሳጽ ኢሳይያስ ሓቂ ምጻኑ ይሰምሮ።

2. ትግቢት ብዛዕባ እታ መጺኢት እስራኤልን ወርቃዊ ክፍለ ዘበንን (40-66)

ነቲ ዳሕራይ ጊዜ ኪኸውን ዘለዎ የርእዮም፡

- ምምላስ ይሁዳ ካብ ምርኸ።
- ዘበን ክርስትና።
- አብቲ ሽሕ ዓመት ኪኸውን ዘለዎ ነገራት ብሓፈሽኡ ይዛረብ።

ሀ. አዋጅ ድሕነት (ምዕ. 40-48)

እቲ ድሕነት ብብዙሕ መገዳ ከም እተኣወጀ ንርእኢ።

1. አዋጅ ድሕነት ብድምጺ ምጽንፍዕን ብቅልጽም እምላኽን (ምዕ 40)

- አጸናንዑ እናበለ ይዛረብ። (1-8)
- ብርቱዕን ሓያል ቅልጽም እምላኽን የመልከት። (9-31)
- 2. ድሕነት፡ ብምትንሳእ ንጉስ ቂሮስ (ምዕ 41,44,45)።
 - እዚ ንጉስ እዚ ብዘመን ኢሳይያስ ፈጸሙ ኣይነበረን ግናኸ ኢሳይያስ ብስሙ ይጽውዮ።
 - ባቢሎን ብንጉስ ቂሮስ (ሚዶንን ፋሪስን) ወዲቻ። ስራሕ እምላኽ ዘርእ እዩ።
 - 150 ዓመት ጸኒሑ ዝተፈጸመ ነገራት ነበረ።
 - ንጉስ ቂሮስ ከም ክርስቶስ ይምልከት።
- 3. ብፍቕሪ እምላኽን ብጸግኡን (ምዕ. 42,43)
- 4. ድሕነት ብውድቀት ሓይሊ ባቢሎን፡ እቲ ዝማረኸም ምስ ወደቀ ናብ ዓይም ይምለሱ። (ምዕ. 46-47,48)

ለ. እቲ ባርያ እምላኽ (ምዕ. 49-57)

እቲ መሲህ ምልክቱ ከም መጠን ባርያ። እዞን ምዕራፍት ዝያዳ ዘተኩራሕ መንፈሳዊ እዩ። መንፈሳዊ ድሕነት ዕዳ ሓጢአት ዘኸፍል ስለዝኾነ እዩ። ምድራዊ ዕዮ የሱስ ክርስቶስ ኣብ ኢሳይያስ (ምዕ.53) ብፍሉይ ተገሊጹ ስለ ዘሎ፡ ብጸሓፍቲ፡ 'ወንጌል ኢሳይያስ' ተባሂሉ ይጽዋዕ።

ሐ. መጻኢ ክብሪ ጽዮንን ወርቃዊ ክፍለ ዘበንን (ምዕ. 58-66)

1. ናይ ሓዋሩ ድሕነት የመልከት።
2. እስራኤላውያንን አህዛብን ጠርኒፉ ናብ ሽሕ ዓመት ዘብጽሕ ድሕነት እዩ።
3. እስራኤላውያን እታ ዓባይ ጌጋ ዝገበርዎ፡ ብዛዕባ እቲ መሲህ ብኸብሪ ዚግለጽ ጥራይ ጌሮም ወሰድዎ። (ጌጋእም ኣብ መንጎ እታ ካልኣይቲ ክፍል ን ሳልሳይቲ ክፍልን ናይዛ መጽሐፍ እዩ።)

ትንቢት ኤርምያስ (ነባፂ ነብዪ)

1. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዪ

ትርጉም ስሙ ያህወህ (አምላኽ) ክብ ኪብል ማለት እዩ።

አባኡ ሓልቅያ (ዓሌት ካህናት እዩም)። (2ይነገ. 22፡8)

ቦታ አናቶት - 5 ኪሎ ሜትር ካብ ዩናሳሌም ካብተን ናእሽቱ ካህናት ዚነብርዎን ከ ተማታት ሓንቲ እያ።

ጊዜ ኣብ ጊዜ ንግሰነት ምናሴ እዩ ተወለዱ።

አገልግሎቱን ኩነታት እቲ ዘመንን

1. ንአገልግሎት ኪጽዋዕ ከሎ ወዲ 20-21 ዓመት ኣቢሉ ነበረ። ዮሴያስ ምስ ነገ ሰ ኣብ መበል 13 ዓመቱ፡ አገልግሎቱ ጀመሩ። ዮሴያስ ካብ 639 ክሳብ 608 ቅ.ል.ክ ነበረ። ስለዚ ኤርምያስ ኣብ መበል 47 ዓመት ግዝእት ምናሴ ኣቢሉ ተወለዱ። እሎ ማለት'ዩ (ኤር.1፡2)።
2. አገልግሎቱ ኣብ ዘበን 5 ነገስታት ነይሩ። (ዮሴያስ፡ ዮአስ 3 ወርሒ፡ ዮአቂ ም፡ ዮአኪን 3 ወርሒ፡ ጽድቅያስ)። ካብ ዝተጸዋዓሉ ክሳብ ባቢሎናውያን ዝማረኹም 41 ዓመት አገልጊሉ። (2ይዜና. 33፡21-36፡21)።
3. ዘበን አገልግሎቱ ጸበባን ሽግርን ዝመልእ እዩ። ንህይወቱውን ዘሰግእ ነበረ። ከዳዕ ይብልዎ ነበሩ። እቲ ህዝቢ ምስ ግብጺ ኪምሓዘው ይደልይ ነበረ። ንሱ ግና ነዚ ይኮንኖ።
 - ትብዓቱ (26፡1-24)
 - እምነቱ (32፡1-13)።
4. ባቢሎናውያን ምስ ሓዝዎ፡ ኣብ ድላዩ ኪነብር ዕድል ረኸቡ፡ ኣብ ዩናሳሌም ኪነብር ድማ መረጸ።

5. አብ ልዕሊ አይሁድ ሓደ ከሰዓዊ ይገዝአም ነበረ። እቶም ሀዘቢ ቀተልዎ እ ሞ ንኤርምያስ ሓዞሞ ከዱ።
 - ገሊአም እቶም አብኡ ዚነበሩ አይሁድ ንኤርምያስ ቀቲሎምዎ ይብ ሉ።
 - ገሊአም ከኣ ኤርምያስ ካብ ግብጹ ሃዲሙ ናብ ባቢሎን ምስ ከደ ዕደ መ ጸጊቡ ሞተ ይብሉ።
 - ኤርምያስ ፍረ አገልግሎቱ እቲ ዝበሎ ኩሉ ምፍጻሙ ጥራይ እዩ።
 - ኩነታቱ ካብ ናይ ኢሳይያስ ዝገደደ እዩ ኔይሩ።

ጸሓፊኡ አብ (1:1) ብንጽሩ ኤርምያስ ጸሓፊኡ ምዃኑ ይእምት። እታ ቀዳመይቲ ጽሕፈት ብንጉስ ዮዖቂም ምስ ነደደት፡ ባሩኽ ካብ ቃል ኤርምያ ከም እንደገ ና ከም ዝጽሓፉ ይፍለጥ። መበል 52 ምዕራፍ ግና ምናልባት ባሩኽ ባዕሉ ዝ መልኣ ከይኮነ አይተርፍን። ምስ 2ኛ 25:18-25:30 ከኣ ትመሳሰል።

ግዜ ካብ መበል 13 ዓመት ግዝኣት ንጉስ ዮሴፍስ (626-ቅ.ል.ክ) ክሳብ መበል 11 ዓ መት ግዝኣት ጸደቅያስ (586 ቅ.ል.ክ) ዓመት ምርኮ፡ ካብኡ ሓሊፋውን ኪኸ ውን ዝኸለል ከሳብ (570 ቅ.ል.ክ) ኤርምያስ አብ ግብጹ እዩ።

ቀንዲ ቃል ናይ መወዳእታ ሰዓት ጥፍኣትይሁዳ

ቀንዲ ጥቕሲ (7:23-24, 8:11-12)

ቀንዲ መልእኹቲ ወይ ዕጣጥ ዘይተርፍ ዕንወት የሩሳሌም።

II. ትንታኔ እታ መጽሓፍ

- ናይ ኤርምያስ ጽውዓን ተልእኾን ምዕ. 1
- መልእኹቲ ኤርምያስ አብ ጊዜ ግዝኣት ዮሴፍስ ምዕ. 2-6:31
- መልእኹቲ ኤርምያስ አብ ጊዜ ግዝኣት ዮአቂም ምዕ. 7-10
- ተመክሮታትን ምስሳታትን ኤርምያስ ምዕ. 11-20
- ትንቢት ብዛዕባ ፖለቲካዊ ነገራት ምዕ. 21-45
- ትንቢት ብዛዕባ ዝተፈላለዩ ሃገራት ምዕ. 46-51
- መደምደምታ ምዕ. 52

1. ናይ ኤርምያስ ጽውዓን ተልእኾን ምዕ. 1

- 1) ዓሌቱ (1:1)
 - ኣቦኡ ሕልቅያ
 - ካብ ወለደ ካህናት
 - ቦታ - አናቶት (ብንያም)
- 2) ዘበን አገልግሎቱ (1:2-3)
 - ብዘመን ንጉስ ዮሴፍስ (18 ዓመት)

- ብዘመን ዮአቂም (11 ዓመት)
- ብዘመን ጼድቅያስ (11 ዓመት)
- ጠቕላላ አገልግሎቱ ካብ 40-41 ዓመት (626-586 ቅ. ል.ክ. ከሳብ የሩሳሌ ም ትማረኹ)
- 3) ጽውዓ ኤርምያስ (4-16)
 - ብኣምሳኽ ተሓርዮ (4,5)
 - ኤርምያስ ርእሱ ብቕዕቲ ኮይኖ አይረኽባን
 - ኣምሳኽ ብቕዕ ኪገብር ዚኸለል መገድታት ይህበ።
- 4) ተልእኾ ኤርምያስ (17-19,10)
 - ዝተመለሰ መልእኹቲ ነበሮ።
 - ተልእኾኡ ብማረኹን ኪፍረዱን ከም ዘለዎም የመልክት ነበረ።
 - ተልእኾኡ መሪር ነበረ።

2. መልእኹቲ ኤርምያስ አብ ጊዜ ንጉስ ዮሴፍስ 2-6 ምዕ.

- 1) ኩነታት እታ ሃገር (2ይ ነገ. 22,23:1-28፤ 2ይ ዜና. 34,35)
 - ንጉስ ዮሴፍስ አብ ንግስቱ ንኣምሳኽ ዝፈርህ ሰብ ነበረ። “ብኹሉ መገዲ ኣቦ ኡ ዳዊት ከኣ ተመላለሰ።”
 - መዓት አብ ልዕሊ የሩሳሌምን ይሁዳን ርግጽ ከም ዘሎ ግናኽ ብምኽንያት ጽ ቡቕ ጸዕሩ ንእኡ ከም ዚንሕፎ ይንገረሉ።
 - አብ ጊዜ ዮሴፍስ ግዳማዊ ለውጢ ናይቲ ሀዘቢ ነበረ። ብምኽንያት እዚ ውን መልእኹቲ ኤርምያስ ቀሊል አይነበረን። ብምኽንያት ምናሌ ቀጥጥ ኣምሳኽ አብ ልዕሊ እስራኤል ከም ዚነበረ ይዛረብ።
- 2) እስራኤል ከም ሰብኣያ ዝሓደገት ኣመንዝራ (ምዕ.2)
 - ምንዝርናኣ ደረት ዘይብሉ ነበረ።
 - እግዚአብሄር ከም ዚቐጽዓ ይዛረብ።
- 3) ንይሁዳን እስራኤልን ከም ኣሕዋት ይዛረበለን። (ምዕ. 3)
 - ይሁዳ ካብ እስራኤል ኣዝያ ሓጢአት ገበረት
 - ይሁዳ ጽቡቕ ኣብነታ እየርኣዩትን (ምርኮኣ ናይ 100 ዓመት ፍልልይ ነበሮ)
 - ብምኽንያት ሓጢአታ ዝበርትዐ መቐጸዕቲ ክትቅበል ነበራ።
- 4) ብምኽንያት ሓጢአት ይሁዳ ርግጽ ዝኾነ ጥፍኣት (ምዕ. 4,5,6) ምርኮ ባቢ ሎን።
 - 586 ቅ.ል.ክ ምርኮ ተፈጸመ። (ምዕ. 4)
 - ሓደ እኳ ጥዑይ ከም ዘየልቦ ይነግር። (ምዕ. 5)
 - እቲ ጥፍኣት ካበዩናይ ቦታ ከም ዚመጽእ ይዛረብ። (ምዕ. 6)

3. መልእኹቲ ኤርምያስ አብ ጊዜ ንጉስ ዮአቂም 7-20 (2ይ ነገ. 23:36-24:5፤ 2ይ ዜና. 36:5-8)

- 1) ኩነታት እቲ ጊዜ
 - ተግባር እዚ ንጉስ እዚ ኣዝዩ ክፋእ ነበረ።
 - ን 11 ዓመት፡ ካብ 25 ዓመቱ ጀሚሩ ገዝእ።

- አብ መወዳጊታ ከእኛ ንባቢሎን ተማሪኹ ከደ።
 - በዚ ዘበን እዚ ኩነታት ይሁዳ ሕማቕ ነበረ። እቲ ህዝቢ ግዳማዊ እምልኹ ነበረ።
- 2) ኤርምያስ አብ መልእኹቲ፡ ውሽጣዊ ለውጢ፡ ናይ ሓቂ ለውጢ ግበሩ ኢሉ ይገደድ።
- ውሽጣዊ ጣዕሳ ኪገብሩ (ምዕ. 7)
 - እቲ ዝመጽእ ኩነታት ምዱብ ከም ዝኾነ ይዛረብ። (ከም ሕሉፍ ገይሩ ይዛረቡሉ።) (ምዕ. 8)
 - ኤርምያስ ከም ነባዒ ነብዩ። (ምዕ. 9)
 - አብ ካልእ አምላኽ ኪጽግዎ ስለ ዝጀመሩ፡ እቲ ናይ ሓቂ አምላኽ ሓደ ንሱ ከእኛ ይህወህ አምላኽ እዩ ይብሎም። (ምዕ. 10)
 - እቲ ዚተሰብረ ኪዳን “ቤት ይሁዳን እስራኤልን ኪዳን ይፍርሱ።” (ምዕ. 11)
 - ምጉት ኤርምያስ “ስለምንታይ እዩ መገዲ ረሲእ ዚሰልጥ” (ምዕ. 12)
 - ምልክት ዝተባላሸወት ቅናት፡ ከምቲ ቅናት ሰብእይ ቀጥ ኣበሊ አባይ እጥበቕ ክወም ግናኹ እደሰምዑን። (ምዕ. 13)
 - ምምላድ ኤርምያስ- ኣብዚ ተገሊጹ ዘሎ ምምላድ፡ ነቲ ናይ ክርስቶስ መንፈስ ምምላድ ይመሳሰል። (ምዕ. 14, 15)
 - ኤርምያስ ከይምርዖ ይኸልክል። (ምዕ. 16)። ነብያት ኩነታት መንባበሪኦም ነቲ ራእይ ሰብከቶም ሓዩሉ። ኢሳይያስን ሆሴእ ንኪምርፃዉ ተፈቕደሎም። ኤርምያስ ግና በይኑ ኪነበር ተእዘዘ። (ጥ. 4)
 - ዘይሕክኽ (ዝተወቐረ) ሓጢአት ይሁዳ። “ሓጢአት ይሁዳ ብብርዓ ሓጺን ብብልሒ አልማዝ ጽሑፍ እዩ።” (ምዕ. 17)
 - አቓሓ መሬት አብ ኢድ እቲ ሰራሒ። (ምዕ. 18)
 - ፍርዲ አምላኽ ብምልክት እተሰብረት ሳርማ። (ምዕ. 19)
 - ኤርምያስ ይእሰር። (ምዕ. 20)

4. ትንቢት ብዛባ ፖለቲካዊ ነገራት (ምዕ. 21-45)

1. ብዛባ ነገሳት ይሁዳ (ምዕ. 21-24)
 - ብዛባ ንጉስ ጸድቅያስ (ምዕ. 21)
 - ሕቶ ጸድቅያስ (1-2)
 - መልሲ ነቲ ንጉስ (3-7)
 - መልእኹቲ ነቲ ህዝቢ (8-14)
 - መጠንቀቕታን መግናሕትን ንንጉስ ዮአቂም (ምዕ. 22)
 - ተገሊሑ ናብ ምርኮ ዝኸደሉ መገዲ እዩ።
 - በደሉን ሓጢአቱን (13-23)
 - ፍርዲ አብ ልዕሊ ኢኮንያስ (ምዕ. 22-24-30)
 - ፍርዲ አብ ልዕሊ ጌሶት አባጊሪ (ነብያት፡ ነገሳት፡ ካህናት ወዘተ)። (ምዕ. 23)
 - ነቶም ናይ ፖለቲካ ሓለፍቲ (1-8)

- ብዛባ ነብያትን ካህናትን (9-40)
- ምስላ ናይ ክልተ መሶብ በለስ (ምዕ. 24)
 - ንኤርምያስ ከዳዕ እተብሎ ምዕራፍ።
 - ጽቡቕ በለስ ዝሓዘት መሶብ - ነቲ ናብ ምርኮ ምስ ከዱን ምስ ተመልሱን ሰናይ ከም ዚኾነሎም እተመልከት እያ።
 - እቲ ክፋእ በለስ ዝመልእ ከእ ሰናይ ዘይኮነ ነገራት አብ ልዕሊ እቶም ዝተረፉ ሰባት የመልከት። ስለዚ ንባቢሎናውያን ዚሕግዝ ዘሎ ስለ ዚመስል መክርኡ የግድደሉ።
- 2. ኩሉ ህዝቢ እስራኤል ኪሰምዖ ዘለዎ መልእኹቲ (ምዕ. 25).
 - ን 23 ዓመት ቃል አምላኽ ከም ዚሰምዑ ይጠቕሰሎም።
 - ተማሪኹ ዚኸይድ ተማሪኹ ኪኸይድ እዩ።
 - እቲ ተረፍ ብሰፊደ ኪጠፍእ እዩ ኢሉ መልእኹቲ ነቲ ናይ ድሕሪ ሰብዓ ዓመት ኪኸውን ዘለዎ ይጠቕስ።
- 3. ፍርድን መቐጸዕትን አብ ልዕሊ ኤርምያስ (ምዕ. 26).
 - ቃል አምላኽ ስለ ዝተዛረበ ሞት ተፈርዶ።
 - መራሕቲ ሃይማኖት ናብቲ ንጉስ ኣሕሊፎም ሃብዎ።
 - ሞት እንተተፈርዶ እኳ ኣይሞተን ተናሕፈ።
- 4 ምስላ አርዑት ምዕ. 27-28
 - እቲ ምስላ (ምዕ. 27)
 - ምጽራር ነታ ምስላ (ምዕ. 28)
 - ድሕሪ ክልተ ወርሒ ብምኽንያት ምጽራሩ እቲ ሓሳዊ ነብዩ (ሃናንያ) ብኣምላኽ ሞተ።
- 5 ደብዳቤ ኤርምያስ ናብ ምርኮ ዘለዉ 29:1-7 ነዊሕ ዘበናት ኪገብሩ ምጻኖም ን (ናይ ማእሰርቲ ጊዜ ነዊሕ ከም ዝኾነ)። (ጥ. 9-32) ብዛባ እቶም ሓሰውቲ ነብያትን ይዛረቡ።
 - ሓሰውቲ ምጻኖም የራጋግጹሎም።
 - ን70 ዓመት አብ ባቢሎን ከም ዚኾኑ የፍልጦም።
- 6 ትንቢት ምምላስ እቶም ተማሪኹም ዘለዉ። (ምዕ. 30-31)
 - ካብ ባቢሎን ከም ዚምለሱን ካብኡ ሕልፍ ኢሉ ከእ ብዛባባቲ ርሑቕ ዘሎ ኩነታትን ይዛረቡ።
- 7. እምነት ኤርምያስ ብዛባ ምምላስ እቶም ዝተማረኹ ምዕ. 32.
 - ኤርምያስ ነቲ ነገር ከም ዚኸውን አርእዩ እዩ (ምልክት ነይርዎ)(1-5)፡ ኤርምያስ እቲ አብ ቤት ማእሰርቲ ከሎ ዝገበም ምልክት፡ (መሬት ገዚኡ) ደቂ እስራኤል ከእ ተመሊሶም ከምኡ ከም ዚገብሩ ዘመልከት ነበረ።
- 8. ብዛባ እቲ መሰህ ጨንፈር ናይ ዳዊት ዘመልከት እዩ። አብ መወዳጊታ እቲ መሰህ ንጉሶም ከም ዚኸውን፡ ንክርስቶስ ዚእምንሉን ናብ ክርስቶስ ዚምለሱን ጊዜያት እዩ ዘመልከት። (ምዕ. 33)።
 - ገሊጻም ናብቲ ሽሕ ዓመት ደቂ እስራኤል ከም ቀደሞም ብናይ ብሉይ ኪዳን ሒዞም እዮም ዚኣትዉ ይብሉ።

- ገሊአም ግና እቲ ብሉይ ብዛዕባ ክርስቶስ ሰለ ዘመልከት፡ እቲ ምብጃው ናይ ክርስቶስ ከህሉ ኣለዎ፡ ሰለዚ ንክርስቶስ ሓዘም እዮም ዚኣትዉ ይብሉ።
- 9. ኣዋጅ ናይ ናጻነት ብንጉስ ጼድቅያስ። (ምዕ. 34)
ብዛዕባ ሓራ ምውጻእ ባርት ይዛረብዎ ንጊዜኡ ነይሮም ግናኹ ኣብ ናይ ቀደ ሞም ተመልሱ፡ በዚ ምኽንያት እዚ ክሳብ ፈጸሞም ዚምለሱ ካብ ምርኮ ባቢ ሎን ሓራ ከም ዘይወጹ ኤርምያስ ይዛረብዎ
- 10. ርኩብ ምስ ሬካባውያን (ምዕ.35).
“ከምቲ ሬካባውያን ናይ ኣቦአም ዚሓሰዉ ደቂ እስራኤል ግና ኣይገበርኩምን” ንኣምላኽ እመናንቲ ኩይኖም ኣይተረ ኹቡን።
- 11. ዮሐቂም ንቃል ኣምላኽ ይንፅቕ (ምዕ. 36)
• ኤርምያስ ንባሩኹ ናይ 23 ዓመት ጸብጻብ እንደገና ከሰፍሮ ይነግሮ (1-8)
• ዮሐቂም ነታ ኣብ ህዝብን ኣብ ቅድሚኡን እተነበት መጽሓፍ ቀዲዱ ኣንደ ዳ። (9-26)
• ባሩኹን ኤርምያስን ግና እግዚአብሄር ሰወሮም። ካልእ መጽሓፍ እንደገና ተጸሕፈት፡ ከምኡውን ካልእ ተወሳኺ ነገራት ገበረሉ።
- 12. ማእሰርቲ ኤርምያስ። (ምዕ. 37,38)
• ከለዳውያን ነታ ከተማ ንጊዜኡ እህ እንተ ገደፍዋ ከም ዘይምሕርዋ ኤርምያስ ይዛረቦም። (1-10)
• ኤርምያስ ናብ ዓዱ ናብ ምድሪ ብንያም ኪኸይድ ከሎ ተታሒዞ ተኣሰረ። (11-21)
• ብምኽንያት እቲ ዝሃቦ ቃል እግዚአብሄር ማለት ንከለዳውያን ኢዶም ከህቡ ምስ ተዛረቡ እቶም መሳፍንቲ ንኤርምያስ ናብ ዓላ ደርበይዎ። (1-6)
• ካብ ቤት ማእሰርቲ (ካብታ ዓላ) ከውጽእዎ ተኣዘዙ። ኣብ ቤት ማእሰርቲ ኣብ ከባቢኦ ይቐመጥ ነበረ።
• ንጉስ ጼድቅያስ ንኤርምያስ ብሕቡእ ጸዊዑ ብዛዕባኡ ኪኸውን ዘለዎ ነገራት ኪነግሮ ተዛረቦ፡ ኤርምያስ ግና ኢዱ ከህብ ከም ዘለዎ ነገሮ።
- 13. ምትሓዝ ዮሩሳሌምን ምንዳዳን (ምዕ.39)
• ዮሩሳሌም ብወተሃደራት ነቡካድነጻር ተኸበት
• ጼድቅያስ ከሃድም ጀመረ ኣብ ያሪኮ ምስ በጽሐ ግና ኣርከብዎ። ኣብኡ ደቁን መሳፍንቲን ኣብ ቅድሚ ዓይኑ ተሓርዱ። ጼድቅያስውን ኣዲንቱ ነቕራ። (1-14)
• ምድሓን እቲ ኢትዮጵያዊ ዔብድ-ሜለክ ተነግረ። (15-18)
- 14. ገዳልያ ኣማሓዳሪ ተሾመ። (ምዕ. 40-41)
• ነቡካድነጻር ንገዳልያ ኣመሓዳሪ ኪኸውን ሸሞ። ገዳልያ ዓርኪ ኤርምያስ ከም ዝነበረውን ይነግረሉ።
• ገዳልያ ኣብ ሰለስተ ወርሒ ተቐተለ።
- 15. ምግዓዝ ናብ ግብጺ (42-43)
• እቲ ህዝቢ ኤርምያስ ንእግዚአብሄር ብዛዕባ ኩነታቶም ኪሓ ተሎም ለመንዎ ንምላሽ እግዚአብሄር ኪእዘዙውን ቃል ኣተዉ።

- ምላሽ እግዚአብሄር ‘ኣይትፍርሁ ናብ ግብጺ ኣይትውረዱ’ ነበረ። ምስ ዚወርዱ ግና ነቡካድነጻር ኣብ ግብጺ ከም ዘርከቦም ተነገሮም።
- ትእዛዛ ኣምላኽ ከይሰምዑ ናብ ግብጺ ወረዱ። ንክብዱ ኤርምያስውን ብሓይሊ ምስኦም ኣግዓዘዎ።
- 16. ፍጻሜ እቲ ትንቢት። (ምዕ. 44-45)
• ብምኽንያት ሓጢአቶም መግናሕትን ፍርድን ዝሓዘ ትንቢት ተፈጸመ። (ምዕ. 44)
• ምጽንፍዕ ንባሩኹ (ጸሓፊ ናይ ኤርምያስ) (ምዕ. 45)

5. ትንቢት ብዛዕባ ዝተፈለፍ ነገራት - 46-51

1. ትንቢት ብዛዕባ ግብጺ። (ምዕ. 46)
2. ትንቢት ብዛዕባ ፍልስጥኤም፡ 20 ዓመት ድሕሪ ምርኮ ይሁዳ ንባቢሎን። (ምዕ. 47)
3. ትንቢት ብዛዕባ ሞላብ፡ ብ582 ቅ.ል.ክ ክሳብ እትድምሰሰ ሓጢአት ነቡካድነጻር ኣንጻር ይሁዳ እያ ነይራ። (ምዕ.48)
4. ትንቢት ብዛዕባ ዓሞን፡ ኤዶም፡ ሶርያ (ደማስቆ)። (ድሕሪ ምርኮ ይሁዳ ዝኹነ እዩ።) (ምዕ. 49)
5. እቲ ከምዚ ገይሩ ዘጥፍኡ ባቢሎን፡ መሊሉ ንርእሱ ኪዝመት ኪግረኽ ከም ዘለዎ ትንቢት ይነግረሉ። ኣምላኽ ሸበጠይ እዩ ኢሉ ነዚ ዚገብሩ ዚሰመዩም፡ መንግስቲ ሚዶንን ፋርስን ነበሩ። (ምዕ. 50-51)

6. መደምደምታ ምዕ 52፤

መንግስቲ ይሁዳ ከመይ ከም ዚኸውን።

1. ዕልወት ጼድቅያስን ምምራኹን። (1-11)
2. እቲ ምርኮን ዘመተን ዝተፈጸመ ፍርድታትን። (12-23)
3. እቶም 4,600 ተባሂሎም ዘለዉ ናይ 3 ብብግዚኡ ዝኾነ ምርኮ ድምር እዮም። (24-30)
• ጥ. 28
• ጥ. 29
• ጥ. 30
4. ዮያኪን ቅድሚ ጼድቅያስ ዝነበረ ንጉስ ይሁዳ። (31-34)

ድጉዓ ኤርምያስ

I. ጸሓፊነት

1. ጸሓፊነት መጽሐፍ ጸሓፊነት ብግሉጽ አይነበረን።
2. ካብ ልምዲ ዚዝረብ ግና ኤርምያስ ምዃኑ ይንገረሉ።
3. ስለዚ ድጉዓ ኤርምያስ ኢሎም ይጽውዑዎ።
4. ካብቲ መጀመርታ ትርጉማ ካብ እብራይስጢ "እስራኤል ምስ ተማረኽ የሩሳ ሌም ምስ ዓነወት ኤርምያስ ዝቐዘሞ ቀዝማ" እዩ ይብሉ።
5. እታ መጽሓፍ ምስ መጽሓፍ ትንቢት ኤርምያስ ከተወዳድራ ከሎኻ ኣዝዩ ዚ ቀራረብ ትሕዝቶ ኣለዋ።

ቀንዲ ቃል፡ ድጉዓ፡ እህህታ

ቀንዲ ጥቕሲ፡ (2:5-6, 3:22-23)

ዕላማ፡ እቲ እተነበዩ መጻኅት እግዚአብሔር ከም ዝመጸ። ካብቲ ንሰሓ ንሓጢአት ዚመጽእ እግዚአብሔር ፍርዱ ጸድቕን ቅዱስን ምዃኑ። መጻኢ ተስፋ ምምላስ።

II. ጊዚ

1. ብ586 ቅ.ል.ክ የሩሳሌም ምስ ዓነወት ከይኮነ ኣይተርፍን።
2. መብዛሕትኦም የሩሳሌም ምስ ዓነወት ድሕሪ ሰለስተ ወርሒ እዩ ዚብሉ'ውን ኣለዉ።

III. ቦታ ኣተግምባ ናይዛ መጽሓፍ

1. ሓሙሽተ ዝተፈልዖ መጻሕፍቲ ኣለዎ። ካብእተን ሓንቲ እዚኣ እያ። (ሩት፡

መከብብ፡ አስቲር፡ መሃልየ-መሃልይ፡ ደጉዓ ኤርምያስ)

2. የሩሳሌም ዝንወት ለመሃልቲ አብ ወርሒ ነሐስ የብዕልዎ። ምርኮ የሩሳሌም ከአ ይዝኩ።

IV. አተራርባላ (መልከዓ)

1. 5 ምዕራፋታ መልከዕ ግጥሚ እየን።
 - ሓደ ዓይነት መልከዕ እየን። 22 ጥቅስታት አለወን። (ምዕ. 1ይ, 2ይ, 4ይ)
 - እቲ ካልእይ ዓይነት መልከዕ ግጥሚ 3ይ ምዕ. አብ ነፍሲ ወከፍ ሳልሰይቲ ጥቅሲ ብናይ ፊደላት ተርታ ኩይና ትጽሓፍ።
 - እታ ሓምሽይቲ ምዕ. ሓደ ዓይነት መልከዕ አለዋ። 2 መጽሓፍ ናይ ቊዝማ እያ። በቲ ኩነታት ናይ ምርኮ ምስ ረእየ ዝተደርሰት ከአ እያ።
2. 5 ምዕራፋት ብመልከዕ ቊዝማ
 - ቊዝማ ኤርምያስ ብዛዕባ እታ ዝንወት ከተማ የሩሳሌም። (ምዕ. 1)
 - ቊዝማ ኤርምያስ ብዛዕባ እታ ዝባደመት ሃገር። (ብሰፊሒ) (ምዕ. 2)
 - ቊዝማ ኤርምያስ ብዛዕባ ነፍሲ ወከፍ ሰብ። (ምዕ. 3)
 - ቊዝማ ኤርምያስ ብዛዕባ እቶም እተሰቀዩ ህዝቢ። (ምዕ. 4)
 - ቊዝማ ኤርምያስ ብዛዕባ ዝኸርን ምሕረትን። (ምዕ. 5)

ትንቢት ህዝቅኤል

I. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዩ

ትርጉም ሎሚ አምላኽ የበርትዕ፡ የደልድል ማለት እዩ።

ወለደኡ ካህን ወዲ ካህን ነበረ። (ምዕ. 1, 3)

አተዓባብይኡ ብዛዕባ ዛንታ ቊደልዕነቲ ዝተመዝገበ የልቦን፡ ግናኽ 11 ዓመት ቅድሚ ምዕናው የሩሳሌም ምስ ንጉስ ዮያኪን ናብ ባቢሎን ተማሪኹ ከደ። (2ይ ነገ 2፡11-15) 596-87 ቅ.ል.ክ.

ቦታ ኣብ ባቢሎን ርባ ኬባር። ኣብዚ ቦታ እዚ ከሎ ከአ እዩ መጀመርታ ቃል እግዚአብሔር ዝመጸ። (1፡3)

ጽውዓኡ ሓሙሽተ ዓመት ድሕረ ምርኮ ዮያኪን (1፡2) 592. ቅ.ል.ክ የሩሳሌም ፈጸማ ከትዓኑ ሽዱሽተ ዓመት ምስ ተረፋ።

ናብራኡ ቤት ከም ዝነበርን ከምኡውን በዓልቲ ቤት ከም ዝነበረቶ ይንገር። ቤቱ ከራይ ወይ ድማ ናቲ ምኅኑ ኣይንፈልጥን። በዓልቲ ቤቱ ኣብኡ ከም ዝሞተት ይነግረና። ኣብቲ ህዝቢ ኣዝዩ ተፈታውነት ነበሮ።

ኣገልግሎቱ ብ 22 ዓመት ንሳዕሊ የሩሳሌም ቅድሚ 6 ዓመት ምዕናዋ ኣብ ባቢሎን ኩይኑ ይንበ ነበረ። መልእኽቱ ናብ ንስሓ ኪምለሱ ከም ዘለዎምን፡ ከምኡውን ናብ ዓደም ከም ዚምለሱን ነበረ።

ጽሓፊኡ ካብ ክልተ ውሽጣዊ ጽሑፋት እዛ መጽሓፍ (1፡3, 24፡24) ህዝቅኤል ምኅኑ ከንግዝብ ይገበና።

ጊዜ 11592-570 ት.ልክ (1:2, 29-17)

ቀንዲ ቃል፡ ምምላስ እስራኤል

ቀንዲ ጥቅሲ (36:24-26, 36:33-35)

፩፡፭ ብመልእክቲ ዕንወት ናብ ንስሓ፡ ብመልእክቲ ተስፋ ናብ ጽንዓት እምነትን፡ ስለዚ ዕንወትን መወዳእታ ምምላስ የሩሳሌምን ቤት መቐደስን የመልከት።

II. ትንታኔ እታ መጽሐፍ

ሀ. ካብ ጽዑዓ ህዝቅኤል ክህድ ምዕናው የሩሳሌም (ምዕ. 1-24)

1. ራእይ ህዝቅኤልን ጽውዓኡን (ምዕ.1)

- ናብቲ ጽውዓኡ ዝመርሖ ራእይ
- ጊዜ ጽውዓኡ ወዲ 30 ዓመት ምስ ኮነ ንጉስ ዮያኪን ካብ ዝተማረኸሉ እዋን ድሕሪ 5 ዓመት። 622 ቅ.ል.ክ ተወሊዱ።
- ቦታ ጽውዓኡ፡ (1:1,3) ኣብ ርባ ኬባር ሃገር ከለዓውያን (ኣብ ምርኮ) እንክሎ።
- እቲ ራእይ ትርጉሙ ብርቲዕ ዝበለ እዩ። (1:4-28)
 - መልክዕ ናይ ኣርባዕተ እንስሳ (1:4-14)
 - ራእይ ናይ መንኮርኮር (1:15-21)
 - ራእይ ናይ ጠፈር (ሰማይ) (1:22-25)
 - ራእይ እቲ ዝፋን (1:26-28)
- ትርጉሙ ብርቲዕ እኳ እንተኾነ ብሓፈሻዊ ኣረኣእያ ግና፡
 - ዝዓቢ ራእይ ነበረ (ካብ ምድሪ ክሳብ ሰማይ)
 - እግዚአብሄር ኣምላኽ ልዕሊ ሹሉ ከም ዝኾነ ዘመልከት ራእይ እዩ።
 - ራእይ ኣብ ዚርእየሉ እዋን ክብሪ እግዚአብሄር ኣምላኽ ኢሉ ይሰምሮ።

2. ጽውዓን ተልእኾን ህዝቅኤል (ምዕ.2,3)

- ጽውዓኡ (ምዕ. 2:1,2)
- ተልእኾኡ ንመን ከም ዝኾነ (2:3-7)
 - ንዓለወኛታት ደቂ እስራኤል
 - ንገጸም ዝተረረን ልቦም ዝሓረረን
 - ነቶም ኣብ ምርኮ ዚነበሩ ደቂ እስራኤል
- ከብጽሖ ዝነበሮ መልእክቲ (2:8 - 3:3)
- ነቲ መልእክቲ ከብጽሖ ከሎ፡ ከም ወሃብ ቃል ናይ ኣምላኽ መልእክቲ የብጽሖ (3:4-9)
- ኣገልግሎቱ ኣብ መንጎ ምሩኻት ከም ምሩኽ (3:10-15)
- ከም መጠን ሓላዊ (3:16-21)
 - ንሓጥእ ኪንሳሕ ኪሰብከሉ።

- ንጸድቕ ከይሓጥእ ከጠንቅቐ።

- ከም መጠን ሕቡስ (እሱር) (3:22-27) ኣብ መልእክቲ ዘለዎ እዋን ኣፋ ኪኸፍት ኣብ መልእክቲ ዘይብሉ እዋን ከኣ ኣፋ ኪዓብስ።
- 3. ንጥፍኣት የሩሳሌም ዚሕብር ምልክታት (ምዕ. 4,5)
 - ቀዳመይቲ ምርኢት (ምዕ.4) (ምኽባብ የሩሳሌም)
 - ምስሊ ናይ የሩሳሌም (1-3) (ምኽባብ የሩሳሌም)
 - ደዓውል፡ ምልክት ጸላኢ
 - ሓጺን (መቐሎ)፡ ኣምላኽን ደቂ እስራኤልን ዝፈላሊ ከልካሊ። እዚ ነቶም ኣንጻር ዚንበዩ ዝነበሩ ሓሰውቲ ነብያት ዘመልከት እዩ። (4-7)
 - ብጉኑ በጥ ኪብል ይንገረሉ። እቲ ጊዜ ርግጽ ኣይኮነን። ኣብ ጥንታዊ መጻሕፍቲ 193 መዓልቲ ይብል፡ ኣብዚ ዘሎ ጽሑፍ ከኣ 390 መዓልቲ ይብል ስለዚ ኣየናይ ተወሲዱ ኪትርጉም ከም ዚኸከል ፍሉጥ ኣይኮነን። እንተ በዚ እንተ በቲ ምርኮ ናይ ግድን ከም ዚኸውን ይንገረሉ። (9-17) ምግቢ ከዳሉ ይንገረሉ። ኣብ የሩሳሌም ምግቢ ኪሰእን እዩ። ጥሚት ከጥቅዓ እዩ።
- ካልኣይ ምርኢት (ምዕ.5) (ጸላኢ ንየሩሳሌም ምስ ኣተዋ)
 - እቲ ምርኢት (5:1-4) ጭሕሙን ጸጉሩን ኪላጹ ምልክቲ ሃቦ።
 - ትርጉም ናይቲ ትርኢት (5:5-17)
- 4. ሰብከት ህዝቅኤል ብዛዕባ መቐደሳቲ እስራኤል (ምዕ. 6-7)
 - ብምኽንያት ኣምልኽ ጣኦት እዩ (ምዕ.6)
 - ናብ ጥፍኣት የመርሖ (1-3)
 - ፋሕ ብትን ከም ዝኣትዎም ይንገር (4-8)
 - ዕንወት ከተማእም ይንበ (1-44)
 - መዓልቲ ቊጥዓ (ምዕ.7)
 - ሕንፍሽፍሽ ኣብ ሕብረተሰብ (1-13)
 - ሕንፍሽፍሽ ኣብ ሰራዊት ውግእ (14-18)
 - ሕንፍሽፍሽ ኣብ ቁጠባዊ ናብራ (19-22)
 - ሕንፍሽፍሽ ኣብ ፖለቲካ ይሁዳ (23-27)
- 5. ቅድሚ ምዕናው የሩሳሌምን ቤት መቐደስ ኣምላኽን፡ ክብሪ ኣምላኽ በብቊጥሩብ ከም ዚርሕቆም ይዛረብ። (ምዕ. 8-11)
 - 1) እቲ ክብሪ ኣምላኽ።
 - ኣብ ቤት መቐደስ (8:4)
 - ኣብ ልዓት (ኣፍ ደገ) ቤት መቐደስ ከደ (9:3)
 - ናብ ኣጸድ ገጽ የብርህ (10:14)
 - ናብቲ ቀጽሪ ይከይድ (ብምብራቕ) (10:18)
 - ካብ ማእከል ከተማ፡ ናብ ምብራቕ እታ ከተማ (11:23)
 - ኣብ መወዳእታ ካብታ ከተማ ፈጸሙ ርሒቐ ተረኽቦ።
 - 2) ምኽንያት ምርኣቕ ክብሪ ኣምላኽ (ምዕ.8) ቤት መቐደስ ውሽጡ ስለ ዝረኽብ።

- ምስሊ ቅንሐት (1-6) (ንኻልእ አማልኹቲ ምምላኽ)
- ምስልታት (1-13) (ምምላኽ ጣኦታትን እንሰሳታትን) እቶም ሰብዓ ሽማግሌታት (ምናልባት ሳንሄድሪን)
- ንተሙዝ ይበኸያሉ (14-15) አብ ክንዲ ንአምላኽ ንተሙዝ (አምላኽ ፍርያት) ይልምኖ።
- ሰብኡት ተአኪቦም ንጽሓይ ከምልኹ ከለዉ እቲ ሰግደት ናይ አምላኽ ን ጸሓይ ተዋህቦ (16-18)

3) እቲ ጥፍኣት ብትእዛዝ አምላኽ ከም ዝኹነ (ምዕ. 9-11)

9:1-2 መጥፍኢ እታ ከተማ። ትርጉም ናይቶም ሽዱሽተ ሰብኣይ መንግስቲ ባቢሎን ከይኩነ አይተርፍን። እቲ ልሕጺ እንግጢዕ ዘለዎ ሰብኣይ ከእ ክርስቶስ ግናኽ ኣብዚ ጊዜ እዚ ነቡካድናጽ እዩ። ምስ ኣብ ራእ 8:2,6 ዘለዉ ናይ ፍርዲ መልእኽቲ ይመሳሰል።

9:3-4 ምልክት ዚግበረሎም ሰባት ተማሪኹም ናብ ኢድ ባቢሎናውያን ዚኹዱ እዮም።

9:5-7 እቶም ኪጠፍኡ ዚተመደቡ ይቕተሉ። ካብቶም ዓበይቲ መራሕቲ ጀሚሩ ክሳብ እቶም ተራ ሰባት ዘርእእ እዩ።

9:8-11 እቲ መንጎኛ ኮይኑ ዝዓዩ፣ ናይ ህዝቅኤል ለመና እዩ ግናኽ እግዚአብሄር ኣይከርሕርሓን እዩ በለ። እቲ ጥፍኣት እታ ከተማ ድማ ከም እተፈጸመ ይነግሮም።

ምዕ. 10 ቅጥዓ አምላኽ ኣብታ ከተማ።

ምዕ. 11 እቲ ክብሪ እግዚአብሄር አምላኽ ካብታ ከተማ ፈጸሙ ይልግስ።

6. ርግጽ ዝኹነ ጥፍኣት ዮሩሳሌም - ብበበይኑ ዝዓይነቲ መገዲ። (ምዕ.12-24) እቲ ጊዜ- ቅድሚ ጥፍኣት ዮሩሳሌም 2 ዓመት። እቲ ርግጽንት ጥፍኣት ናይ ዮሩሳሌም ኣብ መወዳእታ ናይ ምዕ. 24 ብምኽንያት ሞት ሰበይቲ ህዝቅኤል ይምልከት። (24:15-27) ዮሩሳሌም ከምቲ እታ ዘፍቅራ ሰበይቲ ብሃንደበት ዝሞተት ከምኡ ክትከውን እያ ይብሉ።

A. ትንቢት ኣንጻር ካልኣት ነገራት ካብ (ምዕ. 25-32)

ኢሳይያስ፡ ኤርምያስ፡ ህዝቅኤል ትንቢት ብዛዕባ ኣንጻር ካልኣት ነገራት ኪንበዩ ከለዉ ናይ ኩላቶም ሓደ ዓይነት ኣተሓሰባ ነበረ።

1. ትንቢት ኣንጻር አሞን (25:1-6)
ምኽንያት እቲ ጥፍኣት (ጥ. 6)
2. ትንቢት ኣንጻር ሞአብ (25:8-11)
ምኽንያት እቲ ጥፍኣት (ጥ.8)
3. ትንቢት ኣንጻር ኤዶም (25:12-14)
በደል ኤዶም (ጥ.12)
4. ትንቢት ኣንጻር ፍልስጥኤም (25:15-17)
በደል ፍልስጥኤም (ጥ. 15)
5. ትንቢት ኣንጻር ጢርስ (26,27,28:1-19)

ብዛዕባ ጥፍኣታ (26:1-26)

ቑዝማኣ (ሰለ ጥፍኣታ) (ምዕ. 27)

ሞት ብዛዕባ መስፍን ጢርስ (ምዕ. 28)

(ንዝፋን አምላኽ ዚትምነ ሰብ፡ ንዝፋን አምላኽ ዘስተናዕቅ እዩ) እዚ ኣብዚ ተዋሂቡ ዘሎ ኣገላልጻ ልክዕ ነቲ ንድያብሎስ ዚወሃብ ኣገላልጻ እዩ።

6. ትንቢት ኣንጻር ሲዶን (28:20-26) ደቂ እስራኤል ብህድኣት ከይነብሩ ዝገብሩ ዝነበሩ ሰባት እዮም።

7. ትንቢት ኣንጻር ግብጺ (ምዕ. 29-32)

• ንእስራኤል ዘስሓተት ሃገር።

• ምስ ጸላእቶም ኮይኑ ዘጥቅዕ ዝነበረ ህዝቢ። ኣብ እስራኤል ኩነ ኣብ ካልኣት ሃገራት ዝገብሮ ዘለኹ ፍርዲ፡ እነ እግዚአብሄር አምላኽ ምኒይዚ ኪፈልጡ እዮም ይብል እግዚአብሄር።

ሓ. ትንቢት ብዛዕባ ምላሽ ደቂ እስራኤል ናብ ነገር (ምዕ.33-48)

ናይቲ ኣብቲ ጊዜ እቲ ዝነበረ ምምላሽን ናይዚ ጊዜ እዚ ዘሎን ናይቲ ዚመጽእ ምምላሽን ዘጠቓለለ እዩ።

1. ብዛዕባ ንስሓን ምጥዓሰን። (ምዕ. 33)

• ድሕሪ ምዕናው ዮሩሳሌም ዝኾነ ጊዜ እዩ።

• ናብታ ሃገር ኪምለሱ ብጽድቂ ኪመላለሱ ከም ዘለዎም ይዛረብ።

2. ብዛዕባ እቶም ዘይእመናት ጓሶት ደቂ እስራኤል (ምዕ. 34)

• እግዚአብሄር ጓሶኦም ከም ዚኸውን ይነግሮም።

• ዳዊት ባርያይ ከተንስሓሎም እዩ ይብል፡ እዚ ንክርስቶስ ዘመልክት እዩ። ኣብ ቲ ዳሕራይ ዘበን ኪኸውን ዘለዎ ድማ እዩ።

3. ትንቢት ኣንጻር ኤዶም። (ምዕ. 35)

4. ብዛዕባ ምምላሶም። (አምላኽ ምእንቲ ቅዱስ ስሙ ኢሉ ቀጺዑ ኪመልሶም እዩ።) (ምዕ. 36)

5. ምምላሽ ደቂ እስራኤል ብተምሳል (ብምልክት) (ምዕ. 37)

• ቀዳማይ ተምሳል (1-14) (ዝነቐጸ ዓጻጽምቲ)

• ካልኣይ ተምሳል (15-28) (ተምሳል ክልተ ዕጩይቲ) ሓድነት ናይተን ዕጩይቲ ሓድነት ናይ እስራኤልን ይሁሩን የመልክት።

6. ምክልኻል ካብቶም ጸላእቶም (ድሕሪ ምርኮ) (ምዕ. 38-39)

• እቲ ቀንዲ ጸላኢ (38:1,2) (መስፍንን እታ ሃገርን)

- ኣብ ዛንታ ዘለዉ ሰባት እዮም (ዘፍ.10:2)

- መጀመርታ ሰፍራኦም ኣብዚ ሕጂ ሩስያ ተባሂሉ ዘሎ ምድሪ እዩ። ስለዚ ኣተራጉማኦ - ሮሽ-ሩስያ፣ ሚሴክ-ሞስኮ፣ ቱባል - ቶብላስ እትብሃል ከተማ። ኑማ መስፍን ሮሽ- ሓደ ዓብይ መራሒ ኪትንስእ እዩ። ገሊኦም ነዚ ዛንታ እዚ ሓሊፉ እዩ ይብሉ። ገሊኦም ድማ ብሕጂ ዚኸውን ነገር እዩ ይብሉ። በደሉ- ኣንጻር እስራኤል ስለ ዚትንስእ። ብኻልእ ኣዛራርባውን ንአምላኽ ኣንጻሩ ምልዓል እዩ። (ናይ ኮሚኒስት ፓርቲ ተምሳሌ እዩ።) (ጥ.4,5)

እግዚአብሔር ባዕሉ ከም ዚቐጽጥን ከም ዘመጽኦን ይዛረብ። ዓንቃሪብ እን ታይ እዩ፤ ዕላማ መውረራኡ ዚገልጽ እዩ። (ጥ.10) (ሃብትን፡ ጥሪትን ወ ዘተ ንምምራሽ) ስለዚ እዚ ዓንቃሪብ ተባሂሉ ንሩስያ ዚሰሕቦ ዘሎ፡ ሃብቲ እስራኤል እዩ ተባሂሉ ይንገር። ብመጽናዕቲ ካብ እተረገበ፡ ኣብ እስራኤል ዘሎ ሃብቲ፡ ካብ ኣብ ካልእ ክፍሊ ዓለም ዘሎ ሃብቲ ኣዝዩ ዝበለጸ እዩ። ኣብ ካልእ ክይከድካ ኣብ ምዉት ባሕሪ ጥራይ ናይ 1200 ቢልዮን ዚኣክል ጥሪት (ሃብቲ) ኣሎ ይብሃል።

- እዕሩሽ እቲ ጸላኢ፡- (ጥ.6)
 - ኣለቕኣም - ማሳማ
 - ጐሚር - ጀርመን ይትርጐም
 - ቶጎርማ - ቱርኪ
 - ፋርስ - ኢራን
 - ፋጥ-ልብያ-ኢትዮጵያ ገሊጻም ኣብ ዓረብ ዘሎ ክፍሊ ሃገር እዩ ይብሉ። ገሊጻም ግና እህ ሎሚ ዘላ ኢትዮጵያ እያ ይብሉ።
- ዚቃወማ ሃገራት- (ጥ.13) በዓል ዓባይ ብሪማንያ፡ ኦሚርካ፡ ወዘተ። (14-23) - ኣምላኽ ነቲ ዓብይ ጭፍራ ብብርቱዕ መቐጸዕቲ ከም ዚቐጽጥ። ንደቂ እስራኤል ከመይ ገይሩ ከም ዘድሕናምን እቲ መቐጸዕቲ ብመሳርያ ናይቲ ጸላኢ ኪጠፍእ እዩ ዚብሉ ኣለዉ። (ጥ.21) ገሊጻም ከኣ ኣምላኽ ባዕሉ ሃጽፍን በረድን ብምግባር ኪቐጽጥ እዩ ይብሉ። ገሊጻም ጸሓፍቲ ነታ ቤት መቐጸዕ (ሕጂ መስጊድ ናይ እስላም ዘላ) ኣብዚ ጊዜ እዚ ኪትህጽ እያ ይብሉ። (39:1-8) ቀጻሊ ናይ (38:14-23) እዩ።
- ድሕሪ እቲ ውግእ ብርቱዕ ምንቕጽሕ (ሕብረት) ዝኹነሉ እዋን እዩ ይብሉ።
 - ገሊጻም ግና መገዲ ናይ ጸረ ክርስቶስ ዚኸፍት እዩ ይብሉ። 39:9-16 ብዝሒ መሳርያን ብዝሒ ራሳታትን ይንገር።
 - ብዝሒ ናይቲ መሳርያታት ከም ነዳዲ ኮይኑ ንሸውዓተ ዓመት ከካይ ዶም እዩ። (ከም ዕጩይቲ ወይ ከኣ ንማካይንን ኣይሮፕላን ካልኦት ን ዚውዕል)
 - ዳርጋ ዞሉ ስራሕ ተዓጽዩ ንሸውዓተ ወርሒ ኣብ ምቕባር ራሳታት ጥ ራይ ግዚእም ኪውዳእ እዩ። (39:17-24) እቲ ራሳ ብኣሞራታት ከይ ተረፈ ክብላዕ ምዃኑ ይንገር።
- ርግጽነት ምምላስ ደቂ እስራኤል። (39:25-29) እዚ ሒዝናዮ ዘሎና ትርጉም ኣብ መንጎ ሽሕ ዓመትን ኣብ መንጎ ግዝኣት ጸረ ክርስቶስን ዘዘንበለ እዩ። ገሊጻም ግና ነዚ ጽሑፍ እዚ ምስ (ራእ ምዕ.16:12) ዘሎ የመሳሰልዎ። እዚእም ኣንጻር ኣምላኽ ዚለዓሉ ሰዓብቲ ናይ መላእ ዓለም እዮም፡ ኣብ ህዝቅኤል ዘሎ ግና ነቲ መራሒእም ዚሰዕቡ ገለ ውሑዳት ሃገራት እዮን። (ክፍሊ ናይ ዓለም) ኣብ ናይ ራእይ ዮሃንስ ኣርማጌዶን ምስ ተወድኦ

ክርስቶስ ዚነግሰሉ እዩ። ኣብ ናይ ህዝቅኤል ግና ድሕሪ እቲ ውግእ ደቂ እስራኤል ሃዲእም ዚነበሩሉ ጊዜ እዩ። ኣብ ናይ ህዝቅኤል ንምቕባር እቲ ራሳ ነዊሕ ዚወስድ ክኸሉ፡ እቲ ኣብ ራእይ ዘሎ ግና ናይ ኣጲር እዋን እዩ። በዚ ምኽንያት እዚ ሓደ ኪገብር ኣይክእልን እዩ ይብሉ። ገሊጻም ሰባት ከኣ ምስቲ ኣብ መውዳእታ ናይ ራእይ ዮሃንስ ዘሎ ጽሑፋት የመሳሰልዎ። (20:7-10) እዚ ከምኡ ኪኸውን ኣይክእልን እዩ። ይፈላለ እዩ። ኣብ ህዝቅኤል እቲ ውግእ ሃገራት ንዝተወሰነ እዩ። ኣብዚ ጽሑፍ ግና ኣብ ዝተፈላለየ ኣህጉራት እዩ።

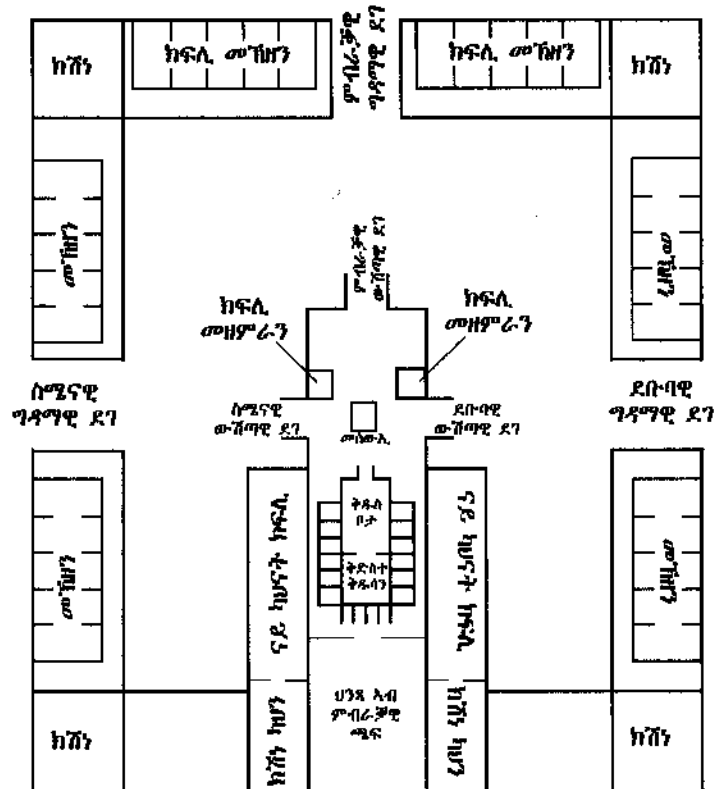
7. ተመሊሶም ብዛዕባ ቤት መቐጸዕ ዚገብርዎ ሃገራት የመልከት ንምትርጓሙ ብርቱዕ ዚብል እዩ። (ምዕ.40-48) እቲ ኣብኡ ዘሎ ትሕዝቶ ቤት መቐጸዕ ፍልይ ዝበለ እዩ። ርእይቶ፡- እዚ ኣብቲ እዋን ጸረ ክርስቶስ ዚህነጽ ቤት መቐጸዕ እዩ ዚብሉ ኣለዉ። ገሊጻም ግና ነቲ ኣብ ህዝቅኤል ዘሎን ኣብ (ራእይ 11) ዘሎን ብምውድዳር እዚ ኣይሰማማዕን እዩ ይብሉ። ገሊጻም ከኣ ኣብቲ ሽሕ ዓመት እዩ ዚብሉ ኣለዉ። ግናኹ እዚ ከኣ እቲ ስርዓት ናይ ብሉይ ኪዳን ኣብቲ እዋን እቲ ዝተፈጸመ ጽላሎት ስለ ዝኾነ ኣይሰማማዕን እዩ ይብሉ። ገሊጻም ከኣ ተምሳል ድኣ እዩ እምበር ሓንቲ ብሓንቲ ኪፍጸም ዘለዎ ሃገራት ኣይኮነን ይብሉ። እዚውን ናይ ርእሱ ጸገም ኣለዎ። ምኽንያቱ ኣብኡ ተሞሂቡ ዘሎ ደቀቕቲ ሃገራት ስለምንታይ ይወሃብ ይብሉ። ገሊጻም ከኣ እታ ሰማያዊት የሩሳሌም እያ ይብሉ። እዚውን ንርእሱ ጸገም ኣለዎ። እንተ በዚ እንተ ቡቲ ግና እቲ ኣብዚ እንርእዮ ደቂ እስራኤል ተመሊሶም ዝረኽቡዎ መንፈሳዊ በረኽት ከም ዘሎ እዩ።

- ብዛዕባ ቤት መቐጸዕ ዓቕና ይዛረብ(ምዕ. 40-43)
- እቶም መምለኹቲ።(ምዕ. 44)
- ሰፊሕ ዝኾነ ኣገልግሎት።(ምዕ. 45-46)
- እቲ ስፍራ ገሊጻም ቃል ንቃሉ ከም ዚኸውን ይብሉ ገሊጻም ከኣ መንፈሳዊ ትርጉም ይህብዎ። (ምዕ. 47-48)

ቤት መቐጸዕ ህዝቅኤል - መግለጺ

ህዝቅኤል መበል 40 ምዕ. ብዛዕባ እታ ቤት መቐጸዕ ብሰፊሑ ንድፋ ብራእይ ኣቐሚጥዎ ኣሎ። ብዛዕባ እህ መቐጸዕ እዚኣ ገሊጻም ክትርጐምዎ ከለዉ፡ እዚ ንድፋ እዚ እቲ ሰለላዊ ማሕተም (blue print) ናይታ ኣብ ሽሕ ዓመት ኣብ የሩሳሌም እትግለጽ መቐጸዕ እዩ ዚብሉ ከለዉ፡ ካልኦት ከኣ ነቲ ጽሑፍ ኣምልኹን፡ ብሓቂ ዘምልኹን መንፈሳዊ ተርጉም ድኣ እምበር ነቲ ንድፋ ብኣካል ኣብ ምድሪ ዚግለጽ ኣይኮነን ይብሉ። በዚ ሽኡ እዩ ኣብ 48:35 “ድሕሪ እህ መዓልቲ እዚኣ ሽኡ ስም እታ ከተማ፡ እግዚአብሔር ኣብኣ እዩ፡ ክትሰመ እያ” ዚብል።

ህዝቅኤል ብራሕይ ዝረአያ ቤት መቐደስ (ንድፊ)

ትንቢት ዳንኤል

(ራእይ መንግሥታት ምድሪ)

1. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዩ

ትርጉሙ ስሙ፡ አምላክ ፈራድየይ እዩ።

ቤተሰቡ (1:3)

- እንዳ ዓበይቲ ዓዲ (ጭዋታት)
- ወለዶ ነገስታት
- ብጊዜ ንእስነቱ አብቲ ቀዳማይ ምርኮ ዝሸደ እዩ። (605 ቅ.ል.ክ)
- ቅድሚ ህዝቅኤል 9 ዓመት አብ ምርኮ ነበረ።

ጠባዩ (1:8)

- ብእምነቱ ብርቱዕ ምንቕ ዘይብል ሰብ ነበረ።
- ብምኽንያት ሰግደቱ ከይፈርህ፡ እብ እምነቱ ደው ዝበለ ነበረ።
- ብሰላን ጥበብ ዝጠፍእ ሰብ አይነበረን።
- ምስቲ ጓና ህዝቢ እምነቱ ከየጥፍእ አብ ምምሕዳር ዝዋሳእ ነበረ።
- እብ ሃገር ጓና እሙን ኮይኑ ይነብር ነበረ።
- እብ ሃገር ጓና ኩይኑ ንህዝቡ እሙን ነበረ።
- ብዛዕባ ህዝቡ ይጸውም፡ ይጽሊ ነበረ።

አገልግሎቱ

- ብቲ ምሉእ ዓመታት ናይ ምርኮ አብኡ ነበረ።
- እብ ጊዜ ነብድነጻር፡ ቤልጥሻጽር (ባቢሎን ምሉእ ሓይሉ አብ ዝነበረ ሉ) ዳርዮሱ ሜዶን ቂርሰ ናይ ፋርስን ከም ናይ ፖለቲካ ሰብ ኮይኑ ይዓይ ነበረ።
- እቲ ዝዓበየ ስፍራ ምምሕዳር እብ ጊዜ ዳርዮስ ዝተዋህበ ሰብ እዩ። (እብ ልዕሊ ሰለስተ ራእስታት ከም ዘርእሶ ይፍለጥ)

- ከም መጠን ናይ ኣምላኽ ሰብ፡
- ፍቓድ እግዚአብሄር ኣምላኽን ንዘበናት ዚኸውን ተቐቢሉስ ከም ነብዩ፡ መጽሐፍ ከም ዝጸሓፈ።
- ስለ ህዘቡ ጸሎት፡ ጸም፡ ልማኖን ነበሮ።

ጸሓፊኡ፡ ገለ ርእይታታ ዳንኤል ጸሓፊ ናይዛ መጽሐፍ ከም ዘይኮነ ዘቐርብዎ ምኽንያታት እኳ እንተሎ ጸሓፊ እዛ መጽሐፍ ብመሰረት ክርስቶስ ኣብ ማቴዎስ 24፡15 ዘረጋግጸን፡ ህዝቅኤል ብዛዕባ ዳንኤል ዝጠቐሰን (ህዝ 14፡14, 20, 28፡3) ከምኡውን ባህሊ ኣይሁድን ክርስትያናትን ዳንኤል ምጻኑ የስምሩሉ። ኣብ ልዕሊ ተወሳኺ ናይ ካልኣት መረጋገጺ፡ ካብ ውሽጣዊ ትሕዝቶ እዛ መጽሐፍ ዳንኤል ብተደጋጋሚ ብቐዳማይ ኣካል ርእሱ ክጽውዕ ንርእኢ።

ጊዜ፡ ብ530 ቅ.ል.ክ ኣቢላ ተጸሕፈት

ቀንዲ ቃል፡ “እቲ ልዕሊ ኹሉ ዝኾነ”

ቀንዲ ጥቕሲ፡ (2፡20-22, 2፡44)

ዕላማ፡ ቀዳማይ ዕላማ መጽሐፍ ዳንኤል፡ ታሪኽ መንግስታት ኣህዛብ ዓለማዊ ምምሕዳረን ኣብ ትሕቲ ልዑላዊነት ፍቓድ ኣምላኽ ኣመልኪቱ፡ ጥፍኣተን ብመንጽር ርክበን ምስ እስራኤል የብርህ። ስለዚ ልዑላውነት ኣምላኽን መንግስቲን የንጸባርቕ።

II. ትንታኔ እታ መጽሐፍ

ሀ. ዛንታዊ ክፋል (1-6)

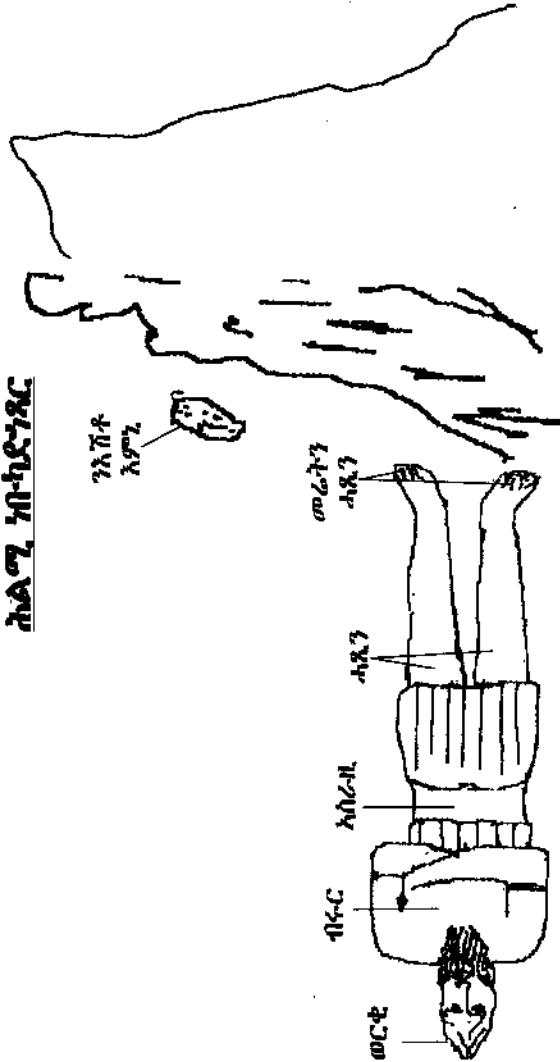
ለ. ትንቢታዊ ክፋል (7-12) ብሕልምን ብራእያትን ዝተሰነዩ እዩ።

ሀ. ዛንታዊ ክፋል (1-6)

1. ዳንኤልን ኣዕሩኸቱን ኣብ ከባቢ ቤተ መንግስቲ (ምዕ. 1)
 - ጊዜ ምርኮም (1፡1-2)
 - ኣብቲ ቀዳማይ ምርኮ
 - ኣብቲ ናይ ቤተ መቐደስ ኣቐሓት እተወሰደሉ።
 - ዳንኤልን ኣዕሩኸቱን ኣብ ባቢሎን ኣብ ናይ ትዕዝብቲ ጊዜ (1፡3-7)
 - ኣብ ቅድሚያ ንጉስ ኰይኖም ከገልግሉ ተመርጹ
 - ምግቦም ካብቲ ናይ ንጉስ ኪኸውን ተኣዘዘ።
 - ጊዜ ትዕዝብቶም ንሰለስተ ዓመት ኪኸውን ተመደበ
 - ኣሰማቶም ከእ ኪቐየር።
 - ተማሂሮም ነቲ ሃገር ኪመስሉ ተነግሮም።
 - ፈተና እም (1፡8-16)
 - ብምግቢ ተፈተኑ።

- ነቲ ፈተና ብምሕላን ተዓወትሉ።
- ዕድሚእም ካብ ደቂ 19 ዓመት ዚበዝሕ ኣይነበረን።
- ዓወት ናይ ሰለስተ ዓመት ፈተና (1፡17-21)
 - ኣብ ትምህርቶም እግዚአብሄር ደገፎም።
 - ካብ እግዚአብሄር ቀጥታዊ ምግላጽ ነበሮም።
 - ካብቲ ትጽቢት ዚተገብረሎም 10 ዕጽፊ በሊጸም ተረኽቡ።
- 2. ሕልሚ ነብካድነጸር (ምዕ. 2)
 - ጸገም ናይቲ ሕልሚ (2፡1-16)
 - ምርሳዕ ናይቲ ዝሓለሞ ሕልምን ትርጉሙ ንገሩኒ ዚብል ነበረ።
 - እቶም ጥበበኛታት ነቲ ሕልምን መፍትሒኡን ብዘይ ምፍላጦም ኪቐተሉ ተመሓላፈ።
 - ዳንኤል ንኺፈትሖ ጊዜ ሓተተ።
 - ምፍታሕ እቲ ጸገም (2፡17-24)
 - ናይ ጸሎት ገድሊ ነበሮ።
 - ኣርባዕቲእም ናብ ኣምላኽ ቀረቡ።
 - ጉይታ ከእ መልሲ ሃቦም።
 - ምግላጽን ትርጉምን ናይቲ ሕልሚ (2፡25-45)
 - ምግላጽ እቲ ምስሊ (ጥ.26-36)
 - ትርጓሜኡ (ጥ.37-45)
 - ወርቂ - መንግስቲ ባቢሎን
 - ብሩር - መንግስቲ ሚዶ ፋርስ
 - ነሓሲ - መንግስቲ ግሪኽ
 - ሓጺን - መንግስቲ ሮሜ
 - ሓጺንን ሓመድን - መንግስቲ ጸረ-ክርስቶስ
 - ንእሽቶ እምኒ - መንግስቲ ጉይታና የሱስ ክርስቶስ
- ክብረት ናይ ዳንኤልን ኣዕሩኸቱን 2፡46-49
- 3. ፈተና እቶም ሰለስተ እብራውያን (ምዕ. 3)
 - መንቀሲ ፈተናእም (3፡1-7)
 - እቲ ምስሊ ግሉጽ መንነቱ ናይ መን መልክዕ ከም ዝነበረ ፍሉጥ ኣይኮነን። (ምናልባት ናይ ነብካድነጸር ወይ ናይ ጣኦት)
 - ዕላማኡ ዙሎም ሽመኛታት ኪሰግዱሉ እዩ።
 - ክሲ እቶም ከለዓውያን (3፡8-12)
 - ቍጥጥ ናይቲ ንጉስ (13-19)
 - ምድሓን እቶም ሰለስተ (20-27)
 - ካብቲ ዝተዳለወ ሓዊ ብተኣምራታዊ መገዲ እግዚአብሄር ኣውጽእም። እቲ ራብዓይ ሰብኣይ ከእ የሱስ ክርስቶስ ወዲ ኣምላኽ እዩ።
 - ጣዕሳ ናይቲ ንጉስ (28-30)
- 4. ሕልሚ ነብካድነጸር ብዛዕባ ሓደ ዓብዪ እም። (ምዕ. 4)

ሕልሚ ነብያዊነት

አምላክ እቅዱም ነቲ ዚመጽእ ዘበን ብሕልሚ ንጉሰ ባቢሎን ንጉሰ ነብያዊነት ገይሩ መወዳእታ መንግስታት ምድርን ግዝእት እቲ ዓብይ ንጉሰ የሰላን ይገልጹ፡		ትርጉሙ፡-	
1. ወርቃዊ ርእሰ	መንግስቲ ባቢሎን (606 ቅ.ል.ክ- 536 ቅ.ል.ክ)	መንግስቲ ሜዶ 4ርስ (536 ቅ.ል.ክ- 323 ቅ.ል.ክ)	መንግስቲ ሜዶ 4ርስ (536 ቅ.ል.ክ- 323 ቅ.ል.ክ)
2. ብሩር- ደረትን ቅልጽምን	መንግስቲ ሜዶ (323 ቅ.ል.ክ- 146 ቅ.ል.ክ)	መንግስቲ ሜዶ (146 ቅ.ል.ክ- 400 ድ.ል.ክ)	መንግስቲ ሜዶ (146 ቅ.ል.ክ- 400 ድ.ል.ክ)
3. አሰራዚ- ክብድን ሕጽን	ዝተሓወደ መንግስታት ካብእን መንግስቲ ጸረክርስቶስ ትትንሰላ	መንግስቲ ክርስቶስ	መንግስቲ ክርስቶስ
4. ሐጺን መሪትን- አጸብሶ			
5. እተፈንቀለት እምኒ			

እዚ ሕልሚ እዚ ብምኸንያት ትዕቢትን ልማኖን ናይ ነብያዊነት ዘመልከት ሕልሚ እዩ።

- ምስክር ነብያዊነት (1-3) መእተዊ።
- ነብያት ዘመረቁ ሕልሚ (4-9)
- እቲ ሕልሚ (10-18)
- ትርጓሜ እቲ ሕልሚ (19-27)

ሸውዓተ ዘበናት - ፍሉጥ አይኩነን። ገሊጻም ሸውዓተ መዓልቲ ይብሉ። ገሊጻም ከእ ሸውዓተ ዓመት ይብሉ። እቲ ናብ እንሰላ ምልዋጡ - ቃል ንቃሉ ናብ እንሰላ ምልዋጥ ዘይኩነስ ከም ጽሉል አብ መንጎ እንሰላታት ምንባር ማለት እዩ።

- ፍጻሜ እቲ ሕልሚ (28-33) እቲ ሕልሚ ድሕሪ 12 ወርሒ (ድሕሪ ዓመት) ተፈጸመ።
- ንስሓን ምሕዋይን ናይቲ ንጉስ 34-37 ትምህርቱ እዚ እዩ። ምውጻቕን ምትንሳን ናይ መንግስታት ብኢድ አምላክ ምዃኑ ይርእዞ።

5. አወዳድቃ ቤልሻጽርን ባቢሎንን (ምዕ. 5)

መወዳእታ ናይታ ዓባይ መንግስቲ ባቢሎን ማለት እዩ።

- ዓባይ በዓል (ጽንብል) ናይ ቤልሻጽር። (1-4)
- ጽሕፈት ኢድ አብ መንገድ (5-12) ኣብዚ ጊዜ እዚ ነብያዊነት አሪጉ ጥራይ ነበረ። ስለዚ እቲ ቀዳማይ ንሱ ኪኸውን ከሎ ካልኣይ ቤልሻጽር ባልላይ ከእ እቲ ነቲ ሕልሚ ዝፈትሖ ሰብ ማለት እዩ። (ጥ.7)
- ትርጓሜ እታ ጽሕፍትን ንባባን። (13-28)
- መወዳእታ ኣይሊ መንግስቲ ባቢሎን (29-31) በታ ለይቲ እቲአ ምባሉ እቲ ንጉስ ዝሞተላ ማለት እያ። ግናኽ ምናልባትውን እታ መንግስቲ ኸዑ አይተታሕዘትን ኪትኸውን ዝከኣል እዩ።

6. ዓንኤል አብ ጉድጓድ አናብስ (ምዕ. 6)

- ንጉስ ዳርዮስ ንዓንኤል አብ ስልጣን ኪገብር ሓሰበ። (1-3)
- ተንኮል ዚመልእ ሓሳብ እቶም መዓንንቲ (4-9)
- ጽንዓት ዓንኤል አብ ጉድጓድ አናብስ (10-17)
- ምንዋጽ ናይቲ ንጉስን ምውጻእ ናይ ዓንኤልን። (18-24)
- አምልኮ ንጉስ ዳርዮስ ነቲ ሰማያዊ ንጉስን አዋጁ ንአምላኽ ንምኽባርን። (25-28)

ለ. ትንቢታዊ ክፋል (7-12 ምዕ.)

1. ራእይ ዓንኤል ብዛዕባ እቶም አርባዕተ አራዊት (ምዕ. 7)

- እቲ ራእይ (1-14)
 - ብዛዕባ እቶም አራዊት (1-8)
 - ጥንታዊ ዝመዓልቲን ዝፋኑን (9-12)
 - ራእይ ናይ ወዲ አምላኽ ዚመስል (13-14)
- ትርጉም ናይቲ ራእይ (15-28)

- ብዛዕባ እቶም ኣርባዕተ ኣራዊት (15-18) ኣርባዕተ ዓበይቲ መንግስታት እዮም። እዚ ምስቲ ነቡካድነጻር ዝረእዮ ኣርባዕተ መንግስታት ዚሰማማዕ፡ ባቢሎን፡ ሜዶፋርስ፡ መቐዶንያ (ግሪኽ)፡ ሮሜ።
- ብፍላይ ብዛዕባ እቲ ራብዓይ ኣራዊት (19-28) ብዛዕባ መንግስቲ ሮሜ።

- ብርቲዕን ሓያልን መንግስቲ እዩ።
- ዓሰርተ ኣቕርንቲ (ዓሰርተ ኣጻብዕ) መቐጸልታ ናይቲ ኣራዊት እዩ።

ካብተን ዓሰርተ ድማ ካልእ ቀርኒ ወጸት፡ ድሕሪ መንግስቲ ሮሜ ዝቈመት መንግስቲ ካልእ ዓባይ መንግስቲ ኣይተንስኦትን ግናኹ ጸሓፍቲ ከም ዚብል ዎ እተን ዓሰርተ መንግስታት ተሓባቢረን ንመንግስቲ ሮሜ ኪትበራበር ኪገብርዎ እዮም። እታ ንእሽቶይ ቀርኒ እቲ ንጉስ እዩ። (እዚ ንሕብረት ኣውሮጳ ዘምልክት እዩ ይብሉ።) እቲ ዘመን ዘመናት ፈረቃ ዘመናትን፡ ነቲ ሰለስተን ፈረቓን ዓመት ምጭናቕ ናይ ኣይሁድ እዩ ዘመልክት።

2. ራእይ ዳንኤል ብዛዕባ ክልተ ኣንስላታት (ምዕ.8)

- እቲ ራእይ (1-14)
 - ድዑል (1-4)
 - ድቤላ (5-8)
 - ራእይ ናይታ ንእሽቶ ቀርኒ (9-14) ካብ መንጎ እተን ኣርባዕተ
- ትርጉም ናይቲ ራእይ 15-27
 - እቲ ተርጓሚ 15-18
 - እቲ ትርጉም 19-27
 - እቲ ድዑል - መንግስቲ ሜዶንን ፋርስን እዩ።
 - እቲ ድቤላ - መንግስቲ ግሪኽ እዩ።

እታ መንግስቲ (ቀርኒ) ምስ ተሰብረት ኣብ ትሕቲ ኣርባዕተ ጀነራላት ኮነት፡

1. መቈዶንያ
2. ንእሽቶ ኤስያ
3. ሶርያ
4. ግብጺ

ገሊጻም ብዛዕባ ዝሓለፈ እዩ ይብሉ። ኤፒፋኖስ ናይ ሶርያ ጨካን ንጉስ ነበረ ይበሃል። ኣብ ቤት መቐዶንያ ናይ ኣይሁድ ሓሰማ ሓረደ። በዚ ምክንያት እዚ ኣይሁድ ቃልሲ ኣልዓልሉ። እዚ ከኣ ነቲ ናይ ጸረ ክርስቶስ ተምሳል እዩ ይበሃል። ሰለዚ ገሊጻም ካብዘን ኣርባዕተ መንግስታት እዩ ዚመጽእ ይብሉ። ዝኾነ ኮይኑ እዚ እውን እንተኾነ ኣብ ትሕቲ መንግስቲ ሮሜ ዘሎዎ ቦታ እየን። እቲ ኣብ ሻብዓይ ምዕ. ዘሎ ጸረ ክርስቶስ ምስቲ ኣብ (ራእይ ዮሃንስ ምዕ.13:5) ዘሎ ይመሳሰል።

3. ራእይ ዳንኤል ብዛዕባ ሰብዓ ሰሙን (ምዕ.9:1-27)

- ዳንኤል ናይ ኤርምያስ ናይ ምርኮ ዘበናት ዮዘኻኸር 1-2
- ጸሎት ዳንኤል (መፈጸምታ ናይተን ሰብዓ ዓመት ምርኮ ምስ ረኣየ ብመስዋእቲ ናብ ኣምላኽ ቀረበ።) (3-19)
- ነቲ ምላሽ ጸሎቱ ሒዙ ዝመጸ ልኡኽ (20-23)
- እተን ሰብዓ ሰሙን ጥ.24 - ንምንታይ እተን ሰብዓ ሰሙን ከም እተዋህባ።
- ዝርዝር ናይ ሰብዓ ሰሙን - 7 ሰሙን፡ 62 ሰሙን፡ ሓደ ሰሙንን 7 ሰሙንን 62 ሰሙንን - ካብ ዮሩሳሌም ዝተሓደሰትሉ ክሳብ ዋት እቲ መሲህ። (ኣንቲ ሰሙን 7 ዓመት) ኣብ ኣንቲ ሰሙን ሸብዓተ ዓመት። መሰረት ናይቲ ሸውዓተ ዓመት ጸበባ እዩ። እታ ኣንቲ ሰሙን ነዚ ናይ መዋእል ቤተ ክርስቲያን ሰጊራ ብድሕሪሉ ዘሎ ዘበን እተመልክት እያ።

4. ራእይ ዳንኤል ብዛዕባ ዓብዪ መከራ (ምዕ. 10)

- እቲ ጊዜ (10:1)
- ኣብ ጸምን ኣብ ጸሎቱን ከሎ (10:2,4)
- ነቲ መልእኽቲ ሒዙ ዝመጸ (10:5-21) ገሊጻም ካብቶም ሓያላት መላእኽቲ እዩ ክብሉ ከለዉ ገሊጻም ከኣ ክርስቶስ እዩ ይብሉ። ነቲ ቃልሲ፡ ምስ ርኽሳት መናፍሶቲ ናይቶም ነገስታት እዩ ይብሉ። ሚካኤል መልእኽ ብፍላይ ልኡኽ ናይ ኣይሁድ እዩ

5. ራእይ ነገስታት ደቡብን ሰሜንን (ምዕ.11-12:4)

- እቲ ውግእ ነቶም ኣብ ምርኮ ዘለዉ ህዝቢ ከይተረፈ ከም ዚትንክፍ ብድሕሪ እዚ ኹሉ ውግእ ግና ብሰላም ዚምለሱሉ ጊዜ ከም ዘሎ ይዛረብ።
- ነገስታት ፋርስ (11:2)
- ኣለክሳንደር ዓብይን ምክፍፋል መንግስቱን (11:3,4)
- ውግእ ኣብ መንጐ ንጉስ ደቡብን ንጉስ ሰሜንን
 - መንግስቲ ደቡብ - መንግስቲ ግብጺ (ቶሎሚ)
 - መንግስቲ ሰሜን - መንግስቲ ሶርያ (11:5-20)
- መስገማቲ ኣይሁድ ብኣንጠዮቕስ ኤፒፋኖስ (11:21-35)
- ሰኢሊ ናይ ጸረ ክርስቶስ (11:36-12:4) ኣብ ኣንጠዮቕስ ኤፒፋኖስ እዚ ሰኢሊ እዚ ሰለ ዘይተፈጸመ ነቲ ናይ መወዳእታ ናይ ጸረ ክርስቶስ ዘመልክት እዩ። ሰቓይ ደቂ እስራኤል መፈጸምታ ዝኾነሉ እዩ።

6. መደምደምታ (ምዕ.12:5-13)

- ኣብቲ ናይ ሰለስተ ዓመትን ፈረቓን ዚኸውን ጸበባ እዩ።
- ወተሃደራት ጸረ ክርስቶስ ናብ ኣርሜኒያን ዚሰለፍሉ ጊዜ ናብ ኣርሜኒያን ምኻድ።
- ናይ (12:4) ካብ ምዕ.6 ንዓሕራይ ናይ ራእይ ዮሃንስ ተገሊጹ ኣሎ። (ምግእ እቲ ምስጥር)

$$7 + 62 + 1 = 70$$

ምዓላዊ ክርስቶስ	1ተብ 17-10 ራሕ 19:11-21		ወክ 14:4.5
30 ድ.ል.ክ ስቅለት	69 ሰሙን	62 ሰሙን	49 ዓመት ክብሩ ዓመ ምህናጽ የሩሳሌም ከ 3-6
445 ቅ.ል.ክ	7 ሰሙን	434 ዓመት ክብሩ መሲህ መስፍን ዓፃ 9:25-26 ወክ 9:9 ማቴ 21:1-11	አብ መንጎ 69-70 ሰሙናት ንዳንኤል ዘይተገለጸሉ ዘመን
ምዓላዊ ክርስቶስ	መበል 70 ሰሙን	31/2 ዓመት	42 ለዋርሕ
ምዓላዊ ክርስቶስ	31/2 ዓመት	1280 መዓላትታት	ወክ 14:4.5

70 ሰሙናት ናይ ዳኒኤል ዓፃ 9:24-27

69 ሰሙን ናይ ዳንኤል

ነፍሱ ወክፍ ሰሙን ሾብዓተ መዓልቲ፡ ሾብዓተ ዓመት ከአ ተመልክት። ዳንኤል ነተን 69 ሳምንቲ አብ ክልተ መጃሉ ይዛረበለን፡ በዚ መሰረት ከአ 483 ዓመት የመልክታ ማለት እዩ።

$$ሀ. 7 ሰሙን - 7 \times 7 = 49 \text{ ዓመት}$$

$$ለ. 62 ሰሙን - 62 \times 7 = 434 \text{ ዓመት}$$

$$69 \text{ ሰሙን ካብ ምህናጽ የሩሳሌም ክብሩ ስቅለት ክርስቶስ ዘመቻለለ እዩ።}$$

49 ዓመት $7 \times 7 = 49$	434 ዓመት $62 \times 7 = 434$
ዓማያዊ ምህናጽ የርሳሌም	ነቲ መስፍን መሲህ ዓፃ 9:25-26 ፣ ማቴ 21:1-11

$$49 + 434 = 483 \text{ ዓመት}$$

69 ሰሙን ናይ ዳንኤል

እተን ሰብዓ ዓመት ናይ ምርኮ ካብ 606 ቅ.ል.ክ ክብሩ 536 ቅ.ል.ክ ዘሎ ጊዜ ሽይት ካብ ምርኮ ምምላሰ ከአ

- ቀዳማይ ብዘሩባቢል (536 ቅ.ል.ክ)
- ካልኣይ ምስ እዝራ (458 ቅ.ል.ክ)
- ባልሳይ ከአ ከምያ ብ445 ቅ.ል.ክ ተመልሰ።

እምበኣር ካብ የሩሳሌም ክትህጽ ዝተባህለሉ ጊዜ 445 ቅ.ል.ክ ክብሩ እታ ክርስቶስ ዝተሰቅለላ ዘሎ ንውሓት ጊዜ ነተውዕሉ፡ ብአቋጽጽራ ዳንኤል 483 ዓመት እዩ።

ካብ መጋቢት 14, 445 ቅ.ል.ክ ክብሩ ሚያዝያ 2, 30 ድ.ል.ክ ዘሎ ዓመታት ንምስትውዓሉ ከም ዚሰብዑ ዓውደ አዋርሕ ተገንዝብ።

- 'ካንደር ደር' 360 መዓልቲ አብ ዓመት ይቆጽር (ነብያታዊ አቋጽጽራ)
- 'ዓውደ አዋርሕ ጸሓይ' 365 መዓልቲ አብ ዓመት (ጸሓያዊ አቋጽጽራ)
- 'ዓውደ አዋርሕ ወርሒ' 354 መዓልቲ አብ ዓመት (ወርሓዊ አቋጽጽራ)
- 'ዓውደ አዋርሕ ጁልያ' 365 1/4 መዓልቲ አብ ዓመት (ብአቋጽጽራ ጸሓይ)

ዘፍ 7:11-24, 8:34 እተን ሓሙሽተ አዋርሕ ብ150 መዓልቲ ተገምጊመን አለዋ። በዚ ምዝንያት ንሓሙሽተ እንተተመቅለት፡ ንሓንቲ ወርሒ ብ30 መዓልቲ ምቕጽር ማለት እዩ። ስለዚ በዚ አቋጻጽራ ማለት ብነብያታዊ ዓውደ አዋርሕ እንተድኣ ኮይኑ፡ እተን 483 ዓመት ካብታ ዮሩሳሌም ክትሕደስ እያ ዝተባህለላ ጊዜ ጀሚሩ ክሳብ ቀዳማይ ምጽኣት እቲ መሲህ፡ ካብ መጋቢት 14, 445 ቅ.ል.ክ. ክሳብ ሚያዝያ 2, 30 ድ.ል.ክ. 483 ዓመት ኣሎ።

ካብ መጋቢት 14, 445 ቅ.ል.ክ. ክሳብ ሚያዝያ 2, 30 ብዓውደ አዋርሕ ጸሓይ፡ 476 ዓመታት ይኸውን። በዚ ዓውደ አዋርሕ እዚ ከኣ ዓለም ትቐጽር ኣላ።

ናይ 476 ዓመት ንመዓልቲ ክንረክብ $476 \times 365 = 173,740$ መዓልታት ይኸውን።

ኣብ ነፍሲ ወከፍ አርባዕተ ዓመት ሓንቲ መዓልቲ ትምላእ፡ ማለት

$$476 \div 4 = 119 \text{ መዓልቲ ከኣ ኣብ 476 ዓመት።}$$

ስለዚ $119 + 173,740 = 173,859$ መዓልታት ኣብ ኣብ 476 ዓመታት

ኣብ መንጎ መጋቢት 14ን ሚያዝያ 2 ን ዘሎ ፍልልይ 20 መዓልቲ እዩ። እዚውን እንተተደመረ

$$173,859 + 20 = 173,879 \text{ መዓልታት ይኸውን።}$$

እዚ መዓልታት ብአቋጻጽራ ዓውደ አዋርሕ ጸሓይ (solar calander)

ናብ ዓውደ አዋርሕ ነብያት (calander year) እንተተቐየረ

$$173879 \div 360 = 482.99 \text{ ዓመት ይኸውን። ኣጸጋጊዕካ 483 ዓመት እዩ}$$

ስለዚ ካብታ ዮሩሳሌም ዳግማይ ክትህነጽ እያ ዝተባህለላ ክሳብ መሲህ መጽሐ-ዝቕተል 483 ዓመት ኣሎ። ብናይ ዳንኤል አቋጻጽራ ሳምንታት እንተተቐጸሩ $7 + 62 = 69$ ሰሙን

ነፍሲ ወከፍ ሰሙን ሾብዓተ መዓልቲ፡ ነፍሲ ወከፍ መዓልቲ ሓደ ዓመት ብምግባር፡ $69 \times 7 = 483$ ዓመት ማለት እዩ።

እተን 62 ሰሙን ድሕሪ ምህናጽ ዮሩሳሌም ከምሓውን ደድሕሪ እቲ መወዳእታ ነብዪ ሚካያስ ብ37 ቅ.ል.ክ ማለት 400 ዓመት ኣቢሉ ክሳብ ዮሃንስ መጥምቕ ዚመጽእ ናይ ጸልማት ዘበን ተባሂለን ተጸዊዐን ኣለዋ።

መወዳእታን ከኣ ነቲ መሲህ ብምንጻግ ብ30 ድ.ል.ክ ሰቐልዎ።

ትንቢት ሆሴእ (ናይ ፍቕሪ ዓውት)

1. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዪ

ትርጉም ስሙ ሆሴእ ማለት “ድሕነት” ማለት እዩ።

ዛንታ ህይወቱ/ሕፃኑ፡

- ንጐሚር ዓል ዲበላይም ኣመንዝራ ሰበይቲ ተመርዓወ (1:2-3)
- ኣስማቶም መልእኽቲ ዘለዎ ሰለስተ ቁልዑ ወለደ።
 - ይዝርኤል - (ምዝራው ወይ ምብታን)
 - ሎሩሐማ - (ምሕረት ኣይገብርን)
 - ሎዓሚ - (ህዝበይ ኣይኮንኩምን)
- ብዛዕባ መርዓኡ ሰለስተ ዝተፈላለዩ ትርጉማት ይወሃብ።
 - ብትእዛዝ ኣምላኽ ኣመንዝራ ዝኹነት ሰበይቲ እዩ ተመርዖዩ ዚብሉ ኣለዉ።
 - ገሊጻም ከኣ ከም ዛንታ (Allegories) ገይሩ እተነግረ እምበር ሓቂ ኣይኮንን ይብሉ።
 - መብዛሕትኦም ሆሴእ ንጐሚር ብንጽህናኦ ተመርዖዩ ደሓር ከም ዝወደቐት ጌርምውን ይትርጉምዎ እዮም።
 - ዛንታ ህይወት ሓፃሩ ከም እስራኤልን ኣምላኽን ዘለዎም ሕብረት ገይሩ የቐርቦ።

ጠባዩ፡

- ህጹኡ፡ ፈቃር፡ ትኩር መንእሰይ ነይሩ።
- ኣብቲ ጊዜ ዓሂ ዝመልኦ ከይተረፈ፡ ንኺገበ ፍቓደኛ ነብዪ ነበረ።

ቦታ ሰሚናዊ መንግስቲ እስራኤል

ጊዜ አገልግሎት 750-725 ቅ.ል.ክ አበሉ።

አብ ግዜ ምስራ ነብያት፡ ኢሳይያስ፡ አሞጽ፡ ሚክያስ

ቀንዲ ቃል፡ ፍቕሪ አምላኽ ንእስራኤል

ቀንዲ ጥቕሲ፡ (4:1, 11:7-9)

ፅላግ፡ ዘይተአማንነት እስራኤልን ፍቕሪ እቲ እሙን አምላኽን ብምልካት እስራኤል ካብ ምንዝርን ክትምለስ ይዕድም።

II. ዘነታት እቲ ዘመን

ፖለቲካዊ

- እብቲ መጀመርታ ዝተነበዩሉ ጊዜ፡ እታ ሃገር ብሃብቲ ብልጽግቲ ነበረት።
- ብዘበን የሮብዓም 2ይ (አብዚ ጊዜ እዚ) አሶር ካብ ወረራ አዕሪፋ ነበረት።
- ብዘበን 2ይ የሮብዓም እስራኤል ዶቦም ከም ዘምለሉ ይንገር (2ይ ነገ. 15:23-27)
- አብ ጊዜ ንጉስ ህዝቅያስ ዓብዪ ውድቀት ናይ መንግስቲ ነይሩ (ምዕራፋት 2ይ ነገ. 15-18)
- ትውክልቶም አብ አሶርን ግብጽን ነበረ (7:11)
- ገላ ስብከት ናይ አሞጽ፡ አብዚ ጊዜ እዚ ተፈጸመ።

ግሕበራዊ

- አዝዩ ዝተበላሸወን ዝወደቅን ግሕበራዊ ናብራ ነይሩ።
- ጭቆና ሰብ ሰልጣን አብ ልዕሊ ድኻታት።
- ካህናት ስርሖም ዝረስዑሉ እዋን ነይሩ።
- ብሓፈሻ እቲ ህዝቢ አብ አዝዩ ዓሚቕ ሓጢአት ዝወደቐ ነበረ። (4:2)

መንፈሳዊ/ሃይማኖታዊ

- ንበዓላትን ጣኦትን ምስጋድ ግንን ነበረ።
- አብ በረኽቲ ምስጋድ ገኒኑ ነበረ።
- ነቲ ኪዳን እግዚአብሄር እሙናት ኣይነበሩን። (8:5-7)

III. ትንታኔ እታ መጽሓፍ

ነዛ መጽሓፍ ክትጥርንፋ ኣዝዩ ሓያል እዩ፡ ሓደ ሰብኣይ ከምዚ ኢሎም ኣለዉ "አብ ብሉይ ኪዳን ከም ሆሴእ ገይራ ትዕግስቲ እትሓትትን፡ ትዕግስቲ፡ ዓስባ ዝረኽበ ትሉን መጽሓፍ የልቦን።"

ኣብዛ መጽሓፍ እዚኣ ካብ እንረኽቦም ነጥብታት፡

- እታ ሃገር ካብ አምላኽ ምርሓቅ/አመንዝራ ከም እትብሃለት (1:2-2:13)
- ዓስቢ ናይዚ ከምዚ ዝበለ ሓጢአት መፈጸምታኡ (1:4-9)

- እቲ ዘይሕለፍ ፍቕሪ አምላኽ ነታ ካብኡ ተፈቲሓ ዝኸደት (2:14)

ረቅቕ ትንቢት ሆሴእ

1. ሆሴእን ዘይእምንቲ በዓልቲ ቤቱን (1,3 ምዕ)
 - ኪዳና ዘጥፍአት ሰበይቲ (1:1-9)
 - ዘይተአማንነት እስራኤል (1:10-2:23)
 - እሙን በዓል ቤት (ምዕ. 3)
2. እግዚአብሄርን ዘይእሙናት እስራኤላውያንን (ምዕ. 4-14)
 - መልክዕ ካህን መልክዕ ህዝቢ (ከምቲ ካህን ከምኡ ከኣ እቲ ህዝቢ) (4:1-5:7)
 - እስራኤል ፍርዳን ምኽንያቱን (5:8-6:6)
 - ምስክር ናይ ታሪኽ (6:7-7:7)
 - ፖለቲካዊ ዘይተአማንነት እስራኤል (7:8-8:14)
 - ውድቀት ሃገርን ሃይማኖትን (9:1-9)
 - መበቐል ሓጢአት (9:10-17)
 - ሰለስተ ሰእልታት ናይ ዚመጽእ ፍርዲ (ምዕ. 10)
 - አባታዊ ፍቕሪ (11:1-11)
 - ሓሶት እስራኤልን ዘይተአማንነታን (11:12-12:14)
 - ፍጹም ጥፍአት እስራኤል (ምዕ. 13)
 - ዕውቲ ፍቕሪ (ምዕ. 14)

ብሪስ (Brice) ዝሃቦ ትንታኔ ኣብዛ መጽሓፍ እዚኣ ብኸምዚ ዚስዕብ ኣስፈርዖ ኣሎ።

1. ሓጢአት ኣንጻር ተአማንነት (1:2-3:5)
2. ሓጢአት ኣንጻር ሓቅነት (4:1-6:11)
3. ሓጢአት ኣንጻር ቃል ኪዳን (7:1-13:16)
4. ናይ መወዳእታ ልመና (14:1-9)

እስራኤል ክትወድቅ ምኽንያት ዝኾነ ሓጢአት

- ዋሕዲ ፍልጠት (4:6,11) "ህዝበይ ስኣን ፍልጠት ይጠፍእ።"
- ትዕቢት (5:5) "ትዕቢት እስራኤል ኣብ ገጽ ይምስክር።"
- ጽኑዓት ዘይምኳን (6:4) "ሰናይኩም ከም ደበና ብጊሓት፡ ከምቲ ኣንጊሁ ዚጠፍእ ኣውሊ እዩ።"
- ዓለማዊ ምኳን፡ (7:8) "ኤፍሬም ምስ ህዝብታት ይጸናበር ነበረ።"
- ብልሽውና (9:9) "እዕሚቆም ተበላሸዉ።"
- ምኽዳዕ (ዕልወት) (11:7) "ህዝበይ ካባይ ንምኽዳዕ ልቡ ተሰቕለ።"
- ጣኦታት (13:2) "ሕጂ ከኣ እናወሰኹ ከዱ።"

ነቢዩ ጥቅሚ ዘለዎ ትምህርቲ

- ንካልኣት ንምድሓን ብቐዳምነት ሰቓይ ይሓትት።
- ሓደ ሰብ ብዛዕባ ፍቕሪ ብምስምዑን ብትምህርትን ኪርድላ ኣይከእልን እዩ።
- እታ እትሰቅ ፍቕሪ ጥራይ እያ፤ እተድሕን ፍቕሪ እትኸውን።
- ክርስቶስዊ ፍቕሪ ጌተሰማኔን ጎልጎታን እየን።
- እቲ ናይ ሓቂ ፍቕሪ፡ ሰቡር መንፈስ ዘለዎ ፍቕሪ እዩ።
- እቲ ዝግበየ ሓጢአት፡ ምሕጣእ ኣገጻር ፍቕሪ እዩ።
- “ዓሰቢ ሓጢአት ሞት እዩ”።

ትንቢት ዮሴል

(ፍርዲ እግዚአብሔር ኣብ ልዕሊ ሓጥያት)

1. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዩ

ትርጉም ስሙ ዮሴል ማለት እግዚአብሔር ኣምላኽ እዩ ማለት እዩ።

መግለጺ ስሙ “ናይ ምንቅቓሕ ነብዩ”

- ብዛዕባ ምውራድ መንፈስ ቅዱስ ዝተነበየ እዩ።
- ቅድሚ ምንቅቓሕ ምምጽኡ፡ ናብ ኣምላኽ ምምላስ (ንስሓ) ከም ዘሎ ገለጹ ዝሰበኸ ነብዩ ነበረ። (2:12-14፤ 1:14)

ወለደኡን ዓዳን

- ዮሴል ወዲ ሴቴኤል እዩ።
- እተወልደሉ ቦታ – ጽሑፍ የብልናን

ጠባዩ፡

- ነቲ ሓቂ ንምውጻእ ድሕር ዘይብል ነብዩ።
- ብዛዕባ ፍርዲ ኣምላኽ ኣግሂዱ ዚዛረብ ነብዩ።
- ንንስሓን ምሕረት ኣምላኽ ንምርካብን ነቲ ህዝቢ ትሕትና ዝመልእ ልመና የቐርበሉ (1:14, 2:12-14)

ጊዜ ዝተፈላለየ ርእይቶ፡

- ብጊዜ ዮሐስ 830 ቅ.ል.ክ ወይ
- ብጊዜ ኡዝያ 750 ቅ.ል.ክ ከይኩን ኣይተርፍን

ቦታ ኣገልግሎት፡ ምናልባት ደቡባዊ ደህ-ዳ

ኣብ ግዚኡ ዝበሩ ነብያት፡ ነብዩ ኤልያስ፡ ነብዩ ኤልሳእ

ኣብ ግዚኡ ዝበሩ ንዝነታት፡ ንጉስ ዮሐስ

ድርሺት

- እቶም ዓበይቲ እቲ ግሩም ዝኩነ ግብርታት እምላኽ ዝረሰው ይመስሉ (1:2)
- ኣብዚ ጊዜ እዚ እምላኽም ዝረሰው ሰኽራማት ዚመልእሉ እዩ ዚመስል
- እቶም ካህናት እቲ ዝግበእ መስዋእቲ ምቕራብ ሸለል ዝበልዎ ይመስል (1:13)
- ብሓፈሻኡ እቲ ህዝቢ ካብ እምላኽ ዘንበሉን ርሒቹን ነበረ። (2:12-14)

ቀንዲ ቃል፡ መዓልቲ እግዚአብሔር**ቀንዲ ጥቕሲ፡ (2:11, 28-9)**

ዕለማ፡ መዓልቲ እግዚአብሔር ብፍርዲ ከም እትመጽእን ካብኣ ንምምላቅ ብንሱሓ ናብ ጐይታ ክቐርቡ ይጽውዕ።

II. ውነታት እቲ ዘመን

ፖለቲካዊ ዘበኑ ርግጽኛ ሰለዘይኮነ እዚ እዩ ኢልካ ክትዛረብ ኣይከኣልን እዩ።

ግሕበራዊ/ ሃይማኖታዊ ኣብ ግሕበራዊ ናብራን ሃይማኖትን ግና ካብታ መጽሐፍ ካብ እንግንዘቦ ዝተባላሸወ ከም ዝነበረ እዩ።

III. ትንታኔ እታ መጽሐፍ**1. ኣቀራርባ**

- እታ መጽሐፍ 73 ጥቕሲታት ዘጠቓለለት እያ።
- ኣንቢብካ ክትርዳእ እትኸእል መጽሐፍ እያ።

2. ሓፈሻዊ መደብ ኣሰራርዓ

- ኣብ ክልተ ማዕረ ዝኾነ ክፍልታት ትክፈል
 - (1:1-2:17) ዮሴል ይዛረብ
 - (2:18-3:21) እግዚአብሔር ይዛረብ።
- ብሪስ (Brice) ከም ዝሃዕ
 - ምልክት ፍርዲ (1:1-2:11)
 - ጽውዓ ንንስሓ (2:12-17) ልመና
 - ራእይ ናይ በረኽት (2:18-3:21) ምሕዳስ ተሰፋ

3. ዝተኩሃነ ሓጢአት

- ሰኽራን (1:5)
- ግቡእ መስዋእቲ ሸለል ምባል (1:9)
- ካብ እምላኽ ምርሓቕ (2:12)

4. ቃላት ትንቢት ኣብዛ መጽሐፍ

- መዓልቲ ጴንጠቆስጦ (2:28)
- ካብ ምርኮ ምምላስ የሩሳሌምን ይሁዳን (3:1)
- ውድቀት ናይተን ኣብ ከባቢ ዝነበራ ሃገራት (3:4-8)
- መንግስቲ እቲ መሲህ (3:18)

5. ጥና መልእኽቱ**1) መዓልቲ እግዚአብሔር**

(ከም መዓልቲ ሓጐስን መዓልቲ ፍርድን)

ሀ. መዓልቲ እግዚአብሔር ንእስራኤላውያን (ከም መዓልቲ ፍርዲ)

(1) ብፖለቲካዊ መዳይ

- ቁጽሪ ዘይብሉ ህዝቢ ናብታ ሃገር ይድይብ ነታ ሃገር ከኣ የባድማ (1:6፡2:1-11)
- ርስቶም ንኻልኣት ይወሃብ (1:17)

(2) ብቑጣባዊ መዳይ

- ኣንበጣ ምስ ጭፍርኡ ነቲ እኽለ ይበልፖ (1:4,10)
- ተኽለ ወይኒ ይባድም (1:7)
- ዘይቲ ይቕምስል (1:10)
- ተፋሕን ኣም መርርን ይነቅጽ (1:12,19)

መግለጺ ሓዘኖም ነዚ ከምዚ ዝበለ ዓብይ ጉድኣት

"እወ ሓጐስ ካብ ደቂ ሰብ ነቐጽ" (1:12)

"ምግብ ካብ ቅድሚ ዓይንና ተወሰደ" (1:16)

"ዘርእ ኣብ ትሕቲ ድንኩል መሸመሸ" (1:17)

"ፌፋቶ ባዶ ኾነ መዓኸንውን ፈረሰ" (1:17)

"እተን መጓስ ቃህመማ" (1:18)

"መጓስ ኣባጊዕ ይስቀዖ" (1:18)

"ነቲ ኣብ በረኽ ዘሎ መጓስይስ ሓዊ በሊዕም" (1:19)

"ወሓዚ ማዖት ነጸፋ" (1:20)

(3) ብሃይማኖታዊ መዳይ

- ዚስዋእ መስዋእቲ ካብ ቤት እግዚአብሔር ጠፊኡ (1:9)
- መስዋእቲ ከቐርቡ ተኸልከሉ (1:13) ብጠቐላልኡ እቲ ግቡእ ሰግደት ካብ ቤት እምላኽ ጠፊኡ።

ለ. መዓልቲ እግዚአብሔር ኣብቶም ኣንጻር እስራኤል ዝኹኑ ሰባት (3:1-8)

• እግዚአብሔር ምስ ኣህዛብ ኣብ ፍርዲ ይኣቱ

• እግዚአብሔር ነቶም ዘይግቡእ መግዛእቲ ኣብ ልዕሊ እስራኤል ዝገበሩ ሕነ ይፈዲ።

ሐ. መዓልቲ እግዚአብሔር ከም መዓልቲ ዓወትን ሓጐስን (ኣብ ክፍሊ 5. ና ኡሳን ሓሳባት 3), 4) ተመልከት)

2) ምውራድ መንፈስ ቅዱስን ሳባቤትን

- ሲጋዊ በረኽት (2:18-27)
- መንፈሳዊ በረኽት (ምውራድ መንፈስ ቅዱስ) (2:28-30)

3) ምሉእ ግዝኣት እምላኽ ኣብ ምድሪ (እተን ሽሕ ዓመት) (3:9-21)

- መዓልቲ እግዚአብሔር ነቶም ሓዋኣን (3:9-17)
- መዓልቲ እግዚአብሔር ንጻድቃን (3:18-21)

4) መልሲ እግዚአብሔርን በረኽትን (2:18-32)

- ሲጋዊ በረኽት ነታ ሃገር የተስፍዋ (2:18-27፡3:16-21)

- መንፈሳዊ በረኸት ይሰጠዎ (ምውራድ መንፈስ ቅዱስ) (2:28-32)
- ምልአት ግዝአት መንግስቲ አምላኽ አብ ምድሪ (3:16-21)
- 5) ንምትርጓሙ ከቢድ ዝኾነ ቃላት
 - "አንበጣ ኩብኩብታን ጉደበን ሓሰኻን" (1:4; 2:1-11, 25) በበይኑ ዝኾነ ትርጉም ይወሃቦሉ፡-
 - ተምሳሌ Allegorical (figurative) እቲ አንበጣ ከም ተምሳሌ ሰራዊት ዓለም ናይ ውግእ ተምሳሌ፤ አንጻር እስራኤል ዚሰለፉን ዚወቱን እየም ኢሎም ይትርጉምዎ
 - ራእይ ጥፍኣተ-ዓለም (Apocalyptic) - እዚአቶም የኤል ነቲ አብ (ራእ ዮሃ. ምዕ. 9) ዘሎ እዩ ዘመልከት ይብሉ።
 - ክወጥ ወይስ ሃንታዊ (Actual or historical) እቲ አንበጣ ብርግጽ ከም ቃሉ እዩ። ነታ ምድሪ ከአ በረኸታ የጥፍእ መብዛሕትኦም መምሃራን ነዚኦ ይሰማምዑላ።
 - ብዛዕባ ጥፍኣት ይዛረብ (2:30-31) እታ መዓልቲ ከም መዓልቲ ጸልማትን መፍርሂትን፤ ወርሒ ናብ ደም ጸሓይ ድማ ከትጽልምት። እዛ ጥቕሲ እዚኦ ነቲ ድሕሪ ምውራድ መንፈስ ቅዱስ ዝኾነ ነገራት እዩ ኢሎም ይሕብሩ። ብ70 ቅ.ል.ክ የሩሳሌም።
 - ጆርጅ ኤል ሮቢንሰን (George L. Robinson) "ምሕረትን ፍርድን ኩሉ እዋን ጉኒ ንጉኒ ይኸዳ" ኢሎም ይዛረቡ።

6. ረቂቕ ትንቢት የኤል

- I. አርእስትን ጸሓፊን (1:1)
- II. ፍርዲ አብ ልዕሊ ይሁዳ (1:2-2:17)
 1. ጥፍኣት እታ ምድሪ (1:2-4)
 - ብአንበጣ (1:2-4)
 - ብኻልእ ሃገር (1:5-7)
 - ብሃጉ (ጥፍኣት) (1:8-12)
 - ብኸቕጺ (ድርቂ) (1:15-20)
 - ጸምጸም በረኻ ምኒን (2:1-3)
 2. ጥፍኣት ብምኸንያት ንስሓ የቋርጽ (2:4-11)
 - ብስቡር ልቢ ናብ አምላኽ ምምላስ (2:12-14)
 - ከም ሃገርን ህዝብን ምስቶም ካህናት ብምምልላስ (2:15-17)
- III. በረኸት አብ ልዕሊ ይሁዳ (2:18-3:21)

ትንቢት አሞጽ (ነብዩ ፍትሒ)

I. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዩ

ትርጉም ስሙ፤ አሞጽ ማለት "ጸር" ማለት እዩ።

ወለደኡን ዓዱን

- አቦኡ ፍሉጥ አይኮነን። ካብ ድኻ ቤተ ሰብ ስለ ዝመጸ።
- አብ ተቆዓ ይቐመጥ ነበረ። 9 ኪ. ሜትር ብደቡብ ቤት-ልሂም ከምኡውን 18 ኪ.ሜትር ብደቡብ የሩሳሌም።
- አብ በረኻ ዝተወልደን ዝዓበየን ስለ ዝነበረ ሕርፍፍ ዝበለ ናብራ ነበሮ።
- ካብ ቤተ-ሰብ ነብያት አይመጸን።

በባዩ ትሑትን ልምሉምን ግናኽ ተባዕ፡ ዘይፈርህ፡ አግሂዱ ዚዛረቡ ብርቱዕ ሰብ ነበረ። እዙዝን ጸር ነፍሳት ዚመልእ መንፈስን ነበሮ።

ወልቶዊ ታሪኹ ዝተዋህበ መረድኢ የልቦን።

ስርሑ ጓሳ እዩ ኔሩ።

ጽውዓኡ

- አሞጽ ፍልይ ዝበለ ወግዓዊ ምድላው ናይ ስብከት አይነበሮን። ብትውልዱ ነብዩ አይነበረን ወዲ ነብዩውን አይኩነን። (7:14-15)
- እግዚአብሂር ባዕሉ ካብ ምእራይ ዳዕሮን ካብ ምኽብብብ መጓሰ አባጊዕን ወሲዱ ንእስራኤል ተነበየሉ በሎ። (7:14-15)
- ጥበብ አሞጽ መልእኽቱ አውራ ንእስራኤል ነበረ። ግናኽ በተን ጉረባብቲ ሃገራት ጀመረ።

ጊዜ ብ760 ቅ.ል.ክ. አቢሉ ይኸውን።

ቦታ አገልግሎት አብ ሰሜን እስራኤል ብፍላይ ከአ ቤት-ኤል። 19.2 ኪ.ሜ. ሰሜን የሩሳሊያ።

አገዛዝ አገልግሎት

- ንጹር፡ ትክ ዝበለን ሓይሊ ዝመልአን።
- ሰምዎ፡ ድግማ፡ ፍልልይ ምርአይን ምውድዳርን፤ ይጥቀም።
- መግናሕትን ምክናንን ይጥቀም።
- ስነ-አእምሮአዊ አመለካከት ይጥቀም።

መልእኹ "ናይ ምንቅቻሕ ነብዪ"

- ሃገራዊ እዩ፡ ግናኽ ዓለም ለካዊ መልእኹቲ አለዎ።
- ዋና ሓሳቡ ፍርዲ እዩ - ሰማርያ ክትጻፍ እያ።
- ግሁድን ብቐለል ክትርድእ እትክእልን እዩ።
- አብ ምሉእ እታ መጽሐፍ፡ አምላኽ ሓያል ከም ዝኾነ ይሕብር።

ቀንዲ ቃል፡ ፍርዲ እስራኤል

ቀንዲ ጥቕሲ፡ (3:1-2, 8:11-12)

ዕላማ ዚመጽእ ፍርዲ አምላኽ አብ ልዕሊ እስራኤል ብምኽንያት ሓጢአታን ቅድስና አምላኽን። ብኻልእ መልክዑ ጽድቂ አምላኽ አብ ፍርዲ እስራኤል።

II. ክነታት እቲ ዘመን

ፖለቲካዊ

- እስራኤል አብዚ እዋን እዚ አብቲ አዝዩ ዝለዓለ ሃገራዊ ምዕባለ ትርኩብ ነበረት። ሃብታምውን ነበረት።
- ዮርዳኖም ካልኣይ አብ ዝፋን ነበረ። አዝዩ ሓያል ንጉስ ነበረ። እስራኤል ብናቲ መሪሕነት አብዚ እዋንዚ ከምቲ ነብዪ ዮናስ እተነበየሉ አዝዩ ገፊሕ ግዝአት ነበረ። (2ይ ነገ. 14:25)

ግሕበራዊ/ ሃይማኖታዊ

- ሽሕላ ብዙሕ ሃብቲ እንተነበረ፡ ብጥበብ ዝመጽ ግና ከምኡ ኣይነበረትን።
- በዓላትን ድግሳትን ቦታ ናይ ሃይማኖታዊነት ወሲዶ ነበረ። ሃይማኖት ኩሉ ሓይሉ አጥፊኡ ነበረ።
- መንፈስ ስለዐ ንብዘኡ እቲ ማሕበራዊ ናብራ መሊኹም ነበረ።
- በደል ናይ ፍትሕ ልሙድ ሓጢአት ነበረ። ሃብታማት ሰባት ኩሉ ጊዜ ነቶም ድኻታት ሓረስቶት ይጭቁንዎም ነበሩ።

III. ትንታኔ እታ መጽሐፍ

እታ መጽሐፍ ብርእሳ ጽቡቕ ትንታኔ ክፍልታት ትህብ።

1. ሸጥንተ ፍርድታት አብ ልዕሊ እስራኤልን ጉረባብታን። (ምዕ 1,2)

- 1) ደማስቆ፡ ንጊልዓድ ብሓጺን መኸዓ ስለ ዘኼደታ (1:3-5)

ብፍቓድ እግዚአብሄር ወሪሮማ ግናኽ ደረት ሓሊፎም።

- 2) ጋዛ፡ ንምሩኻት አይሁድ ንኤዶም አሕሊፎም ብምሃቦም። (1:6-8)
ፍልስጥኤማውያን ንአይሁድ መናገዲ ስለ ዝገበርዎም።
 - 3) ኤዶም፡ ንሓጢ ብዘይ ድንጋጽ ስለ ዝጨነከሉ። (1:9-10)
 - 4) ጢሮስ፡ ንምሩኻት አይሁድ አሕሊፎም ንኤዶም ብምሃቦም። (1:11-12)
 - 5) ዓሞን፡ አብ ልዕሊ ጊልዓድ (ብምብራቕ ዮርዳኖስ ዚርከብ ቦታ) ብምጭካኑ (1:13-15)
 - 6) ሞአብ፡ ነዕጽምቲ ንጉስ ኤዶም ብምንዳድ ናብ ሓሙሹሽቲ ብምልዋጡ። (2:1-3)
 - 7) እስራኤል፡ አንጻር ሕጊ እግዚአብሄርን ተመክሮአን ብምብዓል (2:4-5)
 - 8) ይሁዳ፡ ንሕጊ እግዚአብሄር ብምንጻግ (2:6-16)
 - ንድኻታት ምጥቃዕ (ጥ.6,8)
 - ምንዝርና (ጥ.7)
 - ጉይታ ዝገበረሎም (ጥ.9-11)
 - መቅጻዕቲ እስራኤል (ጥ.13-16)
- እዚ ኩሉ መስርዕ መሰረታዊ ዝኾነ ሓቅነት ናይ መጽሐፍ ቅዱስ ይምህር።
- አድማሳዊ ልኡላውነት አምላኽ
 - ሓጢአት ኩሉ ሰብ
 - ሞራላዊ ሓላፍነት ናይ ኩሉ ሰብ

2. ስለሱት አዋጃት ናይ ፍርህን መዓትን ጊዚ ቃል ስምዑ" ዝጅምራ (3:1, 4:1, 5:1)

- 1) ምሕራይ እስራኤል ብአምላኽ - (ምዕ 3) ዓብዪ ምዕራፍ ናይዛ መጽሐፍ!
 - 2) መጠንቀቕታ ነንስቲ ሰማርያ - (ምዕ.4 ኢሳ.3:16) ምስ ናይዚ ዝተደጋገመ መዓት.
 - ጥሚት (ጥ.6)
 - ደርቂ (ጥ.7,8)
 - ሃጉን ዋግን (ጥ.9)
 - ፈራን ሰይፍን (ጥ.10)
 - ምንቅጥቃጥ ምድሪ (ጥ.11)
 - ናብ እግዚአብሄር አይተመልሱን (ጥ.11)
- ስለዚ እቲ ነብዪ ከምዚ ኢሉ ይጭድር፡ "እታ እስራኤል ንአምላኽክ ክትቀበል ተዳሎ" (ጥ.12)
- 3) ቊዝማ አብ ልዕሊ'ታ ምትንግእ ዘይከለለት ሃገር (ምዕ.5-6) ምኽንያቱ ከኣ፡
 - ንጽድቂ ናብ ምድሪ ደርብዮም (ጥ.7)
 - መግናሕቲ ጸልኡ (ጥ.10)
 - ንመዓልቲ እግዚአብሄር ደለዩ (ጥ.18)
 - ንሃይማኖት ናብ ናይ ቅርጺ ስርዓት አውረድዎ(ጥ.21)
 - ጽውዓ ናብ እግዚአብሄር (5:4,6,14)

- እንታይ መፃት አለምም! ዕጽፊ ወጥ
አብ ልዕሊ እስራኤልን መሳፍንታን (6:7,8,11)

3. መስርዕ ናይ ሓሙሽተ ራእያት (ምዕ. 7-9)

1. ራእይ ናይ አንበጣ (7:1-3)
 2. ራእይ ናይ ሓዊ (7:4-6)
 3. ራእይ ናይ መለከዲ መንደቕ (7:7-9)
 4. ራእይ ናይ ብሉል ፍረ ዝመልእ ክፈር (8:1-14)
 5. ራእይ ናይቲ ዝተወቐዐ መሰውኢ (9:1-6)
- እቶም ህዝቢ ኣብ ትሕቲ እቲ ዑና ናይቲ ሓሳዊ ሃይማኖቶም ከም እተቐብሩ ዘርኢ ስእሊ።
 - እታ መጽሓፍ ብተሰፋ ናይ ምሕዳስ ትድምደም። (9:7-15)

ክብር ትምህርቲ ንፃና

ካብዚ ሕጽር ዝበለ ሰብከት ናይዚ ነብዪ ዓበይቲ መሰረታዊታን ሓቅታት ንረክብ። ንኣብነት፡

1. መበቆል መለኮታዊ ባህሪ ኣምላኹ፡ ፍጹም ጽድቂ ከም ዝኹነ የርእየና። ኣምላኽ ኣሞጽ ኩሉ ዚኸእልን ዓለምለኸዊን ጥራይ ዘይኮነስ ሞራላዊን መንፈሳዊን ድማ ከም ዝኹነ የርእየና። (4:13፣ 5:8፣9:5-6)
2. እቲ ኣዘዩ ክቡር ኣምላኹን እንተኹነ እንተደኣ ካብ ልቢ ዘይኮይኑ በደል ኣንጻር ኣምላኽ እዩ። (5:21,23)
3. ኣብ መንፃ ሰባት፡ ማሕበራዊ ፍትሒ ኪህሉ ናይ ግድን እዩ። (5:24፣2:6-8)
4. ዝኾነ ደኹን እትረኽቦ ዕድል፡ ሓሳፍነት ዝሓዘለ እዩ። (3:2)
5. ትርጉምን ዕላማን ናይ መክራ (4:6- ሉቃ.13:15)
6. ኣድላይነት ውልቃዊ ርትዒ ኣብ ሓደ ነብዪ ናይ ኣምላኽ (7:14,15)

ፍሉያት ኣገደሱቲ ጽሑፋት

1. “ክልተ ሰብ እንተ ዘይተሰማምዑሉ፡ ብሓደዶ ይመላለሱ እዮም (3:3)
2. “እግዚአብሔር ኣምላኽኪ ምስጢሩ፡ ንባርቱ ነብያት ከይገለጸሎም ገለ እኳ ኣይገብርን እዩ።” (3:7) ኣምላኽ ኪሃረቡሉ ፍቓደኛታት ዝኾኑ ኩላቶም ምስጢሩ ሕሹኽ ይብሎም እዩ።
3. “ኣብም ቤት እስራኤል፡ ኣርባዓ ዓመት ኣብ በረኽስ መስዋእቲ ሕሩድን መስዋእቲ ብልዕንዶ ኣቅራቢኩሙለይ ኢኹም!” (ኣሞጽ 5:25) - ምእዛዝ ካብ መስዋእቲ ይበልጽ (1ይ ሳሙ.15:22)
4. “እቶም ኣብ ጽዮን ሃዲኦም ዘለጢ ወይለኦም (6:1)
5. “እግዚአብሔር ይብል ኣሎ፡ እንሆ እቲ ሓረስታይ ንዓጻዳይ፡ እቲ ጸማቕ ወይኒ ድማ ነቲ ዘራኢ ዘርኽበሉ መፃልትታት ኪመጽ እዮን” (9:13) - ትሕዝትኡ ስቃይን እንተመሰሰሉ ነቲ ግዝኣት ናይቲ መሰህ ዘመልክት እዩ

ትንቢት ኣብድያ (ፍርዲ ሕነ)

1. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዪ

ትርጉም ስሙ

- ኣብዲያ ማለት “መምለኺ ወይ ድማ ኣገልጋሊ ያህወህ (እግዚአብሔር)” ማለት እዩ።

መግለጺ ስሙ “ኮናኒ ንላግጺ” እዩ።

ውለዶኡን ዓጻጉ

- ተቐማጣይ ናይ ይሁዳ ምኒኤ እንተዘይኮይኑ ካልእ ብዙሕ ዝፍለጥ የልቦን።
- ኣብ ብሉይ ኪዳን 13 ሰባት እዚ ስም እዚ ሓዞም ይርከቡ። ንምምማየም ግና ሽግር እዩ።
- ብዮሳፋጥ (2ዜና 17:7) ዝተላእከ መምህር እዩ ኢሉም ገሊኦም ሰባት ይሓሰቡ።

ውልቃዊ ታሪኹ ዝተዋህበ መረድኢ የልቦን።

ስርሑ ኣይፍለጥን እዩ።

ጽውዓኡ ዝተውሃበ መግለጺ የልቦን።

ጊዜ

- ካብ 850-843 ቅ.ል.ክ ኣብ ግዝኣት ዮራም ነይሩ ይበሃል።
- ሓደ ሓደ ጊዜ ከእ ካብ 848-844 ቅ.ል.ክ ይበሃል።
- መብዛሕትኦም ግና ካብ 597-586 ቅ.ል.ክ ከይኩነ ኣይተርፍን ይብሉ።

ቦታ ኣገልግሎት ደቡባዊ መንግስቲ (ይሁዳ)፡ ኣብኡ ድማ ይቕመጥ ነበረ።

አገባብ አጽሓቅ፡

- ትክ ዝበለን ንጹርን ተደጋጋምን እዩ።
- ብርቱዕ ኮናኒ
- መረዳእታታት ይጥቀም።
- ቀሊል ቋንቋ፡ ብትርጉም ሰፊሕ፡ ውሑዳት ቃላት፡ ክብ ዝበለ ሓሳባት።

መልእኹ

- መብዛሕትኦ መልእኹ፡ ፍርዲ ዝሓዘ እዩ።
- ብዛዕባ ምዕናው ኤዶም ይነበ።
- ኣብ ብሉይ ኪዳን እታ ዝሓጸረት ኣብ ሓድሽ ኪዳን ግና ፈጸማ ዘይተጠቅሰ ት መጽሓፍ እያ።

ንኸንበ ዝደረግ ኮነታት፡ ርኽሰት ወይ በደል ኤዶም ብምዕናው የሩሳሌም ምሕንሰን ኣብቲ ምዕናው ድማ ኢዶም ምሕዋስን ክበረ።

ኣብ ግዚኡ ዝሰሩ ነቢያት፡

- ኤርምያስ (ኣብ ደቡብ)
- ዳንኤል (ኣብ ደቡብ)

ኣብ ግዚኡ ዝተፈጸሙ ነገራት፡

- ምዕናው የሩሳሌም - 586 ቅ.ል.ክ
- ምዕናው ኤዶም ብነቡካድሃጸር - 583 ቅ.ል.ክ

ቀንዲ ቃል፡ ፍርዲ ኤዶም**ቀንዲ ጥቕሲ፡** (10, 21)

ዕላማ፡ ንኤዶም ብዛዕባ ትዕቢታን ብዛዕባ ንእስራኤል ዘርኣዩቶ ጭከናን ካብ እግዚአ ሄር ዚመጽእ ፍርዲ ንምግላጽ።

II. ኮነታት እቲ ዘመን**ታሪኻዊ**

- ጽልእ ኣብ መንጎ ኤዶምን እስራኤልን ካብ ኤሳውን ያእቆብን ዝጀመረ ነ በረ።
- ኤዶም ኣብ ምዕናው የሩሳሌም ንባቢሎናውያን ሓጋዚቶም ክበረት። (መ ዝ.137:7)

ዛንታ ኤዶም

- እስራኤላውያን ካብ ግብጹ ኪወጹ ከለዉ ኤዶም ዝጅመት መንግስቲ ክበረት። በዚ ምክንያት እዚ ከኣ ብዓጹ ንምሕላፍ ኣበዮም።
- ብርታዕቲ ከተማ ፔትራ ነይራቶም።
- ብጊዜ ዳዊትን ሰሎሞን ተሳዒሮም (ተወረሮም) ነይሮም ብጊዜ ኣሃዝ ግና ን ለዉ።

- ብባቢሎናውያንን ብፔርሻውያንን ተደምሰሉ።
- መቃባውያን (ናይ ይሁዳ) ብ164 ቅ.ል.ክ ካብ ደቡባዊ ይሁዳ ኣውጽኦም።
- ዮሃንስ ሃይርከናስ (መቃባዊ) ኪግዘሩ ገደዶም ብድሕርዚ ኣይሁድነት ተቐቢሎም ኣብ እስራኤል ኪሕወሱ ዝበረ።
- ወለድኦም ኤዶማውያን ተባሂሎም ኣብ ጊዜ ናይ ሓድሽ ኪዳን ይስመዩ።
- ሄሮድስ ካብ መስመር ኤዶማውያን ዝመጸ እዩ።
- ድሕሪ ምዕናው የሩሳሌም ብ70 ድ.ል.ክ ፈጸሞም ጠፍኡ።

ጠባይ ኤሳውን ኤዶማውያንን

- ስጋውያንን ንኸብዶም ዝነበሩ ሰባት ነበሩ።
- ብዛዕባቲ ዘይርኣ ዘይግደሱን ሕልሚ ብዛዕባ ዚመጽእን ኣይነበርምን።
- ኣብ ብሉይ ኪዳን ብዛዕባ ኣማልኹቲ ኤዶም ተጠቂሱ ኣይንረክብን።

III. ትንታኔ እታ መጽሓፍ**1. ትንታኔኦ**

- (ጥቕሲ 1-4) ካብ ናይ ቅድሚ ምርኮ ነብዪ ዝመጽእ እዩ
- (ጥቕሲ 5-14,15) ብ450 ቅ.ል.ክ ብጊዜ ወራር ናይ ናባትያውያን (ቀዳሞት ኣዕራብ) ዝተወሰነ እዩ።
- (ጥቕሲ 15,16-18) ድሕሪዚ 100 ዓመት ብሓደ ሓርበኛ ነብዪ ዝተወሰነ እዩ።
- (ጥቕሲ 19-21) ብጊዜ ምትንሳእ መቃባውያን ዝተወሰነ እዩ።

2. ምንጽጻር ምስ ኤርምያስ 49

ኦብድያ	ኤርምያስ
1	7
1-2	14-15
3-4	16
5	9
6	10
8	7
9	22

3. እትዝንና

ብቐጥታ - ንኤዶማውያን
 ብተምሳል - ንዓለም
 ብሞራል - ንሰጋ

4. መንፈሳዊ ትምህርቲ

ሓልዮት ኣምላኽ ኣብ ልዕሊ ኣይሁድን ርግጽነት መቐጻዕቲ ኣብ ልዕሊ ተጻረር ቶምን

5. ነባሪ ትምህርቲ፡

- ሰብአዊ ምክልካል አብ ቅድሚ ሓይሊ እምላኽ ዋጋ የብሉን።
- ምልጋጽ ወይ ምንእኦስ ሕማች እዩ፤ ምኽንያቱ እንጻር ሕውነታዊ ፍቕሪ ስለ ዝኾነ (12)
- ዘለአለማዊ ፍትሒ ኩሉ ሳዕ ይስዕር።
- ብኸፋእ ናይ ካልኣት ምሕንስ አረማውነት እዩ።
- እቲ ግዝኣት ናይ ያህወህ (እግዚአብሄር) ይኸውን።

6. ትንታኔን ክፍልታትን

- 1) ፍርዲ አብ ልዕሊ ኤዶም (2-7)
 - ትዕቢት ኤዶም
 - ንሓውኻ አሕሊፍካ ምሃብ
 - ዓመጽ አብ ልዕሊ ያእቆብ
- 2) እቲ ፍርዲ ደጊሙ ይረጋገጽ (8-14)
 - ኤዶም ኢዱ ትረኽቦ
 - ጥፍኣት ኤዶም
 - ምድሪ ኤዶም ካልእ ክርስተዮ እዩ።
 - ቤት ኤሳው ከም ሓሰር።
- 3) ምምላስ እስራኤል (መንግሥቲ ጉይታ ትምስረት) (15-21)
 - ከረን ጽዮን ርሱቲ ያእቆብ ይኸውን።
 - ከረን ኤሳው ንርሱቲ ይወሃብ።
 - ምድሪ ፍልሰጥኤም ንርሱቲ ይወሃብ።
 - ምድሪ ከንኣን ንርሱቲ ይወሃብ።

ትንቢት የናስ (ድሕነት ንኹሉ ህዝቢ)

I. ድሕረ ባይታ እቲ ነብዩ

ትርጉም ስሙ

- የናስ ማለት "ርግቢት" ማለት እዩ።

መግለጺ ስሙ ዓለም-ለኻዊ ነብዩ።

ወ-ለዶኡን ዓጹን

- ወዲ እሚታይ - ትርጉሙ "ሓቂ ናይ ጉይታ"
- ዓጹ ጋት-ሔፈር፡ 6-5 ኪ.ሜ. ካብ ሰሜናዊ ናዝሬት፤ አብ ገሊላ እትርከብ ዓጹ። (2ኛገ14:25)

ውልቅዊ ታሪኹ ዝተዋህበ መረድኢ የልቦን።

ጠቦዩ፡

- ድርቅና ዝነበሮ ነብዩ (4:5-8)
- ምሕረት ንኻልኣት ዘይሓሰብ ነብዩ (4:1-4)
- ጸቢብ ኣተሓሳስባ ዝነበሮ ነብዩ (1:3)
- ብኻልእ ወገን ክትርእዮ ከሎኻ ከኣ ተባዕ፡ ፍሉይ ንእምላኽ ክበረ።

ስርሑ ነብዩ እዩ (2ኛገ 14:25)።

ጽውዓኡ ዝተውሃበ መግለጺ የልቦን።

- ጉይታ ዝጸውየ ነብዩ (2ኛገ 14:25) ክበረ።
- እግዚአብሄር መልእኹቲ ፍርዲ ናብ ነፃዩ ከብጽሖ ዝለኣኾ ነብዩ ክበረ። (1:1,2፤3:1)

ጊዜ ብ790-770 ቅ.ል.ክ

ቦታ አገልግሎት ነጭ አሰር ነበረ።

አገባብ አጸሓቅፍኦ።

- አጸሓቅፍኦ ከም ባንታ ምንጋር እዩ።
- ቀሊል፡ ክርዳእ ዝኸእል፡ ንጹር ነይሩ።
- መልእኹቱ ብዛዕባ ታሪኽ ገዛእ ርእሱ ይዛረብ።

መልእኹቱ

- ንውልቅን ሃገርን ዚኸውን መልእኹቲ።
- ብዛዕባ ሓጢአትን ፍርድን።
- ብዛዕባ ገዛእ ርእሱ ይዛረብ።
- ናይ ሓቂ ንስሓ ድሕነት የመጽእ።
- እስራኤል ብምኸንያት ነጭ ንስሓ ትምሃር።

ሓጺር ትንታኒታት መልእኹቱ

- ቀዳማይ ትንታኒ
 - ምዕ 1. ዘይምእዛዝ
 - ምዕ 2. ምጽላይ
 - ምዕ 3. ምስባኽ
 - ምዕ 4. ምጉርምራም
- ካልኣይ ትንታኒ
 - ምዕ 1. ካብ አምላኽ ምጉያይ።
 - ምዕ 2. ናብ አምላኽ ምጉያይ።
 - ምዕ 3. ምስ አምላኽ ምጉያይ።
 - ምዕ 4. ቅድሚ አምላኽ ምጉያይ።
- ንስሓ 3 ጊዜ ተጠቒሱ።

አብ ግዜ ዝነበሩ ነስታት

- አብ እስራኤል - የሮብዓም 2ይ
- አብ ይሁዳ - ኡዝያ

አብ ግዜ ዝነበሩ ነቢያት አሞጽ

ቀንዲ ቃል፡ ንስሓ ነጭ

ቀንዲ ጥቕሲ፡ (2:8-9 4:2)

ዕላማኡ፡ እስራኤል ብምኸንያት ነጭ ንስሓ ክትምሃር

II. ኩነታት እቲ ዘመን

ፖለቲካዊ

- እስራኤል ንአሰር ትግብር ነበረት።

- አሰር እትደኸመሉ እስራኤል እትሕይለሉ እዋን እዩ ነይሩ።
- እቲ ውሽጣዊ ኩነታት ልክዕ ከምቲ ብጊዜ አሞጽ ዝነበረ እዩ ነይሩ።

ሃይማኖታዊ ሞራላዊ

- ከምቲ ብጊዜ አሞጽ ዝነበረ እቲ ህዝቢ ግዳማዊ ሃይማኖት ነበሮ።
- ትህኪትን ስኽራንን አምልኮ ጣኦትን ምብዝባዝን ዚመልእ ሞራላዊ ናብራ ነበሮ።
- ፍትሒ ዘይብሉ ንድኻታት ምጭቋን ዝነበሮ ናብራ እዩ።
- በዓል ምብዓል ቦታ ናይ ሃይማኖታዊ አገልግሎት ሓዙ ይርእዩ።
- ካብቶም እብታ መርከብ ዝነበሩ ሰባት እንርእዮ ግና አምልኮ ንአምላኽ እብ በቦታኡ ዝነበረ ይመስል። (ዮናስ 1:5-16)

ከተማ ነጭ

- ብንጉስ ኒምሮድ ተመስረተት (ዘፍ 10:11-12)
- ዋና ከተማ ናይ ነስታት አሰር ነበረት
 - ካብ 1100-880 ቅ.ል.ክ
 - ከምኡውን ካብ 705-612 ቅ.ል.ክ
- እታ ከተማ 54 ኪ.ሜትር ንውሓት 16 ኪ.ሜትር ከአ ዝምግባሓ ዳርጋ ብግ ምት 600,000 ህዝቢ ተቐማጦ ነበርዋ።
- እብ ወጸኢ እታ ከተማ 50 ሜትር ዚምግፍሉ 20 ሜትር ከአ ዚምፅማፍ ማ ይ ዚመልኢ ጉድጓድ ነበረ።
- 1500 ዝእኹሉ መከላኸሊ ግምብታት ነበርዋ። ነፍሲ ወከፍ 67 ሜትር ንውሓት ነበሮም።

ውጽኢት ንስሓ ነጭ

- ብምኸንያት ንስሓኡ ክላዕ 612 ቅ.ል.ክ ጸኒሓ።
- እቲ ወራር ካብቲ ዝነበሮ አዝዩ ነኪዩ።
- ብምኸንያት እዚ ንስሓ እዚ እስራኤል ዝነበራ ዶብ አምለሰት
- ምርኮ እስራኤላውያን አዝዩ ድሒሩ ይፍጸም።

III. ትንታኒ እታ መጽሓፍ

1. አተራገግጣኤ ዝተፈላለዩ ርእይቶታት ይወሃባ።

- ጽውጽዋያዊ (Mythical) ብርግጽ ዝነበረ ሰብኣይ ኣይኮነን፡ ግናኽ ብሓሳብ ዚ ንገር ታሪኽ ይብሉ።
- ምሳሌኣዊ (Allegoric or parabolic) ከም ምስላ ንሓቂ ዝኾነ ትምህርቲ መን ፈሰዊ ዚጥቀምሉ ዝነበሩ እዩ ይብሉ። ዮናስ ከም እስራኤል ይምስል እቲ ዓላ ድማ ከም ምርኮ እስራኤል።
- ታሪኻዊ (Historical) ገሊጻም ከአ ብርግጽ ዝኹን ተመክሮ ዮናስ ዘጠቓለለት እያ ይብሉ።

2. ጥንታ እዛ መጽሐፍ

- ክርስቶስ ኣብ ወንጌላት ክልተ ጊዜ ይጠቐሳ።
- ብኣይሁድን ብክርስቲያናትን ንብዙሕ ዓመታት ተቐባልነት ዝረኸበት እያ።
- ካብዛ መጽሐፍ ወጻኢ እንረኽቦ ነጭ ብ612 ቅ.ል.ክ ቅድሚ ቅሩብ ጊዜ ምውሳኽ ን100 መዓልቲ ዚኣክል ጸይሞም ይብሃል።
- ብመዓልቲ ምትዕራቅ (Atonement day) ትንበብ ነይራ።

3. ትምህርቲ ብዛብ ኣምላኽ

- ኩነታት ሰብ ዚቋመት ኣምላኽ እዩ። (1:1,2)
- ንዘይእዘዙ ዚቀጽዕ ኣምላኽ እዩ። (1:4)
- ባሕርን ንቁጽን ኣብ ቍጽጽሩ ዝኾነ ኣምላኽ እዩ። (1:9,14)
- ንእንሰሳ ባሕሪ ዝእዝዝ ኣምላኽ እዩ። (2:1)
- ነቲ ዘይእዘዝ ክሳብ መወዳእታ ዚቋመቶን ሃለው ዚብሎን ኣምላኽ እዩ። (2:1,11,4:6,4:4)
- ንእከይ ዚጠዓሰሉ ኣምላኽ (3:10)
- መሓርን፡ ርሕሩሕን፡ ንኲራ ደንጓይን፡ በዓል ዓብዪ ሳህልን። (4:2,9-11)
- ነቶም ዚምለሱን ዚጠዓሱን ዘድሕን ኣምላኽ። (3:10)
- ኣምላኽ ነቲ ዝበሎ ዘይቅይሮ ኣምላኽ እዩ። (1:1-2,3:1)

4. ዓባይቲ ተኣምራት ኣብዛ መጽሐፍ

- ማዕበል ባሕሪ (1:4)
- ዓብዪ ዓሳ (3:1)
- ንሰሓ ነጭ (3:10)
- ብሓንቲ መዓልቲ ዝዓበየትን ንጽብሒቲ ዝጠፍአት ጉልዒ (4:6-8)

5. ጠቓሚ ትምህርቲ

- ዘይጠቅም ምጽማም ንፍቓድ ኣምላኽ ክንቴነት እዩ።
- ካብ ህላውነት ኣምላኽ ምህዳም ዕሽነትን ድሽነትን የኸትል።
- ብውድቀትካ ዓለማውያን ኪመኽሩኻ ካብዚ ዝኸፍእ ህይወት የልቦን።
- ዓለማውያን ሽግርም ከቃልሉ እናተጋደሉ ክለው ክርስቲያናት ኪድቅሱ ዓብይ በደል እዩ።
- እግዚአብሔር ነቶም ብምሉእ ልቦም ዚምለሱ ካብ ቁጣዓኡ ይምለስ እዩ።
- እታ ናይ ሓቂ ጣዕሳ፡ ጣዕሳኡ ብጸምን ብጸሎትን ብኸያትን ንግዚ ርእሰኻ ምሕሳርን ትግለጽ።
- መለኮታዊ ጽውዓ ብቐሊሉ ኪርኢ ኣይግባእን።
- መገዲ ከም ፍቓድካ ምኽድ ንታሕቲ የንቆልቁለካ።
- ካብ ገጽ ኣምላኽ ክትሃድም ዘይከእል ሃቐና እዩ።

ረቂቕ ትኒት ዮናስ

ሀ. ዘይምእዛዝን ኣንጻር ኣምላኽ ምኽድ ዮናስን

- (ካብ ኣምላኽ ምጉያይ) (1:1-17)
- ጽውዓዑ ዮናስ 1:1-2
- መልሲ ዮናስ 1:3
- ማእሰርቲ ዮናስ ብማዕበል 1:4-7
- ምእማን ዮናስ 1:8-12
- እምነት ዮናስ 1:13-17

ለ. ጸሎት ዮናስን ንሱሓን

- (ናብ ኣምላኽ ምጉያይ) (2:1-10)
- ቦታ ጸሎት 2:1
- ናይ ይቕሬታ ጸሎት 2:2
- ንጸሎቲ ኣክቢብም ዝርከብ ነገራት 2:3-6
- ኪዳን (መብጽዓ) ናይ ጸሎቲ 2:7-9
- መልሲ ናይ ጸሎቲ 2:10

ሐ. ምእዛዝ ዮናስን ሰብከቲን

- (ምስ ኣምላኽ ምጉያይ) (3:1-10)
- እቲ ትእዛዝ ይሕደስ 3:1-2
- እቲ ትእዛዝ፡ ምእዝነት ይረክብ 3:3-4
- እቲ መልእኽቲ ተቐባልነት ይረክብ 3:5-8
- እታ ከተማ ምሕረት ትረክብ 3:10

መ. ቍጥዓ ዮናስን ዘይምሕጓሱን

- (ቅድሚ ኣምላኽ ምጉያይ) (4:1-11)
- ቁጣዓ (ምግሩምራም) ዮናስ 4:1-4
- ዮናስ ኣብ ትሕቲ ዳሱ 4:5
- ዮናስ ብዛዕባ እታ ጉልዒ ዚመለሶ መልሲ 4:6-9
- ኣምላኽ ንዮናስ መከሮ 4:10-11